

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KENTSEL KİMLİK VE CANLILIK BAĞLAMINDA TİCARET VE KÜLTÜR
MERKEZLERİ DEĞERLENDİRİLMESİ -TAHRAN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mahsa DAVAND BARENJİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Bilim Dalı

MAYIS, 2020

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL KİMLİK VE CANLILIK BAĞLAMINDA TİCARET VE KÜLTÜR
MERKEZLERİ DEĞERLENDİRİLMESİ TAHRAN ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mahsa DAVAND BARENJİ

(Y1813.050044)

**Mimarlık Anabilim Dalı
Mimarlık Bilim Dalı**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ

MAYIS, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Ticaret ve Kültür Merkezleri Değerlendirilmesi Tahran Örneği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (06/05/2020)

Mahsa Davand BARENJİ

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında “Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Ticaret ve Kültür Merkezleri Değerlendirilmesi Tahran Örneği” incelenmiştir. Bu amaçla kentte canlılık kavramı ve teorisyenlerin bu konuda geliştirdikleri kuramlarına değinilmiştir. Kentsel canlılık açısından kamusal alanların yeri ve önemi ile canlılığı sağlamada araç olarak kullanılan mimari yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Devamında, kültür kavramı, kültürel ve ticari merkezler ile tez çalışmasının hedefi olan Tahran kentinde kentsel tasarım usul ve ilkelerine örnekler verilmiştir. Tez çalışmam süresince bana her konuda destek olan ve yol gösteren tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ'ye ve yüksek lisans eğitimi için yanımda olan ve maddi manevi her katkıyı sağlayan sevgili Aileme candan teşekkürlerimi sunarım.

MAYIS 2020

Mahsa Davand BARENJİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
ÖZET.....	xii
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Tasarımı	2
1.2 Araştırmanın Gerekliliği	3
1.3 Araştırmanın Amacı	4
1.4 Araştırmanın Soruları	5
1.5 Araştırmanın Yöntemi.....	6
1.6 Araştırmanın Sorunları	6
2. TEORİK TEMEL	7
2.1 Canlılık Kavramı	7
2.2 Canlılık Düşüncesi ve Gelişimi.....	7
2.3 Canlılık Anlamı	8
2.4 Şehirde Canlılık ve Canlılığın Anlamı	8
2.5 Bilim İnsanları ve Teorisyenlerin Canlılık ve Bileşenleri Hakkındaki Görüşleri	9
2.5.1 Kevin Lynch	9
2.5.2 Rob Krier.....	10
2.5.3 Chapman	11
2.5.4 Jan Gehl.....	12
2.5.5 Matthew Carmona.....	13
2.5.6 Francis Tibbalds ve diğer teorisyenler	13
2.5.7 Amerikan Mimarlar Enstitüsü (AME)	13
2.5.8 Golkar.....	14
2.5.9 Jahanshah Pakzad.....	14
2.6 Canlılığa İlişkin Ele Alınan Farklı Kriterler.....	16
2.7 Bölüm Özeti	18
3. CANLILIK KAMUSAL ALANLAR VE MİMARİ YÖNTEMLER	21
3.1 Alan	21
3.1.1 Mimaride alan	22
3.2 Kamusal Alan	22
3.3 Kentsel Mekan.....	24
3.4 Canlı Mimari Yapı Bileşenleri	24
3.4.1 İnsanlar ve varlıkları	24

3.4.2 Cazibe ve çeşitlilik	25
3.4.3 Konfor ve rahatlık	26
3.4.4 Esneklik	26
3.4.5 Güvenlik	26
3.4.6 Şeffaflık	27
3.4.7 Okunabilirlik	28
3.4.8 Güzellik ve estetik	29
3.5 Vaka Örneklerin İncelmesi	30
3.5.1 Shafagh Kültür Merkezi	30
3.5.2 Tahran Şehir Tiyatrosu	35
3.5.3 Shenzen Kültür ve Ticaret Merkezi	39
3.5.4 CCYC Kültür Merkezi	41
3.6 Bölüm Özeti	44
4. KÜLTÜREL VE TİCARİ MERKEZLERİN TASARIM USUL VE İLKELERİ	46
4.1 Kültür Tanımı	46
4.2 Kültürel ve Ticari Merkezler	46
4.2.1 Çağdaş Tahran'da kültürel ticari ve eğlence merkezleri	47
4.3 Kültürel ve Ticari Alanların Türleri	47
4.3.1 Kullanım zamanı yönüyle	47
4.3.2 Etki alanı ve mekânsal kapsamı yönüyle	48
4.3.3 Fiziksel formu yönüyle	48
4.4 Ticari Kültür Merkezi Fonksiyonel Analizi	51
4.4.1 Kültürel sosyal alanlar	51
4.4.1.1 Standartlar	52
4.4.1.2 Kütüphane	56
4.4.1.3 Sergi salonu standartları	58
4.4.2 Ticari alanlar	60
4.4.2.1 Restoranlar	61
4.4.2.2 Kafeler	62
4.4.2.3 Servis alanı	62
4.5 Bölüm Özeti	63
5. YELEŞİM VE TASARIM SÜRECİNİ ANLAMA	65
5.1 Tahran'ın Coğrafi Konumu	65
5.2 İklimi	66
5.2.1 Tahran yaylaları	66
5.2.2 Enlem	66
5.2.3 Su kaynakları	67
5.2.4 Meteorolojik sistemler	67
5.3 İklim Kaynaklı Genel Mimari Yapı Şekli	67
5.3.1 Genel tasarım önlemleri	68
5.4 Tarihi, Dil ve Din	68
5.5 Alanın Potansiyeli	69
5.5.1 Bölgenin yeri	69
5.5.2 Kültürel ve stratejik konum	70
5.5.3 Ziyaretçi profili	71
5.5.4 Alanın özellikleri ve sınırlamaları	72
5.6 Mimari Öncesi Planlama	72
5.6.1 Birinci alternatif tasarım	82
5.6.2 İkinci alternatif tasarım	82

5.7 Optimizasyon Seçenekleri	83
5.8 Yapısal Gereksinimler	84
5.9 Tasarımın Belgeleri ve Planları	85
5.10 Bölüm Özeti	85
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
KAYNAKLAR	88
ÖZGEÇMİŞ.....	92

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
İKY	: İnsan Kaynakları Yönetimi
S.	: Sayı
ss.	: Sayfalar
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1: Canlı ortam ile ilgili Jan Gehl'in görüşleri.....	12
Çizelge 2.2: Bazı bilim insanlarına göre canlılık tanımları	16
Çizelge 2.3: Farklı teorisyenlerin canlılığa ilişkin kriterleri.....	17
Çizelge 2.4: Canlılık yazıları, teorisyenlerin kalite kriterleri matris özeti	19
Çizelge 3.1: Shafagh Kültür Merkezindeki canlılık kriterleri	32
Çizelge 3.2: Tahran Şehir Tiyatrosu canlılık kriterleri analizi	37
Çizelge 3.3: Shenzhen Kültür Merkezinin Özellikleri	41
Çizelge 3.4: CCYC Kültür Merkezi'nin Özellikleri	43
Çizelge 3.5: Bir mimari yapıda olması gereken canlılık kriterleri	45
Çizelge 5.1: Temel yaşam kriterlerine göre mimari fikirlerin tasarlanması.....	73
Çizelge 5.2: Tasarım seçeneklerinin güçlü ve zayıf yönleri.....	83

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 Bilim adamlarının teorilerine göre canlılık kriterlerinin değerlendirilmesi	20
Şekil 3.1: Shafagh Kültür Merkezi	31
Şekil 3.2: Shafagh Kültür Merkezi'nin bulunduğu alanın enine kesiti	31
Şekil 3.3: Tahran Şehir Tiyatrosu kat planı	36
Şekil 3.4: Shenzhen Kültür-Ticaret Merkezi	40
Şekil 3.5: CCYC Kültür Merkezinin konumlandırılması ve görünümü	44
Şekil 5.1: Tahran'ın coğrafi konumu	66
Şekil 5.2: Arazi görünümü	70
Şekil 5.3: Tasarım sahası analizi	71
Şekil 5.4: Tasarım seçeneklerinin genel karşılaştırılması	84
Şekil 5.5: Konvansiyonel iki yönlü boşluk levhası ile Ubot sistemi arasındaki fark	85

KENTSEL KİMLİK VE CANLILIK BAĞLAMINDA TİCARET VE KÜLTÜR MERKEZLERİ DEĞERLENDİRİLMESİ TAHRAN ÖRNEĞİ

ÖZET

Günümüz teknoloji çağında yaşanan ciddi sorunlardan birisi mutluluk ve zindelik duygusunun azalmasıdır. Mimarınin misyonu, mekan kalitesini arttırarak insanın biyolojik durumunu iyileştirmektir. Bu anlayış, sadece işlevsel ve estetik yönlere cevap vermekle kalmayıp, aynı zamanda bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını ve günlük hayallerini de karşılamak amaçlıdır. Bu nedenle, canlılık, yaşayan mekan duygusunu mekan izleyicisine iletmeyi amaçlayan, arzu edilen mimarınin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu çalışmada, kentsel kimlik ve canlılık bağlamında ticaret ve kültür merkezlerinin değerlendirilmesi ve Tahran örneğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, kentte canlılık kavramı ve teorisyenlerin bu konuda geliştirdikleri kuramlarına değinilmiştir. Kentsel canlılık açısından kamusal alanların yeri ve önemi ile canlılığı sağlamada araç olarak kullanılan mimari yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Devamında, kültür kavramı, kültürel ve ticari merkezler ile tez çalışmasının hedefi olan Tahran kentinde iki örnek tasarıma yer verilmiştir. Araştırma soruları içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. İnceleme sonucu; kentte canlılığı sağlayan 9 ana bileşen (insanların varlığı, çeşitliliği ve çekiciliği, geçirgenlik, esneklik, rahatlık ve iklim, güvenlik, şeffaflık, okunabilirlik ve güzellik) olduğu belirlenmiş; kültürel ve ticari alanların canlılığını arttırmak için çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kentsel canlılık, Kentsel kimlik, Kültürel-ticari merkez, Tahran

ASSESSMENT OF TRADING AND CULTURAL CENTERS IN THE CONTEXT OF URBAN IDENTITY AND VITALITY ON TAHRAN EXAMPLE

ABSTRACT

One of the serious problems facing the modern technological age is the loss of a sense of happiness and well-being. The mission of artistic architecture is to improve the biological state of a person by improving the quality of space. This understanding not only meets the functional and aesthetic aspects, but also meets the psychological needs and daily dreams of people. For this reason, vitality is an integral part of the desired architecture, the purpose of which is to convey a sense of victory to the audience of space. The purpose of this study is to evaluate trading and cultural centers in the context of urban identity and vitality, as well as studying the example of Tehran. From the point of view of urban life, the place and importance of public spaces and architectural approaches used as a tool for life support are emphasized. Subsequently, two exemplary projects were included in the city of Tehran: the concept of culture, trading and cultural centers, and the purpose of the thesis. Research questions were evaluated using content analysis. Research result; It was found that there are 9 main components (human existence, diversity and attractiveness, permeability, flexibility, comfort and climate, safety, transparency, readability and beauty) that ensure vitality in the city; Solutions are proposed to enhance the viability of the trading and cultural sectors.

Keywords: *City Vitality, Urban Identity, Cultural and Trading Center, Tahrn*

1. GİRİŞ

Canlı ortamlar, farklı kişiler arasındaki sosyal etkileşimi yaratan ve artıran mekanlardır. Canlılık kelimesi, daha çok popüler kültürde geçen ve insan bedeni ve ruhunun neşeli olduğu duygusunu ifade eden bir sıfattır. Bu kelime, sosyal bilimlerde ilk olarak “öfori” ya da bir diğer ifadeyle ziyadesiyle abartılı bir mutluluk, neşe veya refah hissini tanımlamak için kullanılmıştır.

İlerleyen dönemlerde modern kentleşme süreçlerinde ruhun coşkusu, canlılığı ve dinamizmi bu kelime ile kavramlaştırılmıştır. Mimarlar ve kentsel tasarımcılar, öfori kelimesini mimari alanları tanımlamak için kullanmıştır. Bu yönüyle öfori, mimari tasarımlarda zevki, neşeyi, çeşitlilik ve farklılığı, cazibeyi ve yaşam alanlarının kalitesini açıklayan, mimari tasarımların makro ve mikro ölçek değerlendirmelerinde başarı seviyesini belirleyen niteliklerden birisi olarak kabul edilmiştir.

Başarılı ve iyi mimari, mekanı kullanan bireyleri ve bu bireylerin hislerini dikkate alan mimaridir. Bir diğer ifadeyle, yapı malzemelerini, şekilleri ve renkleri doğru ve yerinde kullanmak yoluyla kişilerde ve ortamlarda samimiyet, sevgi, zevk, mutluluk ve nihayetinde canlılık gibi olumlu özellikler sağlanmakta; bu gibi mekanlar çok daha iyi ve keyifli atmosferler yaratmaktadır.

Bu araştırma başlıca dört bölümden oluşmaktadır;

- Birinci bölümde, kültür ve canlılık kavramlarını genel hatları ile ele alınmıştır. Konuyla ilgili problem tasarımı ve araştırmanın amaçlarına yer verilmiş; konunun tarihçesi, mimarlık ve kentsel planlama teorileri içindeki yeri ve önemine değinilmiştir. Bu bölümde çalışmanın araştırma soruları ortaya konularak, hipotezler ve yöntem belirtilmiştir.
- İkinci bölümde, kentte canlılık kavramı ve teorisyenlerin bu konuda geliştirdikleri kuramlara değinilmiştir.

- Üçüncü bölümde, kentsel canlılık açısından kamusal alanların yeri ve önemi ile canlılığı sağlamada araç olarak kullanılan mimari yaklaşımlar üzerinde durulmuştur.
- Dördüncü Bölümde ise, kültür kavramı, kültürel ve ticari merkezler ile tez çalışmasının hedefi olan Tahran kentinde iki örnek tasarıma yer verilmiştir.

1.1 Problem Tasarımı

Mutluluk ve canlılık insanın en önemli ihtiyaçlarından birisi olup, bireyin farkındalığını, yaratıcılığını ve etkinliğini artırabilir. Canlılık sosyal ilişkileri kolaylaştırdığı gibi sağlığı açısından da olumlu etkileri söz konusudur. Sonuç olarak, toplumda insanları mutlu kılan mekanların yaratılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bir mekanın mimarisi, kentli insanların kendilerini daha iyi hissetmesini sağlamak için yapılır. Bu açıdan bakıldığında, mimari ve kentsel alan iç içe geçmiş iki olgudur. Mimarlar için bir binanın inşası demek, aynı zamanda mekanı şekillendirme meselesini de göz önünde bulundurmaya anlamına gelmektedir. Günümüzde çağdaş mimari çevreleri tarafından sıklıkla dile getirilen şehirlerde kimlik ve kamusal alanların yetersizliği konusu gittikçe önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, mimari yapıların kentsel mekanlarının kalitesini belirlemedeki rolleri İslam mimarisi ve kentleşme kültüründe özellikle öne çıkarılabilir. Geleneksel şehirlerde kentsel alanın inşasında, kitle, mekan ve mimari anıtların güçlü birleşimi sayesinde mimarlık ve kentsel mekan arasındaki sınır çizgisi kaybolmuştur. Bu nedenle, mimari anıtlar, kendileri ve kent arasındaki sınırlara dikkat ederek kentsel mekanların korunmasına ve oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

Canlılık, karmaşık doğası nedeniyle, konu hakkında farklı tanımların oluşmasına sebep olmuştur. Ancak, geliştirilen tanımlar değerlendirildiğinde birçok bilim adamının ortak görüşe sahip olduğunu ifade etmek doğru değildir. Bununla birlikte, canlılığın yaşamın ilkel ihtiyaçlarına ve bir ortamın insan yaşamına uygunluğuna atıfta bulunduğuna dair bir fikir birliği var olup, gün geçtikçe

canlılık toplum tarafından artan sıklıkta kullanılan bir kavram olma yolunda ilerlemektedir.

Aslında, canlılık, mimari mekanın hem içinde hem de dışında, çevrenin arzu edilebilirliğini ve kalitesini haklı çıkarmak ve doğrulamak için kullanılan evrensel bir ifadedir. Bu çalışmada, tek bir ana bina yerine bir dizi binadan oluşan, görsel olarak birbiriyle yakından ilişkili kültürel-ticaret merkezlerin canlılık açısından değerlendirmesini yapmak amaçlanmıştır. Mekanın kullanım amaçlarına ek olarak, boş alanlara da odaklanabilir olması ve böyle bir durumda, kütle ve mekan kompozisyonu oluşumuyla ortak mekansal eşikler insanlara bir güven hissi vermektedir.

1.2 Araştırmanın Gerekliği

Günümüzde mimarlar tarafından tasarlanan kamusal alanların çoğu insanları kullanmaya teşvik ve motive etmeyen sıkıcı ortamlardır. İyi mimari herkes için olup, kent sakinleri bunun farkındadır. Elbette canlılık hissi sağlayan çok sayıda rasyonel argümanı olduğu bir gerçektir. Ancak, bir mekanın canlılığını ve canlılık duygusunu ifade etmeye yarayan bu gibi rasyonel argümanlar arasında, ortamda ışık kalitesi, pencerelerin manzaralı olması, yüksek tavan uygulaması gibi pek çok faktör sayılabilir. Diğer taraftan, bu gibi mimari hileleri tekrarlamak ise bir mekanın canlılığını sağlamak bakımından tek başlarına yeterli değildir. Bu aşamada, dikkat edilecek ilk prensip ise, yaşam duygusunu bir dizi niteliği bir arada değerlendirerek insanlara aktarmaya çalışmak olup, süreç tümüyle mimarın sorumluluğundadır. Sonuç olarak, mimar binanın aslında ne olmasını bilmek durumundadır. Binaya kişiliğini ve ona değer kılan tasarımı bilgisi ile vermelidir. Mimari tasarıma insanları cezbedecek ve verimli kılacak kişilik sayesinde bireyler mutlu olmakta veya kendilerini mutsuz hissetmektedirler. Çünkü insanlar mekana girdiklerinde ambiyanstan refah hissi alabilecekleri ve mekanda kalmak isteyecekleri kadar tam tersi hislere de sahip olabilirler. Mimari kalitesi işte bu detaylar belirlemektedir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Günümüzde birçok kentsel planlama metninde, kentlerin canlılık ideallerine değinilmektedir. Farklı ülkelerden araştırmacılar canlılık anlayışlarını ve gerekliliklerini incelemeye ve yorumlamaya başlamışlardır. Diğer taraftan, mimarlık literatürüde canlılık kavramıan tam anlamıyla değinilmediğini belirtmek pek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Konu hakkında yeterli ve doyurucu sayıda araştırmaya pek ratslanmakatadır. Bu noktadan hareketle, canlılık konusu hakkında yürütölen çalışmaların çoğunda binaların içi ve dışındaki canlılığı değerlendirmeye dönük araştırmaların önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bizim çalışmamızda, bu gerçeklikten yola çıkarak, çok yakın ve tarihi bir kültür toplumu olan İran'nın başkenti Tahran'da seçilen iki mimari kültür ev ticari merkezin canlılık değerlendirmelerini yapmak amaçlanmıştır.

Canlılık ile kültür birbirleriyle iç içe geçmiş iki olgudur. Bu sebeple, çalışmamız mimari canlılığa ulaşabilmek açasından İran kültürü ile uyumlu bir ilke belirlemiştir. Çalışmamız neticesinde İran kültürüne uygun ve uyumlu olan mimari alanlarda canlılık nasıl yaratılır sorusuna yanıt aramayı hedeflemektedir.

Araştırmamızın ulaşılmak istenen alt hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Mimarlıkta canlılığı oluşturmak için etkili bileşenleri tanımlamak,
- Tasarımın bileşenlerini canlı mekanlar yaratmak için uygulamaktır.

Konunun arka planında ise, kentsel yaşam alanında, İran'da ve de dünyada kentsel planlama alanında yapılan başarılı araştırmalara yer vermektedir. Özellikle, İran'da yapılan başarılı çalışmalara aşağıdaki örnekler verilebilir:

- 2006 yılında Dr. Kourosh Golkar'ın "Kentsel tasarım ile kentin canlılığı " başlıklı makalesi,
- 2007 yılında, Safheh Bilimsel Dergisi'nin 44. sayısında yayınlanan "Kentsel Tasarımın Hayati Kavramı" başlıklı makale.

Canlılık, okunabilirlik, kişilik, iyi zaman duygusu, coşkulu zenginlik, renk, aidiyet hissi, öğrenme, geçirgenlik ve hareket, kullanıcı ve biçimin birleşimidir. Kamusal bir alanın kalitesi, iklim, güvenlik, esneklik, doğaya uygunluk, enerji performansı ve çevre temizliği tasarımda kalite yaratmaktadır ve bu yönüyle canlılık aslında kalitenin ana bileşenlerinden birisidir. Canlı ortamlar, bireyler

arasındaki sosyal etkileşime temel oluşturur ve sosyal sermaye yaratarak arttırmaları (Golkar, 2007).

Mimaride canlılık konusunu ele alan en ünlü iki kişi Jane Jacobs ve Kevin Lynch'dir. Bu yazarlar canlılık kavramını kendilerine özgü yaklaşımla eleştirmişlerdir.

Jacobs, sokaklarda ve kentsel alanlarda verimli bir çeşitlilik yaratmanın ve kentsel yaşamın bir sonucu olarak dört ana ön koşulu dile getirmiştir. Bu koşullar; (Jacobs, 2007)

- Alan tercihen ikiden fazla ana fonksiyona sahip olmalıdır.
- Blok şablonları kısa olmalıdır.
- Bina, farklı yaş ve koşulların bir karışımı olmalıdır.
- Varlıklarının nedenlerinden bağımsız olarak, yeteri kadar nüfusu barındıracak özeliğine sahip olmalıdır

Birinci, kullanım çeşitliliği, ikinci ve üçüncü durumda fiziksel çeşitlilik ve dördüncü durumda da faaliyetlerin çeşitliliğinden bahsedilmektedir. Aslında, Jacobs'ın görüşüne göre, çeşitlilik canlılığa yol açmakta ve faaliyetleri yaratmaktadır. Karma kullanıma rağmen, faaliyet çeşitliliği de artmakta ve sonucunda günün farklı saatlerinde gelen insanların çeşitliliği artmaktadır. Çeşitlilik bir mekanda canlılık ve dinamizm yaratmanın şartlarından biri olmakla beraber, canlı kentsel alanın yaratılmasını etkileyen başka bir güçlü unsurdur.

Lynch (2010) kitabında canlılığın, orantılılık, erişim, izleme ve takdir, verimlilik ve adalet gibi 5 faktörle birlikte kentin refahının işlevsel eksenini oluşturduğunu ifade etmektedir.

1.4 Araştırmanın Soruları

Canlılık ve mekan kalitesi her zaman birbirlerine bağlıdır. Mimarlığın mutluluk duygusuna cevap veremediği her yerde, insanlar toplumsal dayanışma ve bireysel hareketler yoluyla bu dezavantajı telafi etmektedir. Bu sebeple, bir mimarın canlılık kavramını, nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini ve toplumsal sosyal etkilerinin neler olduğunu bilmesi çok önemlidir.

Bu araştırmamızın sorularını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Yaşam tarzı mimarisinin hangi özellikleri vardır?
- Mimaride canlılığın artmasına hangi faktörler katkıda bulunur?

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma davranış yapılarının iyileştirilmesi, mükemmelleştirilmesi ile kamusal binalarda canlılık yaratılması amaçlandığında, çalışmamız bir nitel araştırmadır. Bu yönüyle, veri toplama açısından bakıldığında, tanımlayıcı-analitik bir çalışmanın parçasıdır. Bu araştırmada, araştırmacı, arşiv ve kütüphaneleri kullanmış, hedef canlı binaları incelyerek elde edilen bulguları içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Nitel yöntem yanında, mimari mantık, düşünme ve akıl yürütme yaklaşımları da verileri analiz etmek için faydalanılan modellerden olmuştur.

1.6 Araştırmanın Sorunları

Canlılık kavramıyla ilgili araştırmalarda karşılaşılan sorunlardan birisi de, konunun çok boyutlu doğası ve kentsel mekanlara dayanan canlılığın tanımlanmasıdır. Bu nedenle, araştırmada bahsedilen tanımsal zorluklardan yola çıkarak, hedef mekanların içsel ve dışsal bağlantılarının kurulması ve kent için kentle birlikte mimari canlılığın nasıl sağlanacağına yanıtı aranmıştır.

2. TEORİK TEMEL

Canlılık kavramının tanımında ortak bir görüş birliği, genellik ve kesinlik bulunmamaktadır. Tezin bu bölümünde canlılık kavramı, anlamı, konu hakkında farklı teorisyenlerin görüşleri ve örnekler üzerinden durulmuştur.

2.1 Canlılık Kavramı

Mimari ve kentsel tasarımlarda canlılık önemli bir kalite ögesidir. Canlılık, suçu azaltarak emniyetin sağlanmasında etkili olup, bunu halkın konutu dışında dışarıda daha fazla zaman geçirerek sosyalleşmesini sağlayarak başarmaktadır. Sonuç olarak, canlılık kavramı aslında kentsel sağlık olgusunun en önemli faktörlerinden birisidir (Jalaladdini & Oktay, 2012). Bu sebeple, kamusal alanlarda canlılığın toplumsal barış ve huzura olan katkısını göz önüne almak önemlidir.

2.2 Canlılık Düşüncesi ve Gelişimi

Canlılık, fikirsel tabanda kentsel düzenlemeden çok daha önce ortaya atılmıştır. Bu kavrama ilk olarak 1960'lı yıllarda deneysel araştırmalarda rastlanılmaktadır. İlk ortaya çıktığı 1960'lı yıllardan 2003 yılına kadar canlılık üzerine yapılan araştırmalar ve incelemelerin sayısı 3.300 olarak belirlenmiştir (Veenhoven,

2008).

1973 yılından günümüze canlılık kelimesine psikoloji bilim dalı alanında ortaya konulan yayınlarda rastlanmıştır. Bazı bilimsel yayınlarda canlılık iyi yaşamın eşdeğeri veya zihinsel iyi yaşam ve yaşamdan razı olmak olarak açıklanmıştır. Bu sözcük şimdi yaşam kalitesi anlamıyla eşdeğer tutulmakta ve birçok metinde iki anlamı birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

İki kelime arasında farklılıklar olsa bile, canlılığı aslında özel bir yerdeki yaşamla ilgili ihtimallerin gayriresmi anlatımıdır şeklinde ifade etmek hatalı olmayacaktır. Ancak, bu ifadede her ne kadar yaşam kalitesine atıf yapılırken mekandan bahsedilmemekle birlikte, canlılık oldukça soyut konulara değinene bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki sözcük hakkındaki yapılan araştırmaların büyük bir bölümü sözcükleri anlatmaya ve de ölçmenin en uygun yolunu belirtmeye çalışmaktadır. Birçokları bu iki anlamı ayırmaya çalışmakla birlikte, birçok araştırmacı canlılığın göreceli bir sözcük olduğunu ve çeşitli mekan ve zamanlarda özel şekil ve anlam bulduğuna vurgu yapmaktadırlar. Sonuç olarak, canlılık olgusu, fikir olarak ortaya çıkışı ve gelişimi süreçlerinde teorik ortak bir tanımı kazanana kadar oldukça zorlu aşamalardan geçmiş ve üzerinden ortak bir fikir birliğine varılamamıştır.

2.3 Canlılığın Anlamı

Canlılık, hissetmek ve mutluluk duygusu ile yakın bağlantısı olan bir olgudur. Bir diğer ifadeyle, zor elde edilmeyen mutluluk hissi ve zihinsel denge, iyi olma hali arasında köprü görevi görmektedir. Ryan ve Frederick (1997) açısından canlılık, bazen özel durumda veya özel işleri yaptıktan sonra kişide oluşmakta ve kişideki faal olma durumunu sağlamaktadır. Bu his bir nevi psikolojik özel tecrübe olup, yaşam sevinci yüksek kişilerde görülmektedir (Ryan & Frederick, 1997).

2.4 Şehirde Canlılık ve Canlılığın Anlam Bulması

Şehir planlama sözlüğünde Robert Cohen Canlılığı (livability) yaşama uygun ve iyi yaşam kalitesini oluşturan öğeler olarak ifade etmiştir (Golkar, 2008).

John Ross (İngiltere Mimarlık ve Yapay Çevre Komisyonu Başkanı) canlılığa ulaşmak (livability) sözcüğü yerine, yaşam kalitesi (quality of life) sözcüğünü kullanmak gerektiğini savunmuştur. Bu sebeple, Ross, canlılığı, halkın kentsel ortamda idrak ve tecrübe ettiği şekilde yaşam kalitesi olarak izah etmiştir.

Montgomery (1955) açısından ise, canlılık, halkın çeşitli zamanlarda caddelerde mekansal hareketliliğinin etkisinin yaşamsal gücü ve bundan kaynaklanan insan çeşitliliğidir. Başka bir deyişle, canlılık anlamı üç kelime ile de özetlenebilir olmalıdır; faaliyet, çeşitlilik ve teamül.

Golkar kentsel canlılığı zaman zaman livability ve liveness sözcükleri ile eşdeğer kabul etmekte ve kentsel tasarımın kalitesini oluşturan bileşenlerden biri olarak

belirtmektedir. Golkar'a göre canlılık okunabilirlik, görsellik ve duyuşal zenginliktir. Canlılık, açık renk, öğrenme, geçirgenlik ve hareket, kullanıcı ve formun birleşimi, her şey dahilli olmak, kamusal alanın kalitesi, iklimi, güvenliği ve esnekliği, doğa ile uyumu, astroloji, çevresel verimliliği ve temizlik, gibi 16 kıstas ile birlikte kentsel tasarım kalitesini artırmaktadır. Bu nedenle Canlılığı mikro ve makro olarak iki düzeyde ele almak gerekmektedir:

- Mikro düzeydeki canlılık: faaliyet çeşitliliğini ortam ve genel ortamlarla uyumluluk ve davranış türü olarak bir tür oluşum çerçevesinde belirtmiştir. Gehl'e göre (2013), seçimlik ve sosyal faaliyetlerin geniş zamanda yapıldığı ortamlar faaliyet Sınıflandırması kullanılırsa canlı olarak adlandırabilir. Canlı ortamları tanımlama kriterlerinde etkileri olan öğeler kişilerin sayısı (kadın, erkek, yaşlı, genç ve çocuk engelliler) ve renk gibi şeylerdir.
- Makro düzeydeki canlılık: bireylerin onurlu bir yaşam olanağı buldukları, kentsel belirti, kentsel kalite ve kurumsal sistemlerin bir arada oldukları bir sistemdir (Golkar, 2008).
-

2.5 Bilim İnsanları ve Teorisyenlerin Canlılık ve Bileşenleri Hakkındaki Görüşleri

Mimarlık ve şehir planlamada bilim insanları ve teorisyenlerin bazıları mimarlıkta canlılık olgusuna dikkat çekmişlerdir. Bu kişilerden bazıları olguya makro açıdan bazıları ise mikro açıdan bakmışlardır. Tezin bu bölümünde, canlılık kavramına ve bileşenleri hakkında görüşler ileri süren bilim insanları ve görüşleri açıklanmıştır.

2.5.1 Kevin Lynch

Kevin Lynch canlılığa makro açıdan bakan bir bilim insanıdır. Lynch hareketli eşyalar, özellikle kullanıcılarının faaliyetlerinin mekanın sabit eşyaları kadar önemli olduğunu savunur. Bu bağlamda, Lynch'e göre kişiler sadece bir mekanın görüntüsüne bakanlar değil, aynı zamanda kendilerini sahnedeki oyuncular olarak düşünürler.

Lynch, canlılığın, bir şehrin kalitesini tayin eden yedi temel kriterden birisi olarak kabul etmektedir. Lynch'e göre yedi kriter, canlılık, anlam, ölçülülük, ulaşılabilirlik, denetim ve yetki, kullanılabilirlik ve adaletten ibarettir. Teorisylene göre, canlılık yaşanılan yerin şekli olup, hayati faaliyetlerin, biyolojik ihtiyaçların ve insani gücün hâmisidir. Aynı zamanda, canlılık, diğer tüm organizmaların hayatta kalmalarını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda tümüyle insa odaklı bir kavramdır. Lynch'in çevreye canlılık sağladığını düşündüğü kriterlerin özetini şu şekilde verebiliriz (Lynch, 1984).

Beka: Organizmalara gerektiği kadar hava, yemek, enerji ve hizmet gibi yaşamsal fiziksel gereksinimlerinin teminidir. Beka arz ve kullanım olarak düşünüldüğünde ise, yoğunluk, ikametgah yerleri ve binalar güneş miktarındaki doğal olaylar hava dolaşımı, çevreyi koruma yöntemleri, toprak, bitki örtüsü ve onların nasıl kullanıldıklarının etkisi altındadır.

Emniyet: Çevrede zehirli atıkların olmaması, hastalık risklerinin bulunmaması, bu gibi tehditlerin kontrolü ve takibi ile emniyetli koşulların sağlandığı ortam oluşturulmasıdır.

Uyumluluk: İnsanların ihtiyaçları ve çevre arasındaki ilişkinin miktarsal ifadesidir. Çevre şartlarının kişiyi baskı altında bıraktığında kişinin beden hareketlerinin, duygu ve idrak kabiliyetlerinden mahrum kalma seviyesidir. Uyumluluk, yalnızca insan ve kent değil, kente ait diğer tüm canlı organizmaların sıhhatli olmalarını ve tür çeşitliliğinin devamını sağlamak için tedbirler almaktır (Lynch, 1984).

2.5.2 Rob Krier

Bob Krier'e göre canlılık, şehrin barındırdığı tüm faaliyetlerin fiziki anlamda birbirleri ile bütünleşmesidir. Dolaşma, alışveriş, konuşma, çalışma ve sosyal ilişkiler kurmayı birbirinden tümüyle ayırmak mümkün değildir. Bu gibi faaliyetlerin birbirlerinden ayrılması ortamın işlevsel bileşenler ve işlevselciler olarak ikiye bölünmesi anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, şehre tek bir bütün gibi yaklaşmak mümkün olmamaktadır. Kenti bölerek dağıtmak yerine, birbirlerine göre fiziki farklılıkları olan, şiddet ve zaafları birbirlerinden ayrı olan öğeleri toplamak ve birlikte ele almak gerekmektedir. Bu sebeple, kentsel düzenlemelerin yapısında var olan farklılıkları her seviyede ve tür bazında bir

aradad düşünmesi ve düzenlemesinde fayda bulunmaktadır. Krier açısından kentsel canlılığa neden olan faktörlerden biriside binaların girişleridir. Bina girişlerinin kentsel hayatı faaliyetleri aksatmayacak biçimde caddelere veya meydanlara açılması uygundur. Sonuç olarak, Krier'e göre, meydan ve kentsel mekanlar etrafında gece ve gündüz düzenli çalışan ve faal olan mekanların yaratılması gerekmektedir (Krier, 2005)

2.5.3 Chapman

Chapman, ününü canlılık anlamını bulduğu şehir merkezinin canlılığını ölçmek için geliştirilen ve DOE raporuna (URBED raporu olarakta bilinmektedir) ve canlılık için temel Kabul ettiği beş kalite kıstasına borçludur. Chapman'a göre bu kalite kriterlerini şu şekilde sıralayabiliriz (Champan, 2007):

- Çekicilik: Çeşitli kullanım alanlarının sağladığı kültürel, sanatsal, boş zaman geçirme kolaylıkları ile tedavi merkezlerinin olması,
- Erişim yeteneği: Ulaşım kolaylığı ve trafik akışını aksatmayacak bağlantıların olması; hareket kolaylığı zamana ve gidilmek istenen mekan için yapılan ulaşım masrafına bağlı olmaktadır. Genel ortamlarda yavaş yavaş hareket etmek mikro ticari faaliyetlerin gelişmesine neden olur. Ulaşım ağının, halkı görsel cazibe merkezlerine nasıl götürdüğü ve bağladığı çok önem taşımaktadır.
- Konfor: Bir ortamın konforu ne kadar iyi olursa o ortamın canlılığı da o derece yüksek olmaktadır.

DOE raporu, konforu anlatmak için iki kriteri öne çıkarmaktadır. Bu kriterleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Güvenlik: Bir ortamın canlılığının gelişmesi o ortamın çevresel ve sosyal kaynaklı tehditlerden ne derece uzak olduğuna bağlıdır.
- Kimlik: Ortamın genel görünümü, çeşitliliği ve cazibesi beraberinde kişilerde idrak, farklı zihinsel ve nesnel işaretlerin gelişmesine uygun zemini sağlar. Bu şekilde kişiler kendi ihtiyaç ve isteklerine uygun merkezleri tanımayı ve ihtiyaçlarını güvenli hissettikleri ortamda karşılamayı tercih ederler (Human, 2007).

2.5.4 Jan Gehl

Jan Gehl, genel mekanlar hakkındaki çalışmalarına binalar arasında yaşam başlıklı kitabıyla 1971 yılında başlamıştır. Düşüncelerinde mimarinin insani ve psikolojik yönlerine; sosyal programlama ile de mimarlık mesleğinin bu boyutlarla uyumuna vurgu yapmıştır. Kitap, Gehl'in bizzat kendisinin genel toplumsal mekanlar üzerinden yürüttüğü araştırmalarının sonucudur. Eser ilk basıldığında Jan Gehl'i insani değerlerini iyi şekilde formüle edebilen nadir kişiler arasına sokmuştur. Gehl'in düşüncesine göre, toplumsal yaşam ve toplumsal yaşamın oluşturduğu mekanların insanlara ulaşmak için hedef değil, aslında ulaşmanın yoludur. Gehl, binalar arasındaki ortamı canlı ortam kabul etmekte, binalar arasında yaşamsal faaliyetlerin yalnız şimdiki zamanda değil, aynı zamanda tarihi süreçleri ile birlikte ele almaktadır (Gehl, 2013).

Jan Gehl, canlılık konusunda ortamı tanıma ve oluşturma kriterlerini; önce cepheler ve binaların iç ve dış faaliyetleri ile ilişki ortamların insani boyuları ile birlikte düşünmektedir. Gehl'e göre, tasarım kalitesine uymak için cam ve parlayan dış cephelerin yarattığı "davet edici olmayan özelliği" kullanmaktan uzak durmak gereklidir. Gehl'in canlılıkla ilgili bir mekanda ya da ortamda gerekli özellikler hakkındaki düşünceleri Çizelge 2.1'de sunulmuştur (Gehl, 2013).

Çizelge 2.1: Canlı ortam ile ilgili Jan Gehl'in görüşleri

Korumak	Fırtına, ses, kirlilik gibi tatsız manzaralar karşısında korumak	Olumsuzluk karşısında korumak (emniyet hissi)	Trafik ve kazadan korumak
Konfor	Yavaşlamak ve durmak için imkanlar	Oturmak için imkanlar	Yürümek için imkanlar
	Oyun ve faaliyet için imkanlar	Duymak ve konuşmak için imkanlar	Görmek için imkanları

Zevk	Bina güzelliği kalitesi	Uygun havadan zevk alma imkanları	Ortamın insani boyutu
-------------	--------------------------------	--	------------------------------

---

2.5.5 Matthew Carmona

Carmona ve arkadaşlarına göre canlılık veya canlı mekan, gelişme ve büyüme imkanı sağlayan ve bu faaliyetler ile ilişkili çok iyi kullanılan mekanların birbirlerini tamamlamaları ve uyumlarıdır. Carmona'ya göre;

- Binaların ön cepheler aktif caddeye bakan tarafta olmalıdır,
- Yapılan faaliyetler görülebilmeli ve binaların çeşitli girişleri bulunmalıdır,
- Binaların köşelerinde genelin izleyebileceği bazı faaliyetlere yer verilmelidir,
- Binalarda kafe, mağaza ve benzeri gibi mekanlar yer almalıdır ve bireylerin sosyalleşmesine olanak sağlanmalıdır.

Buna göre, tasarımda birden fazla kullanım olanağı sağlayan ve birbirleri ile kompleks kullanım ağı yaratan binalar öncelik taşımaktadır (Carmona, 2007).

2.5.6 Francis Tibbalds ve diğer teorisyenler

Tibbalds açısından Canlılığın en önemli göstergesi kullanım karışıklığı, faaliyet çeşitliliği ve tecrübelerdir. Buna göre, kullanım karışıklığı tüm caddede veya adisce bir binada olsa bile canlı ve emniyetli bir ortam yaratabilmektedir. (Tibbalds, 2008)

Canlılık hakkında görüşler ve tanımlar ileri süren başka teorisyenler de bulunmaktadır. Tezin bu bölümünde, bu teorisyenlerden başlıcaları olan Francis Tibbalds, Amerikan Mimarlar Enstitüsü, Kuroş Golkar ve Jahanshah Pakzad hakkında genel bilgiler verilmiştir.

2.5.7 Amerikan Mimarlar Enstitüsü (AME)

Bu enstitü 2015 yılında yayınladığı canlılık adlı bir yazıda canlılığa ortak bir tanım belirlemenin imkanı olmadığını ifade etmiştir. Enstitüye göre, bu belirsizliğin yanında canlılık mekanın özellikleri ve kullanıcıları düşünülerek

anlatılır. Bir mekanın dinamik ve esnek olması yeni ihtiyaçlarla uyumlu olması olarak bilinmektedir. AME'ye göre bir mekanı dinamik ve esnek yapan özellikler; insan odaklı olması, çeşitli seçenekleri yaratması, satınalma ve eğlencelerde çeşitlilik sunması, karma kullanım alanları geliştirmesi, yayalar ve hafif taşıtlı kişiler (bisiklet gibi) ulaşım olanakları sunması, herkesin bilebileceği genek kamusal mekanlar ya da ortak alanları yaratması ve mekanlara kimlik duygusu vermesi ile kişilerin mekanlara aidiyet hissi geliştirmelerine olanak vermesidir.

2.5.8 Golkar

Canlılığı 16 kalite kriteri (okunabilirlik, görünüm kişiliği, zaman hissi, hiss derinliği, açık renk, öğrenebilirlik, geçirgenlik ve hareket, kullanıcı ve formun birleşimi, her şey dahilli olmak, kamusal alanın kalitesi, iklim, güvenlik, esneklik, doğa ile uyum, enerji, çevresel verimlilik ve temizlik, kent tasarım) ile birlikte şehir tasarımı kalitesini yaratan temel bir olgu olarak görmektedir. Golkar, genel ortamların canlılık seviyesini belirlemek için mikro düzeyde mahalde yaya geçiti ve mevsimlik faaliyetlerin olmasını, kent içinde hız ve uyumu, kullanıcılar (kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk, engelli) ve şehir görünümünde yer alan formlar ile renk çeşitliliğini ileri sürmüştür. Buna göre, Golkar, kentsel canlılığı ölçmek için emniyet, sağlık, kültür, eğitim ortamı ve altyapılar gibi göstergelerin her birisine bir ile altı arasında not vermekte, sonuç olarak belirtilen göstergeleri karıştırarak nihayetinde genel bir gösterge puanı ya da skalası oluşturmaktadır (Golkar, 2007).

2.5.9 Jahanshah Pakzad

Pakzad, sahil çevrelerindeki canlılık özelliklerine değinmiştir. Bu yakalaşımı, her ne kadar sahil alanları için olsa bile, aslında genel diğer kentsel alanlara kadar uzanmaktadır. Bir mekanın kişideki canlılık duygusunu calnadrabilmesi için mekanın yeterli lternatif seçenekler sunabilmesi önemlidir. Seçenek sunamayan mekanlar kişilere sıkıcı gelmekte ve canlılık hissini ortaya çıkaramamaktadır. Kentte seçeneklerin oluşması açısiandangörsel kalite önem vermek ve özen göstermek şattır. Manzarada ya da görsel objede kullanılan renkler cazibeyi ve kişi psikolojisini mutlaka etkilemektedir. Diğer taraftan, yalnızca görsel kaliteyi ele almak, görsel bakış açılarına dikkat etmemenin ise olumsuz tesirleri olmaktadır. Bu yönüyle görsel kalite ve boyut zenginliği birbirlerinden ayrı

düşünülmesi mümkün olmayan müşterek kriterlerdir. Örneğin, mobilyaların doğru dizilişi, konuldukları ortam (lar) kişisel tepkileri ve davranışları etkilemektedirler (Pakzad, 2005). Genel olarak, Pakzad, ortam kullanıcılarında canlılık ve sevinci eş anlamlı tanımlamaktadır. O'na göre bir ortamın canlılığının olmaması durumunda o alan ruhsuz, rutin ve sıkıcıdır. Bu temel ile Pakzad çeşitli seçeneklerin bulunmasını canlılık için indeks olarak belirtmekte, bir alanda canlılık duygusunu yaratmanın anahtarının renk, görsel, mobilya, olaylar ve hatta davranış eşitliğine dikkat etmek ve kullanıcıların sosyo-ekonomik durumlarından geçtiğini bildirmektedir. Yapılan araştırmalara göre canlılık farklı açılardan ele alınmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. (Pakzad, 2003)

Örneğin,

- Lynch, daha çok toplum tarafından alanın görsel algılanışına değinmiştir.
- Jacobs, sosyoloji gözüyle kentsel konularına bakmıştır.
- Carrier, daha çok fiziksel ve tipoloji açıdan kentsel alanlar araştırmasına yönelmiştir.
- Yangel ise genellikle mimarinin insani yönüne ve ayrıca sosyolojinin ve psikolojinin mimari arasındaki etkileşimine daha önem vermektedir.

Bu görüşler doğrultusunda canlılık, genel olarak günümüzde temel bir terim olarak bir mekanın yaşam için uygunluğunu ve yaşamı destekleme kabiliyetini ifade etmek için kullanılan terim olmuştur. Tezin bu bölümünde canlılık hakkında teorilerine ve görüşlerine yer verilen bilim insanlarının canlılık tanımları Çizelge 2.2'de sunulmuştur.

Çizelge 2.2: Bazı bilim insanlarına göre canlılık tanımları

Teorisyen	Kitap/Makale	Canlılık Tanımı
Jane Jacobs	Amerika büyük kentlerinin ölüm ve yaşamı , 2007	Canlılığı emniyette, çeşitli ortamların birbirleri yanında var olmaları, kişiler ve seyirciler arasında yararlı çelişkilerin ve düşüncelerin oluşumu olduğu kanaatine varmıştır.
Kevin Lynch	kentin iyi şeklinin teorisi, 1997	Canlılık büyük ölçüde hayatta kalama, emniyet, uyuşmak, çevre sağlığı ve mevcut istikrar ve biyolojik toplumun genel geleceği ile ilişkilendirmiştir.
Carrier	kent ortamı, 2005	Canlılık insani ölçekte yaya geçitlerde, alışveriş ve gezinti karışımında ve kamusal alanlara çoklu girişlerin bulunmasında olduğuna inanmıştır.
Chapman	insan yapımı çevrelerde mahalle ve mekanların artışı, 2007	Canlılığı 5 ana etken çekicilik, erişim yeteneği, emniyet, refah, ve kişilik olarak özetlemiştir.
Yongle	bina aralarındaki ortamlarda yaşam, 2008	Canlılığı insani ölçekte keyifte, refahta, emniyette tanımlamıştır.
Kourosh Golkar	canlılık kalite kavramının kentsel tasarımı, 2007	canlılığı yoğunlukta ve çeşitlilikte görmüştür.yoğunluğu alandaki yayaların artışında ,çeşitliliği tüketicilerde,davranış merkezleri ve forum ve renk
Pakzad	İran ortamlarında kentsel tasarım klavuzu	Canlılığın ana göstergesini renk kullanımındaki çeşitliliğin bulunması, mobilya, olaylar ve hatta kullanıcıların davranış ve sınıflarında görmüştür.

2.6 Canlılığa İlişkin Ele Alınan Farklı Kriterler

Farklı teorisyenlerin kentsel mekânlarda canlılık olgusuna dair kabul ettikleri kriterler Çizelge 2.3’de gösterilmiştir.

Çizelge 2.3: Farklı teorisyenlerin canlılığa ilişkin kriterleri

Teorisyen	Kitap/Makale	Canlılık ile ilgili açıklanan kriter
KEVIN LYNCH	kentin iyi şeklinin teorisi,1997	emniyet,iklimsel refah
JANE JACOBS	Amerika büyük kentlerinin ölüm ve yaşamı, 2007	emniyet, iklimsel refah ve huzur,kullanıcı imtiazacı,geceli gündüzlü aktivite,geçirgenlik, kişiler katılımı, şeffaflık,çeşitlilik ve çekicilik
CARRIER	kent ortamı, 2005	kullanıcı imtiazacı,geceli gündüzlü aktivite,geçirgenlik, şeffaflık
CHAPMAN	insan yapımı çevrelerde mahalle ve mekanların artışı, 2007	emniyet,refah,geçirgenlik,şeffaflık, çeşitlilik ve çekicilik
YONGLE	bina aralarındaki ortamlarda yaşam, 2008	iklimsel refah ve huzur, emniyet, şeffaflık, görsel güzellik
SAIPAMIR	canlılık kentin öerkezinin yaratımı	iklimsel refah ve huzur, geçirgenlik, şeffaflık, çeşitlilik ve çekicilik, görsel güzellik,eğilim şeffaflık, çeşitlilik ve çekicilik, görsel güzellik, eğilim, emniyet,
HENRY SHAFTO	Creating Effective Public Places, 2008	iklimsel refah ve huzur, kullanıcı imtiazacı,geceli gündüzlü aktivite,geçirgenlik, kişiler katılımı
CARMONA	kamusal alanlar,Kentsel ortamlar, 2009	kullanıcı çeşitliliği,fiziksel çeşitlilik
TYBALDZ	İnsan temelindeki kentler, 2012	kullanıcı çeşitliliği, geçirgenlik, kişiler katılımı, şeffaflık,fiziksel çeşitlilik
AIA BİRLİĞİ	Livability 101, 2005	şeffaflık, fiziksel çeşitliliği, görsel güzellik,emniyet,kullanıcı çeşitliliği, geçirgenlik, kişiler katılımı
KOUROSH GOLKAR	canlılık kalite kavramının kentsel tasarımda, 2007	fiziksel çeşitlilik,işitsel güzellik, emniyet,kullanıcı çeşitliliği, kişiler katılımı
PAKZAD	İran ortamlarında kentsel tasarım klavuzu	şeffaflık,fiziksel çeşitlilik, kişiler katılımı, görsel güzellik,eğilim

Teorisyenlerin canlılık hakkında ileri sürdükleri yazıları ve sunumları analiz edildiğinde başlıca dokuz başlık altında toplandıkları görülmektedir. Buna göre bu başlıkları şu şekilde sıralanabilir;

- Kişiler Katılımı Yazısı: "toplanma yerleri", "sosyal iletişim kurma" ve "ortamda bulunma koşulları yaratma" içeriklidir.
- Çeşitlilik ve Çekicilik Yazısı: "tüketici çeşitliliği", "görsel çeşitlilik", "kullanıcı eşitliliği" ve "gececi gündüzlü ortamlardan yararlanma" içeriklidir.
- İklimsel Refah ve Huzur Yazısı: "küçük iklimlerce refah", "zihinsel huzur", "ortamı koruma" ve "yerli olmak" içeriklidir.
- Geçirgenlik Yazısı: "fiziki rahatlama", "ulaşabilme" ve "hareket hiyerarşisi" içeriklidir.
- Eğilim Yazısı: "beraberlik" ve "zamanla değişme kabiliyetli" içeriklidir.
- Emniyet Yazısı: "aydınlatma ve koruma", "suç azaltıcı ortamlar" ve "belli etmeden gözetme ve koruma olanağı" içeriklidir.
- Şeffaflık Yazısı: "ortam ferahlığı" ve "görselleşme sürekliliği" içeriklidir.
- Okunabilirlik Yazısı: "kişilik", "ortam duygusu" ve "ortamda kayıp olamama" içeriklidir.
- Güzellik Yazısı: "görsellik kalitesi", "mimarlık değerleri" ve "insani oranlar" içeriklidir.

2.7 Bölüm Özeti

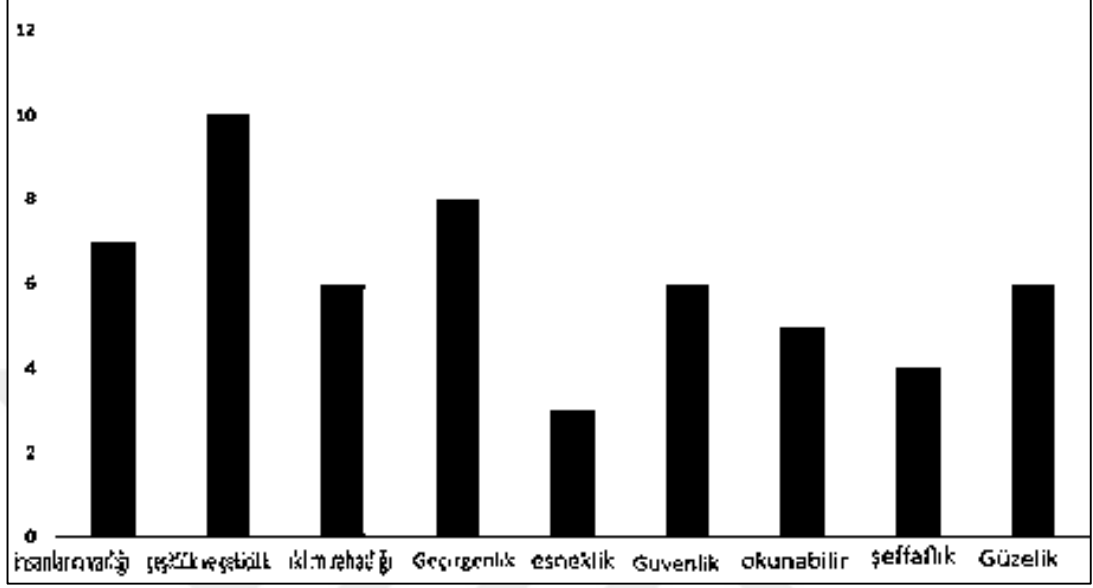
Genel olarak günümüzde canlılık bir alanın yaşamak açısından uygunluğunu ifade eden bir genel terimdir. Tezin bu bölümünde teorisyenlerce ileri sürülen görüşlere ve bu görüşleri ilettikleri yazıları Çizelge 2.4'de ve Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.4: Canlılık yazıları, teorisyenlerin kalite kriterleri matris özeti

Pakzad	Golkar	Aia	Tybalz	Carmona	Henry Shafto	Saipamir	Yongle	Chapman	Rab Carrier	Jacobs	Lynch	
												Kişilerin KatılımıX
												Çeşitlilik ve Çekicilik
												İklimsel Refah ve Huzur
												Geçirgenlik
												Eğilim
												Emniyet
												Okunabilirlik
												Şeffaflık
												Güzellik

Canlılık konusunda görüşleri olan bilim insanlarının teorilerine göre canlılık kriterlerinin değerlendirilmesi Şekil 2.1’de gösterilmiştir. Bu şekle göre, çeşitlilik ve çekicilik en çok aktif yapılan kriterlerdir. Bunu sırasıyla geçirgenlik ve kişilerin katılımı izlemektedir.

Şekil 2.1 Bilim adamlarının teorilerine göre canlılık kriterlerinin değerlendirilmesi

3. CANLILIK KAMUSAL ALANLAR VE MİMARİ YÖNTEMLER

Kamusal alanlar, mimarlar ve şehir planlamacıların en çok ilgilendikleri konular arasında bulunmaktadır. Tezin bu bölümünde, kamusal alanlarda canlılık ve canlılığın sağlanması için alınan mimari yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Alan

Alan çok genel bir kavramdır. Tüm dünyayı bir alan olarak düşünürsek, insanlığın ilk dönemlerinden bu yana gündemi işgal etmektedir. Doğal olarak, bu geniş tanımı ile alan kesin bir tanımı yapılamayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikologların alan konusunda yaptıkları araştırmalar, insanların deneyimlerini bir kenara bırakarak farklı alan algıları olduğunu ve kavramın görüldüğündenb daha karmaşık süreç haline geldiğini göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, standart bir alan yaratmak oldukça zor bir işlemdir ve bireylerin kendi kişisel alan algılarını göz önüne alırsak birbirlerinden farklı alan tanımlamaları olması bir gerçektir (Habibi, 2002)

Alan tanımı yapılırken, bireylerin tüm duygu ve hisleri etkili olmaktadır. Herşeyden önce, kişinin duygu ve hislerinde düşündüğünü kendine özgü alan ile bir şekilde özdeşleşmesi gereklidir. Bu bağlamda, bir alanda gerçekleşen her türlü olay ve aktivitenin kişilerce benimsenmesi önemlidir. Bu gerçekte alanı fiziki bir mekan olduğu kadar kişilerin psikolojik durumlarını da kapsayan ve etkileyen bir olgu kılmaktadır.

Alan için yapılmış başlıca iki tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlamaları şu şekilde sıralayabiliriz (Bruno, 1957):

İlk tanımlama alanı Seçkin bir yer yapabilmek ya da bir diğer ifadeyle farklı sanat dalları ve mimarinin ilgisini kendisine çekebilmesidir.

İkinci tanımlama ise mahiyetidir.

Felsefe, matematik ve fizik'in ilgisini çeken tanımlayıcı açı. elbette burada alandan çok çevreyi idrak etmek dikkate alınmıştır.

Bruno Zevi (1957) alan kavramının mimarlığın özü olduğunu bildirmiştir. Zevi'ye göre, bir ev, kilise ve köşk duvarlarının görünüşünün güzel olması pek fazla önemli değildir. Bu dış görünüş aslında bir tür kılıftır. Vandelan'a (vanderlan) göre mimari alan iki duvarın yükselmesi ile varlık kazanmakta ve yeni bir ortam oluşturmaktadır. Diğer taraftan, (Madanipour, 2013) ise, mimarlar ve şehir planlamacıların fiziki niteliklerin kullanılmasının estetik görüşlerin bulunduğu göstergesi olduğunu ileri sürmüştür.

3.1.1 Mimaride alan

Madanipour (2013), mimaride alan farklı fiziki yöntemler kullanılarak şekillendirilmiş ve sınırları belirlenmiş bir varlıktır. Batı mimarsi farklı dönemlerinde (klasik dönem, ortaçağ ve modern zamanlar) daha çok bina ya da heykel yapımına odaklanmıştır. Bu kültürde yapıların iç alanları olumlu veya olumsuz biçiminde tanımlanmıştır. İslam mimarisinde ise, mimari alan yalnızca mimari objelerden değil, bölgesi fiziki olarak duvarlar ile kesinleştirilmiş bir mekanı temsil etmektedir (Habibi, 2003)

3.2 Kamusal Alan

İngiliz Oxford kültürüne (1993) göre, "Public" "Genel ya da hususi olmayan herkese açık" anlamına gelmektedir. Bu sözcük millet veya topluma ait olan bir genellemedir. Bu sebeple, İngiliz Oxford kültürükamusal alanı kamusal kültür ve/veya ticari merkez olarak tüm kamuya ait bir olgu haline getirmektedir. Bir diğer ifadeyle, kamusal alan milletin işlevsel aktivitelerini gerçekleştirdiği ve sosyal anlamda birbirlerine bağlandıkları normal veya gündelik yaşamlarını gerçekleştirdikleri mekana denilir. Madanipour'da kamusal alanın kentli nüfusun aktivitelerini özgürce gerçekleştirdikleri ve görsel keşifler yapabildikleri yerler olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle ise, kamusal alanların bireylerin çeşitli davranışlarını gösterebildikleri ve ortama uyum sağlamalarına yarayan yerler olması gereklidir. Kamusal açık alanların kişilere en çok etkileri duygu vermek ve kişinin psikolojisini olumlu anlamda etkilemek ve daha çok sosyalleşmesini sağlamaktır. Bir diğer bakışa göre, kamusal alan herkese açık mekanlar olduğu

kadar, bir araya gelmenin sağlanması sebebiyle hizmetlerinde verildiği yerlerdir. Bu nedenle, akümüsal alanların daha büyük insan kitlelerini kendine çekebilme ve bu yolla onları etkileyebilme gücü vardır. Kamusal alanların kentli nüfusun tümüyle direkt ya da endirekt ilişkide olmadığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kamusal alanların, kişilere bazı hususları zorla empozye ettirmemeye çalışmayacak biçimde tasarlanması önemlidir. Waller'in görüşüne göre kamusal alan eşimiz, dostumuz ve iş arkadaşları gibi kişilerden daha fazla yabancılarla ortak paylaşım içinde olduğumuz bir alandır. Örneğin, politika, din, ticaret ve spor için kullanılan alanlar bu gruba dahil olmaktadır. Kamusal alanlar, kişilerin huzurla bir ortamda bir arada zaman geçirebilecekleri mekanlardır. Bu yönleriyle sosyal özellikler taşırlar ve bu alanlarda toplumun yaşam, kültür ve gündelik olayları geçer yaşanır. Francız Tibalts, kamusal alanı: insanların fiziksel ve sezgisel iletişimi gerçekleştirdikleri mekanlar olarak tanımlar. Bu yönüyle kamusal mekanlar kent yaşamının en önemli parçalarından olmakta, bireyler arası etkileşimler en çok bu mekanlarda gerçekleşmektedir. Öyle görünüyorki, kamusal alanlar kişilerin aktivitelerini kısıtlama olmaksızın yapabildikleri blgelerdir. Sosyal erişim olanakları kısıtlanmamış, bilakis bireylerin etkileşimi için kanallar açık tutulmuş, kamu otoritesi endirekt biçimde control etme istekliğini gerçekleştirebilmiş ve kentli nüfusun ihtiyaçlarının kamusal giderimi göz önünde tutulmuştur. (Lynch, 1993)

Kamusal alanın özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hususi olmaması
- Genel ve kamuya açık olması
- Devletle ilgili olması (merkezi veya yerel)
- Toplu veya bireysel faaliyetlerin gerçekleşmesi
- Hususi olmayan buluşmaların gerçekleşmesi
- Bireylerin fiziksel ve görsel şekilde ulaşabilir olması
- Kişilerin rahatlıkla girebilecekleri şekilde tasarlanması

3.3 Kentsel Mekan

Kentsel mekanlar, topluma açık kamusal alanlar olup, insanların rahatlıkla ulaşarak farklı aktivitelerini gerçekleştirebilecekleri yerlerdir. Bu gibi mekanlarda bireyler günlük hayatlarıyla ilgili paylaşımlarını yapabilmekte, istedikleri bir faaliyeti gerçekleştirebilmektedirler. Kentsel mekanlar bir bakıma toplumsal sınıf farklılıklarının ortadan kaldığı alanlardır. Bireyler önceden planladıkları ya da spontan işlerini kentsel mekanlarda kamu ile ortak ya da bağımsız biçimde yapabilirler.(Pakzad, 2005)

3.4 Canlı Mimari Yapı Bileşenleri

Canlılık olgusu, bir mekanın görünmesinden daha çok kişilerin farkedilmelerini sağlayan alanlardır. Bu bağlamda, kentsel sosyal yaşamla ilgili bölgeler diğer fiziki mekanlardan ayrı tutulmazlar. Bir kentsel mekanın işlevselliği ve fiziki olanakları kentin sosyal yaşamının can damarlarıdır. Bu can damarları sayesinde kent yaşamı canlanır, insani değerler ve fikirler yerine getirilmiş olur ve özellikle insan ön plana çıkar. Çünkü kentler insanların yaşadıkları ve soluk aldıkları yerler olup, kent insan için planlanır. Allen Dubaton, mimari mutluluk eserinde, binaları üç biçimde sınıflandırır. Dubaton'a göre, binalar, kişilere görünüm veya görsel olarak ulaşır, bu iletişim hayvan ya da bitki gibi görseller kullanılarak da anlatılabilir ve binalar alıntılar yoluyla bireylerle etkileşime girerler. Son iletişim şekline verilebilecek en iyi örneklerden birisi binalarda var olan koku gibi insan duyusunun açık olduğu özelliklerdir. Bianda kişinin aldığı bir koku (deterjan, çay, kahve vb.) kişiyi eski anılarına götürebilir ve tekrar canlanmasını ve duygusal bağ kurmasını sağlayabilir (Dunston, 2010). Bir binanın kullanıcıları üzerinde ciddi etkiler bırakması göz önüne alınırsa, bu canlılığa yol açacak olan faktörlerin daha sınırlı biçimde tasarlanması önem kazanır ki mimarlar tasarımlarında bu gerçekten yola çıkarak canlılığı artıracak öneriler ve çözümler getirmeye çalışmaktadırlar.

3.4.1 İnsanlar ve varlıkları

Canlılık tanımlarından birisi insanların bir alanda bulunmaları ve ortaklaşa zaman geçirmeleridir. Önceki bölümlerde söylendiği gibi, bir mekan eğer insanlar orada birlikte veya ayrı zaman geçirirlerse hayat bulur. Bu sebeple, kişileri bu gibi ortak

mekanlarda bir araya daha sık getirecek tedbirlerin alınması önemlidir. Tedbirler arasında belkide en kolay yollardan birisi ise mekanda yaya için bir yaya kaldırımı inşa etmektir. Alexander'a göre, insanlar omuz omuza veya yüz yüze geldiklerinde daha fazla ortak değer paylaşmaktadırlar. Bu sebeple yaya kaldırımı adeta bir tutkal görevi görerek kişileri birbirlerine bağlamaktadır. Birdiğer örnekte ise, kamusal mekanlar gösteri ve serge amaçlı olabilirler. Bu gibi mekanlara gitmek için kişiler yaya kaldırımını, geçitleri, tünelleri veya bina içlerini kullanacaklardır. Özetle, canlılık için en etkili mimari tedbirlerden birisinin yaya trafiğini kentsel mekanı ya da kamusal alanı tasarlarken mutlaka göz önünde tutumaktır. Ancak, yaya trafiğine odaklanmanın bazı sakıncalarıda bulunmaktadır. Yalnızca trafiğe göre dizayn edilmiş yollar sadece geliş ve gidiş amaçlı kalır. Kişilerin trafik yoğunluğu daha sosyalleşmeleri ve ortaklaş paylaşımına girmeleri için mekanda ve civarında perakende satıcılar, restoranlar, banklar, bahçeler ve diğer beklmeleri gerçekleştirebilecekleri tedbirler de gerekmektedir. Pamir'in görüşüne göre, eğer mekanın güçlü bir görsel etki noktası olursa ve önemli faaliyetlerin merkezi konumuna gelirse, kent canlılığı için çok güçlü bir sembole dönüşür; bu sayede kentli nüfusun hafızasında daha fazla kalır.

3.4.2 Cazibe ve çeşitlilik

İnsan odaklı, yaşanabilir ve canlı mekanlar yaratmak ancak çeşitlilik, bina ve kamusal alanların mimari katmanlarının varlığı ile mümkündür. Bu konuda en önemli özelliklerden birisi ise alanın ya da mimari katmanların işlevsel olmalarıdır. İşlevsellik, tasarlanan mimari öğenin yalnızca bir amaç için değil, kişilerin diğer gereksinimlerini de karşılayacak şekilde tasarımını zorunlu kılmaktadır. Kültürel, ticari, sosyal hisleri ve faaliyetleri sağlayacak mimari öğeler canlılık hissini doğurur. Örneğin, yemek yemek kişileri her zaman cezbeder. B gibi faaliyetlerin rahatlıkla karşılanacağı ortamlar bireylerin zevk almalarına olanak vereceği gibi, kamusal alanın kalabalıklar ile canlanmasını, denetim ve güven hissini oluşmasını da sağlar.Paralel şekilde, sokaklarda sanatsal gösteriler, sergiler, festivaller, geleneksel ve dini ritüeller de kamusal alanın canlılığı üzerinden olumlu etkiler bırakırlar. Ancak bu gibi eylemlerin ortamın düzenini aksatmayacak ve kargaşaya sebebiyet vermeyece biçimde planlanması ve gerçekleştirilemsi önemlidir. Aksi takdirde, görsel bütünlük bozulacağı gibi, canlılık yerine kaos ortaya çıkar.

3.4.3 Konfor ve rahatlık

Lenard'a (1998) göre, konfor, kişiye keyifli dokunuşlarda bulunan memnun edici bir duygudur. Memnuniyet ise kişide psikolojik rahatlamanın ön koşullarındandır. Bu rahatlık ya da konfor, ortamda bazı psikolojik ve fiziksel öğeler kullanılarak sağlanabilir. Dekorasyonda doğal kaynaklı malzemelerin kullanımı, çevre ile contrast oluşturma, bitki örtüsü, çeşmeler, yürüyüş parkurları, oturma mekanları, eğlence amaçlı her türlü faaliyet, görsel rahatlık konforun olmazsa olmaz parçalarıdır (Carmona, 2010).

3.4.4 Esneklik

Esneklik, nesnelere değiştirme yeteneğidir. Mimarlıkta ve çevre tasarımında, özellikle kamusal alanların tasarımı, mekansal esneklik, insan için yapılan alanların yeni ihtiyaçlar ve uygulamaların gerekli olması durumunda baştan düzenlemeye gerek kalmadan değiştirilebilir olmasıdır. Özellikle, mekan tasarımcıları “çok yönlülük” ile bunu kastetmektedir. Mekansal organizasyon davranış kalıpları tasarımı farklı zamanlarda göre fiziksel değişikliklere gerek duymadan sağlanmalıdır. Böyle mekanlara mimaride çok fonksiyonlu sabit alan denilir. Çok amaçlı bina tasarımında en çok göz önünde bulundurulmuş bu kavram ile, mekanda bir kere veya defalarca farklı aktiviteler gerçekleştirilebilmektedir. Farklı amaçlı faaliyetlerin aynı anda bir arada gerçekleşmesi veya farklı zamanlarda yapılması, mekanın möble düzeni, alanı modüler parçalar ile birbirlerinden ayırma şeklinde başarılıdır. Bu gibi tedbirler mimaride yapıcı elemanlar sayesinde kişilerin isteklerine cevap verecek esnek bir yapının ortaya konulmasını sağlar. Esnek mekanlarda, bireyler düşündükleri etkinlikleri üç farklı biçimde yaparlar. Bunlar sırasıyla, sabit alan, yarı sabit ve değişken alanlardır (Van Hal, 2006).

3.4.5 Güvenlik

Güvenlik, kamusal alanların tasarımında en çok dikkat edilmesi gereken faktörlerdendir. Tasarımda caydırıcılık faktörü göz önüne alınmazsa, kişiler kaynaklı anormal davranışların gerçekleşmesi her zaman olası olabilir. Bu gibi ortamların kamuoyu nezdinde güvenli algısının oluşmasında mimari tasarım yoluyla alınacak tedbirlerin son derece önemli yeri bulunmaktadır. (Newmen 1996) Güvenliği sağlama hususunda mimarın dikkat etmesi gereken ilk detaylar

binanın boyutu ve şeklidir. Araştırmalara göre kamusal alanın boyutunun güvenlik faktörü ile direkt ilişkisi vardır. Mimari tasarım, ortak mekanlarda kişilerde anksiyete, tutarsızlık ve şiddeti artırıcı tesirler gösterebilir. Diğer taraftan, nispeten küçük boyutlardaki alanların kişiler arasında sosyalleşmeyi artırdığı, daha samimi ilişkiler kurulmasına sebep olduğu ve bu şekilde güvenliği yükselttiği görülmüştür. Tam tersi şekilde ise, çok daha büyük kamusal mekanların kişilerde kaygı artışına yol açtıkları belirlenmiştir. Çalışmalar, insanların kişisel davranış mekanizmalarını daha sessiz ortamlarda düzenlediklerini göstermiştir. Sessizliğin daha karışık tanımları vardır. Örneğin, yalnızlığın özgürce seçebilmesi, kendisi ve seçtiği diğer kişiyle başkalarına rahatsızlık vermeden özgürce samimi olması, diğer kişilerce rahatsız edilmeden yalnız kalabilmesidir. İlk iki tür sessizlik ancak fiziksel kontrol alanı kontrol edilirse mümkün olmaktadır (Torkzadeh, 1998). Sessizliğin sebeplerinden birisi olan yalnızlık hissi kişilerce bir ihtiyaçtır. Son derece doğal bir his olan yalnızlık ya da yalnız kalma duygusunun mekanlarda sağlanması ve mimarinin buna dikkat etmesi gerekir. Kişiler, sessizliği tercih ettikleri zaman veya yalnız kalmak istediklerinde bunu canlı mekanlarda dahi başarabilmelidir. Benzetmek gerekirse, hiç bir suçlu suç işlerken izlenmek yada rahatsız edilmek sitemez. Aynı şartlar sadece yalnız kalmak isteyen kişilerce de geçerlidir. Yapısal alanların tasarımında, şekiller, renkler, düzen gibi detaylar sayesinde birey ihtiyacını karşılayacaktır. Mimarların mekanda güven hissini özel plan boyutları ve tasarımları kentli nüfusa hissettirmeleri gerekir. Güven ve suçun caydırıcılığının sağlandığı mimari tasarımlar toplumsal düzen ve huzurun sağlanmasında en etkili faktörlerden birisidirler (Salehi, 2017) Her mekan mahiyet olarak özel ve/veya kamusal olma niteliğini taşımaktadır. Ancak seçiminizi zorlaştıran sebeplerden biriside kamusal açıdan alanın özellikleridir. Kamusal alanlarda emniyet duygusu canlılığın en önemli göstergelerindedir. Emniyet meselesi her toplumda karmaşık bir sorundur; çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik tedbirlerle bu sorunu gidermek yeterli değildir ve çevre ve fiziki tesirlerin rollerini unutmamak gerekir.

3.4.6 Şeffaflık

Şeffaflık mimari açıdan karmaşık ve var olanlar ile konu edilenler arasında bir diyalektiktir. Alan bölüşümü ve şeffaflığı elbette mimarlığın fiziksel doğasında gelmektedir. Şeffaflık terimini cam gibi geçici katman şeklinde

değerlendiremeyiz. Çünkü cam görsel bildirileri farklı optik davranış aralıkları ile sağlayarak alan şeffaflığını ve yerel tutumunu artırmaktadır. Mimaride cam, yapılarda pürüzsüz cam, kumlama camı, renkli cam, şekilli ve bloklanmış cam gibi parlak ve yarı parlak görünüşte kullanılmaktadır (Babaei, 2002). Ayrıca Diba şeffaflığı, hiyerarşi ve süreklilik terimlerinin birbirine bağlı olduğunu söyleyerek manzara şeffaflığını oluşturmak süreklilik sonucu ile sayılmaktadır. Mirmiran, şeffaflığı kâinata hâkim kuralalardan biri olarak bilmiş ve anlamını maddi kaliteden ruhi kaliteye hareket ve evrimi olarak vurgulamıştır. İnançlarına göre dünya mimarisi şeffaflık ile uyumlu gelişmiştir. Mimari alanyazınında Eslanzajy ve yüzey bölüşümü makalesi gerçek şeffaflık ve oluşmuş şeffaflığı fiziki anlamda açıklamıştır. İlham verici şeffaflığında bir tarafta genellikle nesnel madde, diğer tarafta ise organize yöntemler diziliş ve zihni alıntılar vardır. Bir diğer deyişle mimaride gerçek şeffaflık alanlardan. Şeffaflık ise şekil ve hacimlerin psikolojik ve zihni yorumlarından oluşmuştur. Bu şeffaflık sert bileşenler arasındaki görülen boşluktur (Rowe & Slutzky, 1963). Yerel mimarimizde şeffaflık ve hafiflik binanın yapı maddesinden azaltarak gerçekleştirilmektedir. Bu mimari de yapı küp formunda olabildiği kadar bahçeler balkonlar açıklıklar pencereler ve ışık filtreleri ilede zenginleştirilmektedir. Mimarlık, binalarda canlılık ve sevinci geometrik hacmini boşaltarak, ışık ve gölge ile oynayarak, yapısal hiyerarşisine dikkat ederek ve hafiflik oluşturarak sağlar. Bu gibi alanlar birbirine bağlıdır ve bunlara rağmen bir şeyin nerede bittiği ve diğerinin nerede başladığı tahmin edilememektedir. Şeffaflık canlılıktan dinamizm ve akışkanlık, süreklilik, iç ve dış iletişimi, maddeden arınma ve hafiflik, okunabilirlik ve aydınlatma temini zımında alan açıklığı gibi mekânsal göstergelerin uyarılmasını gerektirmektedir. Şeffaflık bütünlükten çok farklı ve kendini oluşturan bileşenlerden tanımlanmıştır.

3.4.7 Okunabilirlik

Kişi bir alanda kaybolursa, stres ve korku yaşayacak ve sonuç olarak psikolojik dengesi ve ruhsal sağlığı olumsuz etkilenecektir. İngilizce “Lost”, Türkçe ise “kaybolmak” anlamına gelen bu sözcük bireyin içinde bulunduğu alana güvenmediği ve kesin çaresizlik hissi taşıdığı anlamına da gelir. Kişinin yolu ve yönünü bulmasına etkisi olan çevredeki görsellerdir. İnsan beyninin dış dünyadan aldığı fotoğraflar kişinin ani duyguları ve eski deneyimlerden elde etmiş olduğu

tecrübeleri ile yeni bilgiler edinmesinde ve yorumlamasında da yardımcı olacaktır. Çevreyi tanımak için kişinin görseller bulması o'nun rahatça bir yerden bir yere gidebilmesini sağlar (Bahreini, 1998).

Mimari alan tasarımı, kişinin çalışabileceği veya bilgilerini ona bağlayacağı genel bir alan oluşturmalıdır; bu sayede kişi psikolojik rahatlama, emniyet, huzur, refah ve yararlılık duygusu hissedecektir.

3.4.8 Güzellik ve estetik

Bireyler olumsuz koşulları dengeleyen binalara değer verirler. Mekanlar dünyanın görmediği önemli gerçekleri veya unutulmuş şaşkınlık kişiliğini anımsatma yerleridir. Örneğin ev eğer kişinin iç dünyasından gelen seslerine cevap verebiliyorsa evidir ve kişi için ev bu olumlu hisleri yaşatabiliyorsa havalimanı, kütüphane ve hatta bahçe dahi olabilir.

Mimarideki denge, güzel sözcüğü ile nitelendirilmiştir. Psikolojik açıdan sevinç ve canlılık durumunun bir göstergesidir. Dobaten'e göre, mimari eserlerin cazibesi sağlamada düzen ve geometri önemli rol oynar; geometri mutluluk verir ve kişiler kendileri açısından düzen, öngörülebilirlik ve huzur duygusunu veren binaları tercih ederler. Ayrıca insanların düzene olan ilgisi sınırsız olup, düzen kişilerde bazan sıkılma ve sinirliliğe de sebep olabilir. Böylesi yapıların düzeninin takdir yerine öfkeye ve bunaltıcılığa sebebiyet verdiği görülmüştür. Tüm bireyler güzelliği doğru algılama yeteneğine sahiptir. İnancının varoluşu ile birlikte görsel ve duygusal yetenekler her daim dış güçler ile yönetilmiştir. Kültür: bu noktanın teşhisinde insanlara hangi duygular odaklanmalarını ve değer vermelerini gösteren yardımcı güçtür. Kendisine özgü düzen ve güzellik armağan eden başka bir konu ise topikal simetridir. Topikal simetri, tasarımı birbirine daha bağlı ve birleşmiş bir alan yapar. Aslında mükemmel simetri çoğu zaman eşyanın ölümüdür. Tamamen simetrik görüntü düzeni kuru ve abartılı kabul edilir; normal olarak bütünlük ile uyum sağlayarak onun şekillendirir. Topikal simetri plan görüntüleme alanının daha iyi olmasına yardımcı olmaktadır. Genel olarak güzellik farklı türlere ayrılabilirdiği gibi, mimaridede asıl olan formal güzellik veya sembolik informal güzelliktir. Formal güzellik, maddi ve fiziki olarak insan algısının doğal yeteneklerini dayanmış gestalt kurallarına tabidir. Başlıca beş özelliği barındırmaktadır. Bunlar sırasıyla; birlik ve bütünlük (bütünleşme

gereksiz bileşeni olmadan iniş çıkışlar ve sahte karmaşıklık), tema değişikliği (yeni bileşenler girişi ve süreklilik), düzen ve denge (düzen anlaşılabilirlik) zaman açısından bileşenlerin devrimi (hareket ve monotonluğu önlemek) ve çekingenliktir (dikkat çekmekten çekinme ve kalabalıktan çekinme) (Tahbaz, 2003). Formal güzellik sembolik anlamlar ile irdelendiği zaman daha uzun ömrü olabilir ve böylelikle sembolik güzellik olarak tanımlanabilmektedir. Mimari alanda 2 tür sembolik güzellik mevcuttur; naturel sembolizmden kaynaklanan güzellik şekillerde, geometri forumlara dayalı olarak gestalt kurallarına bağlıdır ve evrenselliği ile tüm insanlar tarafından algılanabilmektedir. Diğer güzellik ise, standart sembolizmden esinlenmiş olup, toplumun kültürel ve sosyal inançlarına bağlıdır, sadece o toplum tarafından anlamlı kılınır ve algılanabilir. Güzellik hem naturel hem de standart olması durumunda halk tarafından kabullenir ve sevilir. Gestalt psikolojisi, psikolojik bir olguyu ayrılmaz bir bütün olarak gören bir teoridir. Aslında eylemler karşısında kişisel tepki ile algı ve davranış güçlerinin araştırılmasıdır. Bu psikolojik teori 1910-1920 yılları arası Berlin’de ileri sürülmüştür; Wertheimer, Kohler ve Kafka gibi kişiler tarafından geliştirilerek daha sonra görsel sanatların yorumunda kullanılmış ve geliştirilmiştir.

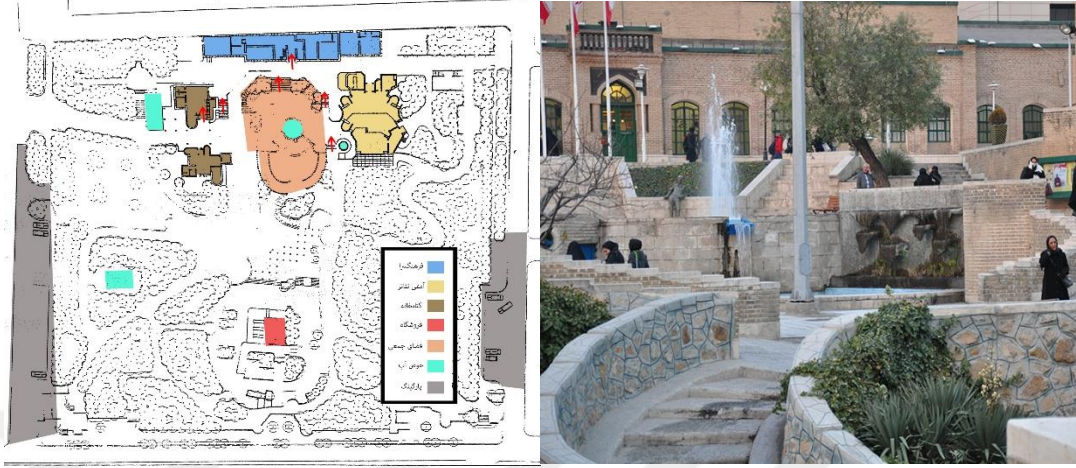
3.5 Vaka Örneklerin İncelenmesi

Tezin bu bölümünde, kültürel ve ticari merkezleri daha iyi tanımak ve kamusal alanlarda canlılık olgusunu analiz edebilmek için Tahran’da canlılık açısından yüksek bir sıraya sahip olan ticari bölümlere sahip iki kültür merkezi örneği incelenmiştir. Ayrıca, bu merkezleri daha iyi tanımak amacıyla İran dışındaki iki kültür-ticaret merkezi İncelenmiştir.

3.5.1 Shafagh Kültür Merkezi

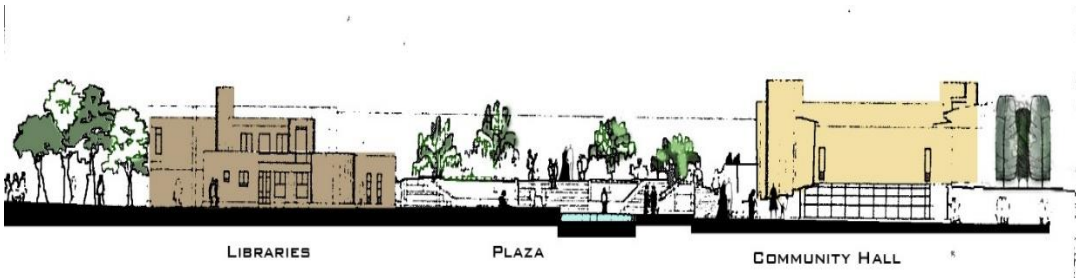
Shafagh (Şafak) Kültür Merkezi, 1966-1969 yılları arasında ünlü İranlı Mimar Kamuran Diba tarafından inşa edilmiştir. Yusef Abad Mahallesi 6.Bölge Belediyesi 3.Mahallesi’nde yerleşik olan merkez, İran’ın ilk kültür merkezidir. O dönemlerde, İran mimarisinden peyzaj, bahçe yapımı, eşya ve mobilya tasarımı gibi etmenlerin kullanılması yaygın değildi. Bu sebeple, Şafak Kültür Merkezi

mimarisi ile kamusal bir mekanda canlılığı hedeflenmiş örnek bir çalışma olarak yerini almıştır.

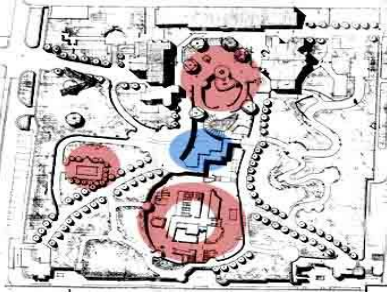

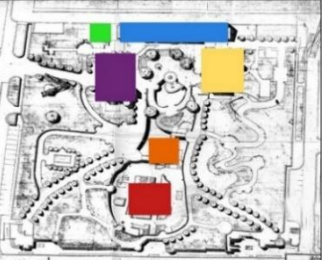

Şekil 3.1: Shafagh Kültür Merkezi

Yapı, etrafındaki tüm caddelerin önünden geçecek ya da sonlanacak şekilde tasarlanmıştır. Bu düzenlemeyle kültür merkezi yeni kent yaşantısı ile birleşmiş ve ayrıca Diba gösteri salonu ile yetişkinler için kütüphane inşa edilerek alanın bir canlılık merkezi ve kentli nüfusun toplanma yeri olmasını sağlamıştır.

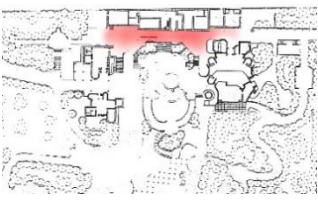
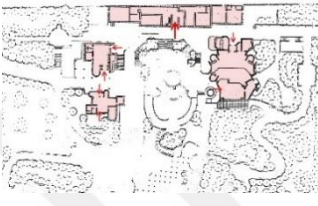

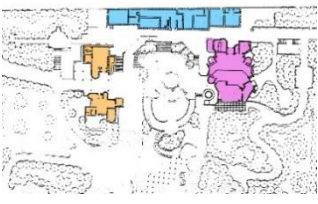

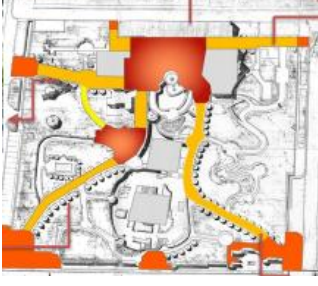

Şekil 3.2: Shafagh Kültür Merkezi'nin bulunduğu alanın enine kesiti

Çizelge 3.1: Shafagh Kültür Merkezindeki canlılık kriterleri

Sağlanan çözümler		Canlılık bileşenleri
	<p>Katılım ve sosyal etkileşimler</p> <p>Açık alanlar </p> <p>Yarı açık kolektif alan </p>	
	<p>Toplu kapalı alanlar</p>	İnsan varlığı
	<p>Tüm katmanlara yer açmak (engellilerin binalara taşınmasına dikkat etmek)</p>	
	<p>Çeşitli boşlukların kullanımı (fonksiyonel varyasyon)</p> <p>Kültür merkezi </p> <p>Kütüphane </p> <p>amfityatro </p> <p>Dua odası </p> <p>Yarı açık kolektif alan </p> <p>mağaza </p>	Çeşitlilik ve Cazibe
	<p>Yüzleri tek taraflı olmaktan çıkarılması</p>	

	<p>Sitede yer imi oluşturma (bire bir ölçekli heykeller)</p>	
	<p>Sanat eserleri sergileriyle İran sanatına aşinalık</p>	
	<p>Çok büyük boşluk kullanmamak (İnsan oranlarının kullanımı)</p>	
	<p>Suyu eğlence unsuru olarak kullanmak (zihinsel rahatlama)</p>	<p>Rahatlayın ve iklimsel konfor</p>
	<p>Koleksiyonda doğal bitkilerinin (ağaçlar ve çiçekler) kullanımı (görsel rahatlık)</p>	
	<p>Yerel malzemelerin kullanımı (tuğla cepheler)</p>	
	<p>Büyük bir binanın daha küçük parçalara ayrılması</p>	

	<p>Bölgenin her iki tarafından erişilebilirlik</p>	
	<p>Giriş alanına girme imkânı (girişteki faaliyet için gerekli alanı yaratma)</p>	
	<p>Esnek yapı ve tüm parçalarına kolay erişim</p>	<p>esneklik</p>
	<p>Yol boyunca sürekli ışıkların kullanılması</p>	
	<p>Ortak alanların günün farklı zamanlarında kullanılması</p>	<p>güvenlik</p>
	<p>Okunabilir mekânsal hiyerarşi oluşturma (kullanıcı devamlılığı)</p>	<p>Okunabilirlik</p>
	<p>Bilinen mimarlık unsurlarını dekorasyonda ve detaylarda kullanma</p>	

	Yol ve duraklatma	
	Hiyerarşiyi gözlemlemek ve yarı açık alanlar yaratmak	Şeffaflık
	Görsel görünürlük	Güzellik
	Doğal malzemeler ve elemanların kullanımı	

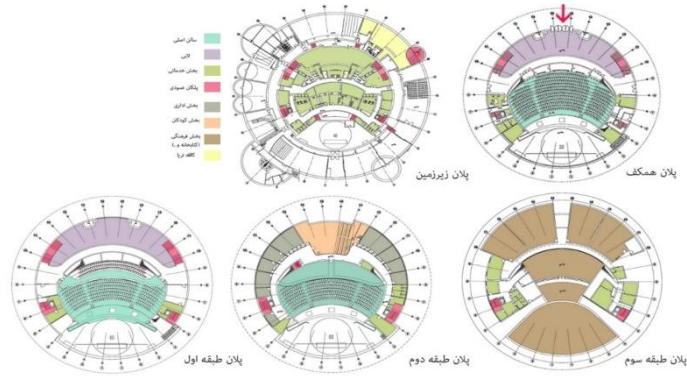
3.5.2 Tahran Şehir Tiyatrosu

Tahran Şehir Tiyatrosu 1967 yılında İranlı Mühendis Ali Serdar Afkhani tarafından tasarlanmış ve inşa edilmesi 5 yıl sürmüştür. Bu yapı Tahran'da Valiast Caddesi ve Engelab Kavşağında konumlanmıştır. Tiyatro, kültürel işlevine sahip olduğu gibi, insanları kendisine cezbetmek ve canlılık duygusunu yaratmakta başarılı olmuştur. Ayrıca çocuklara özel oyun gösterisi için de alan tasarlanmış ve 3. katı geri çekilerek diğer katlardan farklılık yaratılmıştır. Bu kata, iki ayrı balkon, sahne ve kütüphane, terzi evi, müştemilat ve güvenlik bölümleri bulunmaktadır. Bodrum katında ise, tuvaletler, dekor deposu gibi alanlar mevcut olup, bir bölümü ise kafeterya amaçlı kullanılmaktadır.

Yeraltı planı

Zemin planı

Önce kat planı

Kat planı iki

Kat planı üç

Şekil 3.3: Tahran Şehir Tiyatrosu Kat Planı

Lejant

Ana Salon

Lobi

Servis Departmanı

Kamu Sektörü

İdari Bölüm

Çocuk Bölümü

Kültür Bolümü (Kütüphane...)

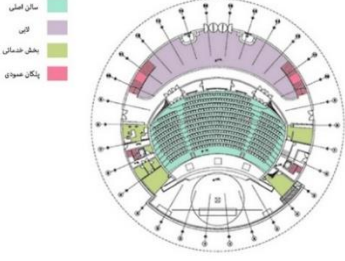
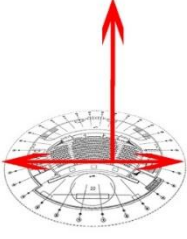
Kafeterya

Çizelge 3.2: Tahran Şehir Tiyatrosu canlılık kriterleri analizi

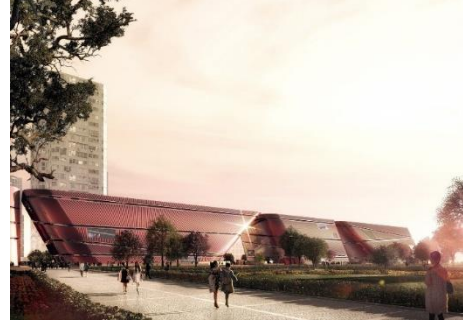
Sağlanan çözümler		Canlılık kriterleri
	<p>Resmi olmayan alanlar oluşturmak için yarı açık alan kullanımı (duraklama alanı)</p> <p>Kitap okunabilecek yer</p> <p>Mobilyalar ile dinlenme alanı</p>	Büyük varlığı
	<p>24 saatlik alan kullanımının imkânsızlığı</p> <p>Aktif gövde yok</p> <p>Yüzdeki şekillerin ve renklerin değişik yüzeylerde kullanılması</p>	Çeşitlilik ve Cazibe
	<p>Doğal malzemeler ve elemanların kullanımı (su ve yansıma kullanımı)</p> <p>Atmosferik koşullara dayanıklı malzemelerin kullanımı</p>	Rahatlayın ve iklimsel konfor

	<p>Duvar ve çit kullanılmaması (görsel geçirgenlik)</p>	<p>Geçirgenlik</p>
	<p>Oturmak, yürümek ve ...</p>	<p>Esneklik</p>
	<p>Geceleri uygun aydınlatma İşlevsel olmayan varyasyon (gece çıplaklığı)</p>	<p>Güvenlik</p>
	<p>Çekirdeğin etrafındaki yarı saydam alan kullanımı Dış ve iç arasındaki iletişim eksikliği nedeniyle ana alanda diskalifiye</p>	<p>Şeffaflık</p>
	<p>Binada indeks girişi yok</p>	<p>Okunabilirlik</p>

	<p>Bilinen mimarlık öğelerini kullanma (geleneksel mimari)</p>	
	<p>Okunabilir mekansal hiyerarşi oluşturma (özel boşluk paylaşımı)</p>	
	<p>Zaman zaman tekrarlanan tekrar kullan Yatay oranlar kullanın (çap oranı 3 ila 5 arasındadır) Binanın hacmindeki çelişkilerin yaratılması (açık kapı + kapalı ve geçilmez duvar)</p>	<p>Güzelilik</p>

3.5.3 Shenzen Kültür ve Ticaret Merkezi

Mecanoo, Hollanda mimarları Shenzhen’de düzenlenen tasarlama yarışmasında asılı kırmızı hacimler tasarımı ile kazanmıştır bu merkez büyük bir kamusal sanat galerisinden bilimler müzesi gençler merkezi ve kitap satma merkezleri ile 95000 metreküpten oluşmuştur.

Şekil 3.4: Shenzhen Kültür-Ticaret Merkezi

Mevcut kapsamlı planın doğrusallığı nedeni ile batıdaki ticaret bölgesi ve Longcheng park arasında sorun oluşturmuş ve canlılık olmamasına sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak, proje kentsel alanların birbirine bağlamayı ve bölgenin kimliğini güçlendirmeyi ve vatandaşlarda canlılık duygusunu yaratmayı amaçlamış ve kenti ticari bölgesi ve park açık alanı arasında kırmızı renkli 4 hacim ile birtakım yay ve yarı özel alanlar ile birbirine bağlamıştır. Bu alanlarda doğal ışıktan yararlanarak ortak alan oluşturmak, çeşitli görsel vizyonlar kullanımı ile yayalara saygı ve gece aydınlatması projenin bariz özellikleri olmuştur. Proje 2017 yılında tamamlanmıştır (URL: 3)

Çizelge 3.3: Shenzhen Kültür Merkezinin Özellikleri

	
Yayalara saygı	Boşluklarda doğal ışık kullanımı
	
Gece aydınlatmaları	Özenli konumlandırma

3.5.4 CCYC Kültür Merkezi

Lindfield Kent Konseyi 2010'un başlarında farklı bir proje uygulamaya karar verir, belediye meclisi için yeni bir tesis oldu. Merkez, Lisnimo Grubundan mimarlar tarafından tasarlandı ve tek bir projede, ön sıradaki dükkanlar ve bir ofis bölümü (konsey ofisleri) bulunan bir kütüphane ve gençlik merkezi içeriyordu. Bu projenin önemli bir özelliği ise kütüphane ve gençlik merkezinde mahalle odalarının oluşturulmasıdır. Böylelikle açık alanda toplum merkezlerine yeni bir format eklenmiştir. Soğuk iklim koşulları sebebiyle kapalı alana tasarlanmış ve havalandırma sisteminin uygunluğu sayesinde doğru ışıklandırma teknolojisi kullanılmıştır. Ayrıca dikey olarak 3 kat arasında bağlantı kurulmuştur. Merkez, coşkulu ve de canlı kamusal bir alan olarak Kabul görmüştür. Öyle ki merkezin kültür bölümü alışveriş bölümünden daha çok ilgi çekmektedir. Kütüphaneden yararlanan insanların sayısı açılışın yapıldığı 2013

yılına göre %40 artmıştır. Çocuklara özel alanları ayrılması, ölçeklendirmeye ve oranlara dikkat etmek ve mobilite esnekleri merkezin diğer avantajlı kriterlerindedir.

Çizelge 3.4: CCYC Kùltür Merkezi'nin Özellikleri

Çocuklar için uygun alanlar

Doğru ve dikkatli çöçeklendirme ve oranlama

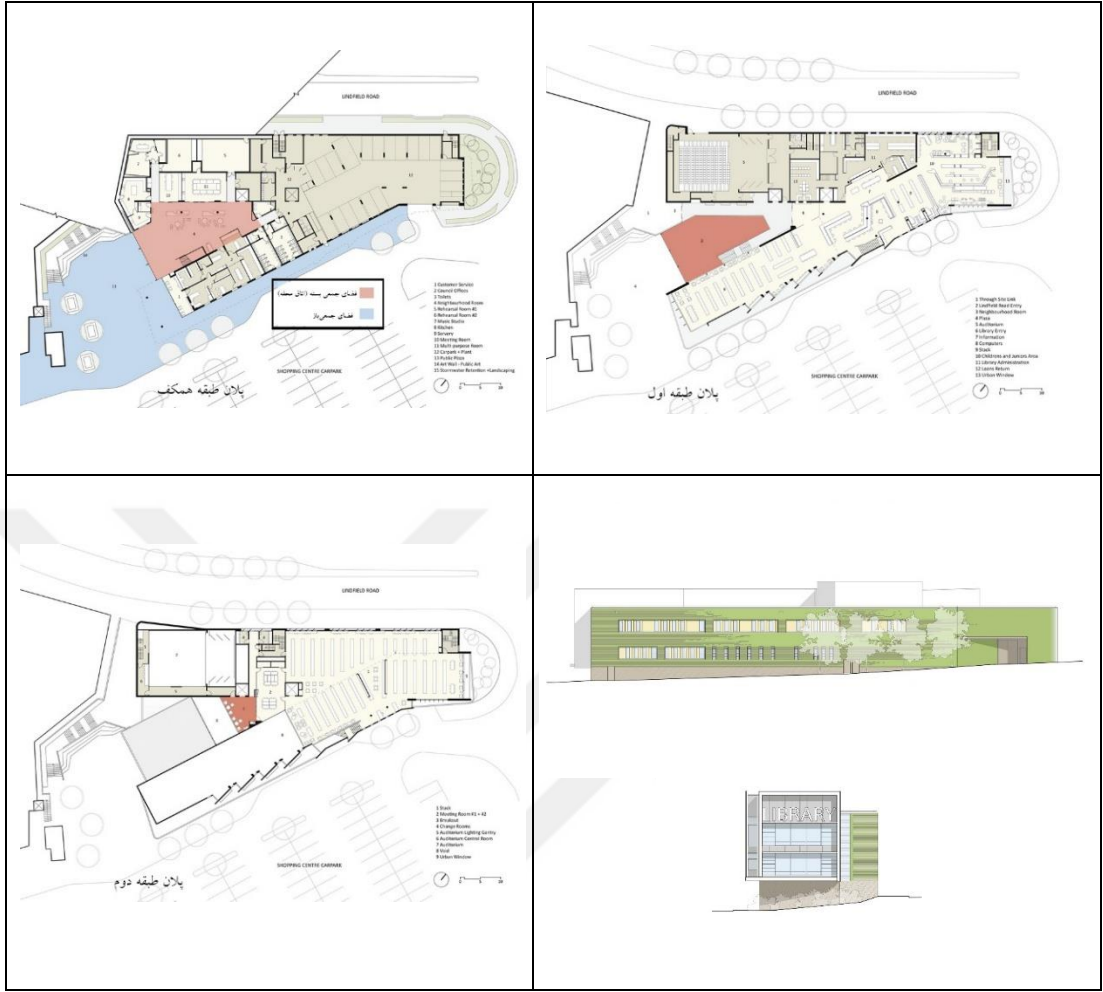

Ortak alanlarda kapalı alan kullanımı

Esnek möble takımları kullanımı

Şekil 3.5: CCYC Kültür Merkezinin konumlandırılması ve görünümü

3.6 Bölüm Özeti

Canlılık alanında düşünürlerin sözleri ve ve mimaride 9 yazıda öne çıkan kriterler Çizelge 3.5’de sunulmuştur. Buna göre, genelleme olarak, mimari alanda canlılığı uygulamak istenirse, kimliği olmasına, hareket hiyerarşisine, cezbedici davet edici olmasına, kolay ulaşım olanağı taşımaya ve ortamın fiziki konfor ile rahatlık sağlamasına son derece özen gösterilmelidir.

Çizelge 3.5: Bir mimari yapıda olması gereken canlılık kriterleri

Güzellik	Okunabilirlik	Şeffaflık	Emniyet	Esneklik	Geçirgenlik	Huzur ve refah	Çeşitlilik ve Cazibe	İnsanların varlığı	canlılık ana yazıları
									canlılık kriterleri
									Kimlik
									Katılım ve sosyal etkileşimler
									Unutulmazlık
									Yerlilik
									Aidiyet hissi
									Ferahlık
									Hiyerarşi
									İşlevsel çeşitlilik
									Ulaşılabilirlik
									Fiziki rahatlık ve konfor
									İnsani uyum
									Davet edici ve cezbedici olma
									Tüm yaş gruplarına özel alanlar sağlama
									Doğal unsurlar kullanımı
									Forum çeşitliliği
									Orantı ve denge

4. KÜLTÜREL VE TİCARİ MERKEZLERİN TASARIM USUL VE İLKELERİ

Canlılık, yaşam kalitesinin artışından canlı mimariye erişime, kentsel alanların toplumca dolmasına, emniyet duygusu, kütle

ve mekan birleşimine kadar pek çok sayıda konu ile yakından ilgilidir. Canlılık kavramı kamusal mekânlarda, mimari ve kentsel alan arasındaki sınırı kaldırmakta en uygun yaklaşım tarzlarından birisi olarak rağbet görmektedir. Yakın geçmişte mimaride kamusal alanları kentsel alan kabul ederek açık ve yarı kapalı mekanların tasarımlarıyla toplumsal canlılığı başarıyla korumuş ve hatta geliştirmiş örnekler mevcuttur. Kent ile cami, kent ile pazar gibi kombinler küçük ölçekli örnekler olarak verilebilir. Yapılar mimaride yalnızca bireylerin fiziki ihtiyaçlarını karşılamak için değil aynı zamanda toplumsal canlılık hissini ve neşe ile mutluluğu daha geniş kitlelere ulaştırmak ve yaşatmak için kullanılmıştır. Tezin bu bölümünde kültürel ve ticari merkezlerin mimari tasarım usul ve ilkeleri üzerinden durulmuştur (Ashouri, 2007)

4.1 Kültür Tanımı

Düşünürler kültürü farklı şekillerde tanımlamıştır. Diğer soyut tanımlardan ayrı düşünülürse, kültür aslında geniş bir kitle ya da kitleler tarafından kabul görmüş sanatsal ve ilişkili görüşlerin, alışkanlıkların ve fikirlerin bir ifadesidir. Linton'a göre, bir toplumun kültürü, yaşam yolunda öğrendiği düşünce ve alışkanlıklarının toplamıdır ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Bir diğer deyişle kültür toplumsal varoluşu kimliğidir demek pek yanlış bir ifade olmayacaktır.

4.2 Kültürel ve Ticari Merkezler

Günümüzde çok işlevli merkezler, kent ve mimari kimliğinin ayrılmaz parçalarından olmuştur. Bu gibi kültürel ve ticari merkezler ayrıca eğlence,

zaman geçirme, sosyalleşme ve alış veriş yapabilme gibi hizmetleriyle çağdaş toplumlar içinde genel kabul görmektedir.

4.2.1 Çağdaş Tahran’da kültürel ticari ve eğlence merkezleri

İlk kentlerin varoluşundan bu yana bir kısmı içinde kamusal alanlar yaratışmıştır. Bunun başlıca nedeni, kentsel yaşam felsefesinin sosyal yaşam temelinde kurulmasıdır. İran’da Birinci Pahlevi Hükümdarlığı döneminde, Nasrettin Şah ile başlayan modernizm akımı, Avrupa ülkelerinden esinlenerek giyim tarzındaki değişiklikler ve bazı cezaların uygulamadan kaldırılması gibi yenilikler getirmiştir. Bu yeniliklerden birisi ise kentsel ya da kamusal alanlarda, özellikle başkent Tahran’da, sosyal ve kültürel yeni ortam ve mekanlar tesis etmek olmuştur. Bu gibi yeniliklere Şah 2.Pahlevi hükümdarlığı döneminde de devam edilmiştir. Kamusal alanlar, lunapark, yüzme havuzları, spor salonları, stadyumlar, galeriler, entelektüel gelişim merkezleri, gençlik kulüpleri ve kültür evleri gibi yapılar ile zenginleştirilmiştir. İslam Devrimi sonrası ilk yıllarında ülkenin özel durumu ve İran-İrak Savaşı nedeniyle bu gibi alanlara daha az ilgi gösterilmiştir. Savaşın bitiminden itibaren kültürel ve sosyal alanlar ile yeşil alanların azlığı somut hal almış ve özellikle 1986 yılında kişi başına kültürel alan düşümü %7 (min. standart %21) olarak saptanmıştır (Tahran’daki mevcut kültür ve sanat merkezlerinin durum tanıtımı kentsel araştırma ve planlama, s 53).

4.3 Kültürel ve Ticari Alanların Türleri

Kültürel ve ticari alanları, genişlikleri, kullanım sürecinin geçirgenliği, fiziki mekansal boyutları ve diğer konular yönüyle aşağıdaki şekilde inceleyebiliriz:

4.3.1 Kullanım zamanı yönüyle

Kısa süreli alanlar işlevlerine göre günün, yılın ve daha uzun sürelerin kısa dilimlerinde oluşmalarına bağlı olarak oluştururlar. Bu yapıtların büyük ölçekli olanları durağan ve uzun ömürlü iken, küçük ölçekliler ise geçici amaçlı olarak yapılmaktadır.

- Konjonktürel Alanlar: Bazı kültürel ve ticari alanlar konjonktürel veya dönemsel olarak yapılırlar.

- Kalıcı Kültürel Ticari Alanlar: Bu alanlar sabit ve kalıcı olduğu gibi farklı bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde konularına göre ilgili özellikler ile ve donanımlılar önemli kentsel alanların oluşumunda etkileri bulunmaktadır.

4.3.2 Etki alanı ve mekânsal kapsamı yönüyle

- Yerel Merkezler: Büyük ve orta büyüklükteki kentlerde her mahallenin merkezinde o mahallenin insanların ve etrafındaki yerleşim bölgenin gündelik veya haftalık ihtiyaçlarını gidermek amaçlı birkaç ticari ve kültürel birimden oluşan küçük alanlardır. Her alanın genişliği ve mekânsal fonksiyonlarının çeşitliliği o mahallenin genişliği ve nüfusuna bağlı olmaktadır.
- Bölgesel Alanlar: Bu gibi alanlar bir bölge birimi olarak tasarlanmaktadır. Birkaç mahalleyi kapsayan alanların sunamadığı hizmetleri sunabilme yeteneğine sahiptirler. Bu düzeydeki kültürel ve ticari alanlar bölgenin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.
- Kentsel Merkezler: Bölgesel kültürel ve ticari merkezlerinden sonra bu tür merkezlerin en büyük kentin özel bölgelerinde oluşturulmalarıdır. Kültürel ve ticari merkezlerin en büyükleri kentlerin genellikle merkezlerinde veya yüksek nüfusa sahip bölgelerine paralel olarak konumlanır. Bu merkezlerde çeşitli ticari faaliyetler ve küçük hizmetlerin yanı sıra kültürel ve idari kurumlarda konumlanmaktadır.
- Uluslararası Merkezler: Bu gibi alanların mahiyeti iletişim temelli olmalarıdır. Farklı ülkelerin kültürel ve ekonomik gelişimi yönünde iletişim temelleri sağlayabilmiş ve genellikle ülkelerin başkentinde yer alan ve kentin en önemli yerlerinde bina edilmektedir. Ayrıca o kentin kültürel ve ticari gücü dikkate alınarak en uygun konumlarda bina edilmektedirler.

4.3.3 Fiziksel formu yönüyle

Ticari ve kültürel binaların fiziksel özelliklerinin bazı faktörleri olmalıdır. Bu faktörlerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Geliştirilebilirlik ve Esneklik: Kültürel binalar gelecekte genişleme yeteneğine sahip olmalı ve kütüphane, atölyeler, amfi tiyatro ve diğer ilgili iç mekanlarda farklı gelecek uygulamaları dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Bu amaçla hafif ve geliştirilebilir yapı elemanları kullanılmalıdır. Binayı koruyarak sabit duvarların hareketi ile çeşitli alanlar yaratmak mümkün olduğu gibi akıma uygun olarak izleyicinin ihtiyaçlarına uyum sağlanmalıdır.
- Estetik: Kültürel yapıların estetik yapısına ilişkin iki teori mevcuttur; birincisi, kültürel bir binaya kültürel anı olarak davranılmalı ve bu durumlarda binanın ana hatları toplumdaki sembolik rolüne, kentsel alanda binanın etkinliğine odaklanmalıdır. Bazı durumlarda binanın işlevselliği bile görünümü için feda edilebilir. Bu binalar ne esnek ne de genişletilebilir niteliktedir. Bu nedenle genişleme gereksinimlerine zorlukla uyum sağlayabilirler. İkinci teori ise, kültürel yapıların hacimsel büyüklüğü sebebiyle kendisinin ve alt kümelerinin etkilenmesi önemli bir etkiye sahiptir (Grutter, 2004). En ideal durum iki teori arasında görünmekte; yani hem iç ihtiyaçlara hem de kentsel manzaraya cevap verebilmelidir.
- Konumu: Yıllar öncesine kadar kültürel ticari binalar erişim kolaylığı için şehir merkezlerinde inşa edilirdi. Şimdi çok çeşitli toplu ve özel taşıma araçları uygulamanın değişmesine sebep olmuştur. Bir kültürel binayı yapmak için seçtiğimiz yerin toplu taşıma ve hususi araçlar için yeterli park yerininin olması göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yeşil Alan: Yeşil alanlar, tek başına bile insanları cezbedebilir. Bu nedenle park veya diğer yeşil alanları tesisin içine veya yanına yerleştirmek faydalı olabilir Öte yandan yeşil kuşak kentlerin hava kirliliğine karşı doğal bir koruyucudur. Ayrıca ticari bölümler için açık alan kullanmak en iyisi olabilir. Geçici alanlar, kültürel pazarlar, sergi alanları ve açık hava sergileri gibi parklara benzerlikleri nedeniyle oldukça ilgi çekicidir.
- Güvenlik ve Koruma: Kamusal binalar ile ilgili konulardan biri gün içerisinde birçok insanla karşı karşıya kalmasıdır. Aynı zamanda

merkezlerde güvenlik ile ilgili olası sorunları önleyecek donanımlar olmalıdır. Giriş ve çıkış kontrolü, yangın gibi tehlikelere karşı gerekli güvenlik önlemlerinin öngörülmesi bu kapsamda değerlendirilir.

- Aydınlatma: Kamusal binalarının tasarımında önemli faktörlerden biri ışığın miktarı ve kalitesidir. Zira kültürel yapıların canlılık duygusu için oluşturulmasında aydınlatma konusu etkili olmaktadır. Işığın çekiciliği, ziyaretçilerde ve muhataplarda ilgiyi yaratmak için gözden çıkartılmamalıdır. Bu konuya ilişkin uzmanların çeşitli tavsiyeleri vardır:

- i. Doğal ışık (sergi ve kamusal alanları) çok uygun olmasa da dış dünyada genellikle konuları yansıtan ögenin doğal ışık yoluyla olduğu akılda tutulmalıdır.
- ii. Sergi alanlarında önemli eşyalar ışıktan olumsuz etkileniyorsa, güneş ışığının ultraviyole (UV) ışınları filtreden geçirilmelidir.
- iii. Işığın bozulmasını önlemenin en etkili yolu maruz kalma süresini ve ışık yoğunluğunu azaltmaktır.
- iv. Güneş ne kadar yüksekte olursa olsun, duvarların yanması ve duvarların yanmaması gerektiği gibi tavanın görüntüsü tamamen karanlık olmalıdır.
- v. Işık, kalın duvarlar ve tavan pencerelerini kullanılarak azaltılabilir (Maghsoudi, 1998)

Doğal ışık, elektrik aydınlatmasına göre erişim kolaylığı, uyum sağlama ve yangından etkilenmeme gibi kabiliyetlere sahiptir. Bu sebeple, mimari uygulamalarda tercih nedeni olabilmektedir. Uzmanlar farklı mevsimlerde ve yerlerde oluşan çeşitlilik ve sorunlara rağmen gün ışığının en iyi aydınlatma aracı olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak, mimari tasarımın gün ışığından en iyi şekilde faydalanılacak biçimde yapılması gereklidir.

Ticari ve kültürel binaları kamusal ve özel olarak iki alt gruba ayırabiliriz. Kamusal bölümleri (sergiler, kütüphane, atölyeler, toplantı odaları, kamusal toplaşma ve tartışma alanı, dükkanlar gibi) ziyaretçiler kullanırken, özel

bölmeleri (sergiler, kütüphane, atölyeler, toplantı odaları, kamusal toplaşma ve tartışma alanı, dükkanlar gibi özel bölümler ofis odaları, ekipman, depolama yerive depolar vd.) personel kullanmaktadır. Özel ve kamusal alanlar birbiriyle bağlantılı olarak düzgün çalışabilmelidir. Ticari ve kültürel binalarda genişliğine göre farklı etkinlikler için çeşitli alanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Genel olarak bu alanların bazıları, giriş bölümü, lobi, kütüphane, amfi tiyatro, atölyeler, sergiler, bilgisayar sitesi, kafe-restoranlar, depo ve diğer tesisler binanın genişletebilirliğine göre azaltılabilir veya çoğaltılabilir.

4.4 Ticari Kültür Merkezi Fonksiyonel Analizi

Mimari tasarım için her bir işlevsel alanın fiziksel özellikleri olması gerekir Bu bağlamda her bir işlevsellik uluslararası standartlara ve ulusal formlara göre tasarlanır. Tasarım için gerekli kapasiteye sahip her eleman için gereken uygun bir planlama yapılmalıdır. Alanlar standartların gerektirdiği özellikler ve gerekli metrekare büyüklüğü açısından incelenerek her bir sektörün performansına ve mekansal değerine göre belirlenmektedir.

4.4.1 Kültürel sosyal alanlar

Kültürel faaliyetler, halkı teşvik etmeye yönelik kültür seviyesini arttırmaktadır. Böyle alanlar dikkat çekici olup, insan gruplarını farklı nedenlerden dolayı bir araya getirirler. Faaliyetler, el sanatları, resim, heykeltraşlık, sinema ve tiyatroya kadar olabilmektedir. Bu gibi faaliyetlerin geniş kitleler tarafından ulaşılabilir olması için sosyal (kamusal) alanların herkesin ulaşabileceği yerde bina edilmeleri gerekmektedir. Kültürel ve ticari merkezlerde bulunması ya da yer verilmesi önerilen bazı faaliyetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Atölyeler
- Film gösterimi, üstü açık yada kapalı amfi tiyatro
- Canlı müzik sahnesi
- Kütüphane ve kitap okuma alanı
- Çocuklar için oyun alanları

Örneğin, amfi tiyatrosu, kullanıcılarına çeşitli bilimsel, sanat ve kültürel seminerler sunabilmelidir. Genel olarak salon caddelerden ve otoyollardan uzak olmalı, salon alanının ortasında veya yanında ise mesafe 15 metreye kadar azaltılmalıdır (Horn, 2014).

Kurucu ortamlar ve toplanma merkezleri 3 bölümden oluşmaktadır; kabul yeri, editoryum ve sahne arkası.

4.4.1.1 Standartlar

- Bekleme Salonu: Kkişi başına %2'den %8 metrekareye kadar uygundur.
- Koltuk sayısı oditoryumda her 100 koltuğa en az 40 sandalye olmalı, her ana girişe ek olarak acil çıkış ya da en az 150 santimetre genişliğinde doğal havalandırması olmalıdır.
- Ana Salon: Salonun boyutu ve sandalyelerin düzeni insanların her durumda açık ve rahat bir şekilde sahneyi görmelerini ve sesi en iyi şekilde duymalarını sağlamalıdır Ortalama olarak alan boyutu izleyici başına 1 metrekaredir. Salon eğimi için iki farklı yöntem vardır: Birincisinde her seyircinin ön koltukta oturan diğer seyircinin kafası onu rahatsız etmeden sahneyi görebilmesi ve böyle bir görüş hattı sağlamak için her sıra sıranın 12 santimetre üstünde olmalıdır; ikincisi ise, yer eğimi %8'den çok olmamalıdır (Watson, 1995).
- Sandalyelerin Boyutları ve Dizilişleri: Sandalyelerin iki sırasının arasında farklı standartları olduğu gibi, en düşük standartlar aşağıdaki gibidir:
  - Sandalyenin dirsek genişliği 50 santimetreden az ve boyu 55 santimetre olmalıdır.
  - Sandalye seyircinin birbirlerinin önünde olacak şekilde dizilmelidir.
  - Minimum zemin derinliği minimum 40 ve maksimum 45 santimetre olmalıdır.
  - Sırtın üst kenarlarının dikey yüksekliği ortalama 85-90 santimetre olmalı ve sandalyeler yere sabitlenmelidir.

- Oturma mesafesi: Sabit koltuklarında ön koltuğun arkasına kadar en az 60 santimetre ve katlanır sandalyeler için en az 40 santimetre olması gerekmektedir.
- İzleyicilerin aradan geçişleri için salonun kapılarının önünde sandalyelerinin arasındaki mesafe gelgit trafiğine göre 1,5 ile 2,5 santimetre arası olabilmektedir.
- Sandalyelerinin arasında koridor kavşağında merdiven olmaması gerekir (Wooden, 1992)
- Salonun giriş ve çıkışları için asgari standartlar aşağıdaki gibi açıklanmıştır:
  - İnsanların kolayca yönlerini bulabilmelerini sağlaması gerekir.
  - Açık alanlara giriş ve çıkışları olmalıdır.
  - Giriş kapıları minimum çıkış kapılarının toplamının yarısı kadar olmalıdır.
  - En az iki çıkış yolu ve kapısı bir salona açılmalıdır.
  - En uzakta koltuğun çıkış kapısı ile mesafesi 30 metreden çok olmamalıdır.
  - Salon kapıları en az 30 veya 50 santimetre genişliğinde bir geçitte açılmalıdır.
  - Toplantı salonlarının kapıları dışarıya açılmalıdır.
  - Salon en fazla 2-3 dakika içinde boşaltılmalıdır.

Gösteri sahnesi iki farklı operasyon için tasarlanır. Bir grup konferans yani konuşma ve diğer grup ise film gösterisi içindir. Bu iki grubun standartları farklıdır. Ancak, özel teknik koşulları nedeniyle gösteri perdesinin sabit ve sahne arkasında olması düşünülmelidir. Salonun maksimum genişliği sahne perdesinin uzunluğunun beş katı kadar olmalıdır (Neufert, 2014).

- Sahnenin Yere Göre Yüksekliği: Seyircilerden 15-20 santimetre yüksekte olmalıdır (seyircilerin oturma göz yüksekliği 1 ile 1.2 metredir). Sahne yüksekliği 1 metre ise perdesi ilk sıradaki koltuğa göre en az 60 santimetre

daha yüksek olmalıdır (ilk sırada sandalye tabanına göre 60 santimetre). Böylelikle sahne perdesinin yüksekliği yerden 120 santimetre olacaktır.

- Sahnenin Genişliği ve Derinliği: Son sıradaki seyircinin görüş imkanına göre tasarlanmalıdır. Sahnenin derinliği, ilk sıradaki seyirci ile sahne arasındaki mesafe, en az 5 metre olmalı; perdenin tüm derinliği 33 derecelik bir açıyla yapılmalıdır. Gösterin sahnenin derinliği bu iki boşluk arasındaki mesafenin aksine 6.5 metre seçilir. Bu derinlik konferans ve çeşitli film gösterimleri için uygundur.

Toplantı salonlarının koridorlarının tasarım özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Salon koridor genişliği 120 santimetreden az olmamalıdır.
- Sandalye sıralarının önüne açılan koridor kapılarının genişliği en az 140 santimetre olmalıdır.
- Duvar kenarlarındaki koridorların genişliği (iletişim için kullanılan) 70 santimetre olmalıdır.
- Çıkış kapısının genişliğinin ona bağlanan koridorlara göre fazla olması durumunda çıkış kapısının derinliği kadar bir alan kapı önünde bırakılmalıdır.
- Salon eğiminin %8'den fazla olması durumunda merdiven kullanılmalıdır.
- Koridor merdivenlerinin koltuk sıralarının karşısında olmaması gerekmektedir.
- Merdiven yüksekliğinin en az 14 en çok 18 santimetre olmasına dikkat edilmelidir.
- Merdiven derinliğinin en az 35 santimetre olması gerekmektedir.
- Çıkış veya giriş kapısı rampanın eğimine açılmamalıdır.
- Normalde 7 koltuk sırasından sonra tek yönlü koridor, 14 sıradan sonra 2 yönlü koridor olmasına dikkat edilmelidir.

Projeksiyon odası, salon ışığın kontrolü ve film ile ilgili teknik işlerin yapılması için sahnenin önünde olacak şekilde yapılmalıdır. Projeksiyon cihazı efekt

uygulayan donanımlardan oluşmaktadır. Bu sebeple, yanmaz malzemden seçilmelidir.

Arka plan odaları, gösteri için tavsiye edilen malzemelerin bulunduğu bölgedir. Burası dinleme, bekleme, depo ve başka ihtiyaçlar için de kullanılabilir. Arka plan tesisatı farklı bir yere kurulmalıdır ve kontrolü ile kullanımı ana salonundan yapılmamalıdır.

Salonun akustik teorik temellerini ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Geometrik Akustik: Kapalı alanda ses sorunları neden ile planlama ve akustik çalışmaları gözden geçirmenin en kolay akustik ses dalgası ile yapmaktadır. Bu ise geometrik ışık akustiği adı konulabilmektedir.
- İstatik akustik: Ses kapatıldığı zaman akustik enerji salonda yok olmadığı gibi, sessizliğin olması için enerjinin bitmesini beklemek gerekir. Bu nedenle, bina yapımında salon formu ve ses eğitimi malzemelerin doğru seçimine ve yerleştirilmesine bağlıdır. Önemli bir nokta ise, salonun yeri ve formu deneyime ve hesaplamağa bağlı olarak belirlenebilmektedir. Örneğin çatı ve duvarları birbirinin tabanına paralel olmazsa, geometrik formu yeterli olmayabilir. Duvarların boyutu dalga boyu bas frekansı ile birlikte yapılmalı ve ses düzensizliği ses emici malzemelerle önlenmelidir.

Salon tasarımında genellikle iki önemli detay vardır. Bunlar sırasıyla:

- Oturulan her yerde görünümü olumlu etki bırakmalıdır.
- Ses ve akustik kalitesi olmalıdır.

Bu yüzden salonların pratik tasarımında akustik teorisinden yardım alınmalıdır. İç dekorasyon ve duvarların formunun hacmi kapsamı için en iyi tekniğin dikkate alınması gerekmektedir. Salon tasarımında ihtiyaç duyulan üç önemli faktör, hacim, formül ve yankılanmadır. Salon kapasitesi iyi bir akustik kalitesi yaratabilmektedir. Bazı kısıtlamalar düşünülerek salon hacmi yeterince dikkate alınmazsa, ses enerjisi salonda daha çok olabilmektedir. Açıkçası bu durum ses kaynağına ve türüne bağlıdır ve konuşmacı veya senfoni orkestrasına göre farklı olabilmektedir. Her kaynak belirli bir hacim için kullanılabilir ve kaynağa göre hesaplanır. Salonların formunu belirleme konusunda yüksekliği, genişliği ve uzunluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Günümüzde salon içeriği ve boyutlarını

hesaplamak için akustik ses dalgaları kullanılmaktadır. Formada mümkün olduğu kadarıyla ses dalgalarının iletimi için düz boyutlar kullanılmaması gerekmektedir. Yakın ve serbest ses yolu için kare ve dikdörtgen yerine yuvarlak form tercih edilebilir. Yuvarlak form ya da duvar dayanıklılığı diğer formların üstünde olup, seyirci ve sahne arasında işitme yolunun en iyi formu yuvarlak olandır.

4.4.1.2 Kütüphane

Kütüphane sessiz ve sesten uzak bir mekanda yapılmalıdır. Bu bölüm, çalışma alanı, kitapları saklama alanı, yayın alanı, internet, kütüphane ve elektronik kitap araması alanlarından oluşur. Elbette en az ikisine veya üçüne özel alan sağlanması, idari sistemi kolaylaşması, hızlı kullanımı kütüphanede ve merkezde daha az vakit geçirmeye neden olabilmektedir. Kütüphane alanları diğer alanlar gibi fonksiyon ve sirkulasyon durumlarına bağlıdır. Giriş bölümü gecede rahatlıkla görülmelidir. Başarılı bir giriş tasarımında kitapların en azından bir kısmı açık görünür, raflarda, kapalı ya da görevliden teslim alınması kütüphanenin ana alanında olur. Sandalye ve masa düzeni, güneş alması mekanı önemli kılan faktörlerindendir. Ayrıca en sessiz mekan olması zorunludur. Birbirinin arkasına konulan masalar kişiyi diğer kişilerden ayırmalıdır; bu dizilim duvar kenarında veya pencere kenarında olabildiği gibi genellikle bir yanı açık alanda da olmaktadır. Eğer güneş ışığı alma önemli değilse, 4 kişilik masalar ile farklı bir alan oluşturma düşünülebilir. Okuma alanı açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Raflara bir metre boyunca 15 ile 30 kitap yerleştirilmelidir (45-90 kitap/metrekare). Mobesenin standartlarına göre 2500 cilt kitaba kadar her 32.5 cilt kitap için bir metrekare ve daha fazlası için her 70 cilde bir metrekare olmasına dikkat edilmelidir. Farklı boyutlarda metal raflar kütüphanelerde ağırlıklı kullanılmaktadır; 20, 25, 30, 35, 40 santimetrelik boyutlarda ve çift raflarda 40 ile 70 santimetre derinlik ile oluturulmuşlardır ve metrekare başına 20 ile 37 kitap saklanabilmektedir.

Kütüphane standartları

Çalışmak ve kitap okumak için yeterli ışık sağlanmalıdır. O yüzden ışık sorunu kütüphanelerin büyük sorunlarından birisidir. Kütüphane diğer mekanlar gibi ışığa muhtaçtır ve günümüzde kütüphaneler çok pencereli tasarlanmaktadır. Gün ışığı farklı mevsimlerde güçlü veya zayıf gelmektedir. Doğal ışıklandırma kütüphane için pek uygun değildir.

R.J. Hopkinson daha iyi görmeyi aşağıdaki koşullar ile açıklamıştır:

- Fazla ışıkla daha iyi görebiliriz ancak çarpıcı olmamalıdır.
- Bir nesneyi daha iyi görmek onu daha iyi tanımaya bağlıdır ve burada renk ışık'tan daha önemlidir.
- Nesne daha iyi görmek için çok parlak ve renkli ya da karanlık olmamalıdır.
- Hiçbir ışık kaynağı çarpıcı olmamalıdır.
- Tavana çok ışık vererek ya da başka alternatifler ile ışık yoğunluğunu ve parlaklığını azaltabiliriz.
- Farklı aydınlatma kaynakları kullanılmalıdır.
- Bir ortamın ışığı doğrudan dekorasyonuna bağlıdır.
- Tavandan gelen ışık yansımasının yönü, tavan rengi, duvarlar ve eşyalar ile ilişkisi vardır.

Eğer aydınlatmak tek yönlü ise, masanın genişliği pencereye dikey olmalı; eğer çift yönlü ise masanın yan tarafı pencereye dikey gelmelidir. Sandalye ışığı soldan alacak şekilde durmalı ve çift yönlü masa kullanılmalıdır. Salonun genişliği uzunluğunun iki katından az ve duvarların yüksekliğini geçmiyorsa, tek yönlü ışık kullanımına izin verilebilir. Pencerelerin kuzeye bakması aydınlatma üzerinden olumlu olabilir. Çift taraflı aydınlatma olması durumunda, salonun genişliği iç duvarların yüksekliğinin dört katını geçmemelidir. Işık belli bir taraftan geliyor ise, pencereler kuzeydoğuya bakmalı ya da doğudan batıya bakacak şekilde yapılmalıdır. Batı yönlü ışık için tül veya perde kullanmak gerekebilir.

4.4.1.3 Sergi salonu standartları

Sergi, kültür merkezlerinin temellerinden birisidir. Çeşitli alanlarda fikir ve yaratıcılığı ifade ederek, kültürel ve sanatsal çalışmalar gerçekleştirmek için bir olanaktır. Bu gibi alanlar yaratılarak kültürel Gelişim sağlanır.

Sergi salonu, bir serge faaliyeti için dolaysız veya kitlesel etkileşimde birinci derece öneme sahiptir. Aydınlatma ve hacim düzenlemeleri için tablolar duvarlar veya panellere monte edilebilir. Eğer işaretler ve heykeller ayrı ayrı gösterilecek ise, özel olanlar olmasına dikkat edilmelidir.

Yönlendirilmiş ziyaretlerin çeşitli yöntemlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Odalar düz bir çizgide uzanmalı ve çok fazla iç içe olmamalıdır.
- Merkezi alanların çevresi bir veya daha fazla yatay yüzey etrafında olmalıdır.
- Çizgisel iç eğimli alanlar etrafında bir veya kaç yüzeyde birlik olmalıdır. Bu bağlamda mimarının görevi yalnızca çeşitli mekansal ve aydınlatma formları sağlamak değildir.

Araştırmalara göre sergilere gidenlerin arasında %70 sağa doğru gitmeye meyilli olup, %30'u ise merdivenlerden çıkmayı severler. Giriş seviyesinden daha düşük bir seviyede olmayı veya bu durumda bir yoldan tekrar geçmeyi sevmedikleri saptanmıştır.

Standartlar nesnelere görüntüleme yöntemine göre, gösterinin en iyi özelliği dört taraftan nesnelere gösterilmesidir. Nesnelere doğrudan üç boyutlu görmek daha keyifli olmakta ve insanlara yakından dokunma fırsatı vermektedir. Bu işleme genellikle gösteri denilir. Sergiler bir tür gösteri yeridir ve çoğunlukla çok sayıda ilan ve yazıları insanlara sunmak yeri değildir. Çünkü kişiler burada ayakta durmak veya yürümeye halindedir ve bu yüzden bir konuyu okuması için içeriğinde kelimeleri çok az kullanılarak görseller sunulmalıdır. Katılımcılar bu görsellere kısaca göz attıktan sonra, başka eşyalara bakmaya yönelmeli ve sadece belirli durumlarda özellikle de özel ilgi konusu olan nesne ile daha fazla ilgilenmelidir. Görme kısıtlaması sorunu sergide çok önemlidir.

Sergide görüş alanı, görsellerin daha iyi görünmesi için ziyaretçilerin mesafesinin 2-3 katı fazla düşünülmesi ya da panel çapının en az iki katı olmalıdır. Ayrıca

ziyaretçinin tabloyla mesafesini ölçmek için görme aralığından yardım alınabilir. Seyircinin görme alanı, 40 derecelik dikey açıya sahip koni şeklinde alan olmalıdır. Aynı anda yalnızca bir nesne görüntülenmelidir. İnsanların açıları 54 derece (27 derece yukarı ve 27° göz aşağısında) ve tabloların boyutlarını dikkate alarak diğer sanatsal nesnelere daha iyi görmeleri için bir mesafe düşünülmelidir. Bu şekilde 27 derece gözünün yukarısı ve biraz aşağıda 4 derece görüş alanı sanatsal eseri görmek için kullanılır (toplam 30 derece civarında).

Sirkülasyon, ziyaretçinin nerede yavaşlayıp ve nerede hızlıca geçtiğini tahmin etmektir. Bu hareketlerin mimar tarafından düzenlenmesi gerekir. İnsanlar sadece bir koridordan geçmeye mecbur edilmemelidir çünkü özgürlük hissinden öte kabin içinde rahatlıkla dolaşabilmelidirler. Sergiyi açık tasarlamak daha iyi fikirdir. Açıklıklarda eserler teşhir edilmeli, izleyici dar boğazdan geçerek diğer eseri görmek için açıklığa geçerken önceki eserin konusunda düşünme fırsatı bulmalıdır. Dairesel koridorları yapılmalı. Serginin her bir bölümünde izleyicinin diğerlerini rahatsız etmeden rahatça izleyebilmesi için bir alan olmalıdır. Eğer trafik tek yönlü ise insanlar yavaş ve rahat ilerleyebilirler. Daha karışık eserlerin meraklıları daha dikkatle düşünmeleri için fazla alan ve zaman ihtiyaç duyarlar (Rouzrokh, 2009)

Sergi aydınlatması eserlerin en iyi sergilenmesi için sergi tasarımının en önemli nesnelere aittir. Sergide doğal ve yapay ışıktan yardım alınarak çeşitli formlar kullanılır. Doğal ışık, ekran alanlarının derinliklerine nüfuz eder ve düzgün şekilde aydınlatır. Bu tip aydınlatma yeterli olmadığı durumlarda veya gün içinde karanlık süreçlerde aynı yönde ve miktarda yapay aydınlatma kullanılır. Görüş çizgisi ile uyumlu olan ışık, karanlık ve net seviyeler yaratmayacak ve mekân kavrama durumunu zorlaştıracaktır. Çizginin üstünden ve yanından görsel olarak yanan ışık, algılamayı kolaylaştıracaktır. Bu sadece üç boyutlu eserler ve nesnelere için değil, izleyicinin görme yeteneğini ve yorgunluğunu azaltmak için de etkili olabilir. Yapay aydınlatma kullanmanın bazı avantajları vardır. Işığın yoğunluğunu ayarlamak ve ışık kaynağının görünmesi için esnek ayarlanabilir. Ayrıca yapay aydınlatma tasarım özgürlüğünde sayısız fırsat sunar. Diğer taraftan, tek düzelik kontrastı (karanlık ve aydınlık) ile artan sıcaklık arasında dağıtım ise yapay ışık kullanmanın dezavantajlarından (özellikle akkor lambalar kullanılan yerlerde). Doğal aydınlatma standartlarında tavandan aydınlatmayı

tavsiye edebiliriz. Bu aydınlatmada duvarlar deneklerinin elindedir ve özel elemanlarla ışığı kontrol edebilmek, gölge oluşturmak veya ışığın ayarını yapabilmek başlıca avantajları arasındadır.

Tavan çeşitleri, yapay tavanlar, duvarlar, salon döşemesi gibi sabit elemanlar tablolara ve eserlere uygun şekilde seçilmelidir. Panelleri salonda sergilemek için farklı alanlar düşünmeli ve bazı zamanlar duvara yalnızca bir tablo asılmalıdır. Müze tasarımcıları iki tablonun arasında 45 santimetre mesafe düşünürler. Ancak tablo ebatlarının genelde tobloların yerleştirilmesinin önemli rolünün olduğunu söyleyebiliriz. Örnek olarak dört metre çapındaki tablo diğer tablolara yaklaşık 5 metrelik mesafede asılmalıdır (Mesnevi, 2014). Serginin iç alanlarının bölüşümünde geçici veya kalıcı sistemler kullanılabilir bir şekilde, hareketli bölümler ve özel temeller veya zemine uygun delik ve eğimle hafif paneller kullanılmaktadır. Hareketli bölümün duvarlara göre avantajı hareketli olması ve esneklik ile değişime imkân vermesidir. Işığa göre sergi eserlerin yerleri her an değişebilme özelliğine sahiptir. Eşyaları dik tutmakve ayırmak için destek platformu kullanabiliriz. (Maghsoudı, 2010)

4.4.2 Ticari alanlar

Ticari alanların ana işlevi alışveriştir. Kültür işlevinin yanında iş dünyasının ticari menfaatlerin ve ilişkilerin olduğu alanlardır. Ticari merkezlerde olması gereken ve bir ölçüde kültürel faaliyetler ile yakın ilişkisinin olduğu alanları şu şekilde sıralayabiliriz:

- El sanatları satış bölümü ve bunları atölyelerle, sergiler ve mağazalarla bütünleştirmek.
- Kırtasiye ve kitap bölümünü merkez kütüphanesi ile birleştirmek ve okuma amaçlı istekler için açık alan olması.
- Sezon ve satış şartlarına göre değişen ücretsiz sergi bölümleri, çiçek fuarı veya el sanatları fuarı olmak.
- Restoran, kafe-kitap ve cafe-galeril gibi işletmeler sayesinde kültürel faaliyetleri teşvik etmek; koleksiyonlardan gelir elde etmek.

Ticari merkezler, kültürel merkezler ile birleştirilirken ticari ve işlevsel bağımsızlıklarını koruyacak şekilde tasarlanmıştır.

Ticari merkezde yer alan bir restoranın tasarımında dikkat edilmesi gereken detaylar müşterinin özellikleri, gıda türü, hedef segmenti ve servis tarzı, çalışma saatleri, faturanın ödeme şekli, talep türleri, insanların restorana giriş şekli ve yiyecek hazırlama yöntemleridir.

4.4.2.1 Restoranlar

Bir restoran tasarlanırken iki tür yöntem izlenir. Bunlar, tüm detaylara dikkat edilerek yemek servis türü, çalışma saatleri,dekorasyon tarzı ,salonun genel atmosferi ,restoranın adı, gerekli alanın belirlenmesi, iç tasarım ve dekorasyonudur.

Restoranın tasarımda yiyecek tedarik alanlarına ve mutfağa direkt ve kolay erişim göz önünde bulundurulur. Restoranın dışarıya doğrudan birkaç erişimi olması lazımdır. Acil durumlarda kullanımı gerekebilir. Mutfağın, depo ve yemekhaneye ayrı erişim yolları bulunmalı, yarı açık alanlar yemekhanenin etrafında olmalı, göz alıcı olmasını sağlanmalı ve tasarımında aşağıdaki ipuçları dikkate alınmalıdır:

- Giriş: Restoran girişinin enerji veren bir giriş kapısı olmalıdır.
- Karşılama: Salon girişinde uygun bir alan olması daha uygundur.
- Odak noktaları: Müşterilerin dikkatini çekecek şekilde masa düzeni sağlanmalıdır.
- Yaşam Alanları: Hususi mekânlar oluşturmak için zemin seviyesi farklı kullanılabilir.
- Sandalyelerin Düzeni: Büfe ve catering mekânlarından mesafesi ve ayrı olması gerekir. Her masanın diğerlerine göre özel alanı olmalıdır (Golkar, 2009).
- Mobilya ve Işıklandırma: yemek planı, hizmet türü, yiyeceklerin ve içeceklerin servis edilmesi ve faturaların sunumuna göre ayarlanabilir. Mobilya ve sanat eserleri ile yapılan dekoratif çalışmalar, yeşil doğal dokunuşlar, sanatsal nesnelere, heykeller, el sanatı ve çizimler alanın daha çekici olmasını sağlar.

- Mutfak ve Yüzeyler: Gıdayı saklamak ve pişirmek için gerekli her türlü donanımların ve malzemelerin olması ve sıhhi tutulması gereklidir.

Restoranda olması gereken ve servis edilen kişi ile yemek miktarına göre belirlenen alanlarla ilgili genel standartları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kişi Başı Mutfak Alanı
- 150-650 kişi için 0.27 - 0.36 metrekare/kişi
- 650-3000 kişi için kişi başına 0.2 metrekareye kadar yemek alanı 0.8-2 metrekareye kadar değişebilir. Genel olarak mutfak boşluk alanıyla birlikte yaklaşık %40 yemek alanı, 20%'si hazırlama alanı ve kalanı depo ile saklama alanıdır.

4.4.2.2 Kafeler

Kafeler için ihtiyaç duyulan alanlar genel olarak giriş, oturma, kasa, hazırlama ve sunum alanlarından oluşmaktadır. Giriş ve bekleme bölümü yeterli ışık almalı böylece konuklar daha fazla beklemek istediklerinde kendilerini rahat hissetmelidirler. Kasa, çıkış yönünde olmalı ve trafik sıkışıklığı önlenmelidir. Ayrıca, aydınlatması orantılı, güzel manzaralı, kolay ulaşılabilir olmalıdır. Havalandırma da standartlara göre yeterli olmalıdır.

4.4.2.3 Servis alanı

Servis alanı ticari ve kültür merkezlerinde hizmet vermek için mevcuttur. Hizmet sektörünün önemli bir birimi olan servis alanı; idari bölüm, ibadet odaları ve yeşil alanların yardımıyla oluşturulmuştur. Servis alanının standartlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- İdari alan, merkezin genel yönetiminden sorumludur. Bünyesinde ofisler ve bu ofisleri kullanacak olan servis personeli (genel müdür, görevliler, sekreterler, konferans salonu, kütüphane, ziyaret bölümü ve lavabolar gibi) ile hizmet vermektedir.
- İbadet odaları: Ziyaretçilerin dini ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tesis edilmiştir. Bu gibi mekânların genel görünümünün dikkat çekici olmamasına, kadınlar ve erkekler için ayrı odalar kurulmasına ve yapının akınında veya içinde yer almasına dikkat edilmelidir. İbadet odası, kişi

başına 0.6 metrekare alan sağlayacak ve tüm alanın azami %15'ine karşılık gelecek şekilde tasarlanır (Neufert, 2014).

- Yeşil alan: İnsan psikolojisi üzerinde son derece olumlu etkileri olan yeşil alanlar servis alanının önemli bir parçasıdır. Bu sebeple, merkezlerde ziyaretçilerin psikolojik durumlarında müspet etkiler bırakacak şekilde su ve bitki türleri ile doğal döşemeler kullanmak gereklidir.
- Müştemilat: Güvenlik personelinin merkezi kontrol edebilmesi ve koruyabilmesi için kurulur; küçük bir oda, mutfak ve lavabo içerecek biçimde tasarlanır.

4.5 Bölüm Özeti

Tezin bu bölümünde merkezleri ziyaret eden kişilerin aralarında değişik iletişim yolları oluşturmaları için tasarımda özen gösterilmesi gereken alanlar ve birimlerin standartları ile asgari gereklilikleri üzerinde durulmuştur. Bu gibi merkezlerin aynı zamanda kültürün gelişimindeki tesirleri göz önüne alındığında, insan hayatının tüm yönlerini kapsayacak şekilde sanat, din, bilim ve diğer dalları mekân ve zamana göre şekillendirmesi önemlidir. Mimari bilgi alanında bu gibi kültürel unsurların fiziksel ve mekânsal kristalleşmesinde ticari ve kültürel merkezlerin çok önemli yeri olmuştur. Bu alanlar isimlerinden de belli olduğu gibi iletişim merkezleri olmuş ve kamusal canlılık artırıcı etkiler göstermiştir. Ayrıca bu bölümde gözden geçirilen ölçü ve standartlara göre kültür ve ticaret merkezlerinin tasarlanmasında dikkate alınması gereken kilit noktalardan bazıları şunlardır:

- Kültürel ve ticari bina yapımı için gereken arazi seçiminde ulaşım ve otopark imkânları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Binaların etrafında yeşil alanlar yapılmalıdır.
- Giriş ve çıkış kontrolleri, hırsızlığı önlemek ve yangın gibi tehlikelere karşı gerekli güvenlik önlemleri düşünülmelidir.
- Nicel ve nitel alan ışığı açısından farklı mevsimlerde ve coğrafyalarda gün ışığı en iyi aydınlatma kaynağıdır. Merkezler, ışık kaynağını en iyi kullanacak şekilde tasarlanmalıdır.

- Özel ve kamu birimleri birlikte uyumlu çalışabilmelidir.
- Bu gibi yapılar kentsel peyzaja katkıda bulunmalıdır.
- Yapının görünümüne toplumda bir sembol olarak algılanacağı gerçeğinden yola çıkarak dikkat edilmelidir.

5. YERLEŞİM VE TASARIM SÜRECİ ANLAMA

Önceki bölümlerde canlılık ve kriterleri incelendi. Ayrıca kültürel-ticari koleksiyonlar ve ihtiyaç duydukları kullanımlar hakkında tam bir anlayış vardı. İstenilen tasarıma ulaşmak ve iklimsel konforunun canlılık ve mekan yaratma üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu düşünmek için öncelikle Tahran ilinin özelliklerini inceleyerek planın yatağı belirlenecektir. Bu amaçla, Tahran ilinin coğrafi konumu ve iklimini ve tarihsel arka planını oluşturan temel faktörleri inceledikten sonra, bu iklimdeki yapı formunun genel özellikleri tartışılacak, daha sonra arazi ve yer olarak seçilme nedenleri incelenecektir. Bundan sonra, mimari alanlar tasarım kriterleri ve son olarak, ilk fikirlerin nasıl oluştuğu, tasarıma dönüşümü ve gelişim aşamaları ve tasarımın her aşamasında avantaj ve dezavantajlar kullanılarak bir tabloda sunulacak ve analiz edilecektir.

5.1 Tahran'ın Coğrafi Konumu

Tahran, Alborz Dağları'nın güney yamacında ve İran'ın orta çölünün kuzey sınırında kuzeyden güneye doğru eğimli nispeten düz bir ovada yer almaktadır. İlin kuzeyi Mazandaran ili ve güneyi Qom ve merkez illeri ve batısı Qazvin ili ve doğusu Semnan ili tarafından sınırlandırılmıştır. Tahran şehrinin rakımı güney (Tahran rafinerisi) tarafından 160 metre, merkez bölgelerde (Şehir Parkı) tarafından 1210 metre ve kuzey (Saad Abad Sarayı) tarafından 1700 metredir. Tahran Ovası genellikle ılık ve kuraktır ve Alborz Dağlarının yalnızca kuzey kısımları ılıman ve nemlidir. 2016 yılında 13 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip ve ülke toplam nüfusunun yaklaşık %19'unu oluşturmaktadır.

Şekil 5.1: Tahran'ın coğrafi konumu

5.2 İklimi

Tahran iklimini belirleyen temel faktörler; rakım, enlemi, su kaynakları ve meteorolojik sistemidir.

5.2.1 Tahran yaylaları

Tahran Eyaleti, Alborz Dağları'nın orta kısmının güney yamaçlarında yer almaktadır. Doğu tarafındaki dağların yüksekliği artmış ve tepeler 5000 m'yi aşmış ve Damavand zirvesinde deniz seviyesinden 5671 m yükseklikindedir. Dağların diğer tarafında Palan Boynu ve Çepgro zirveleri görülebilmektedir. Bu yüksek zirveler güney Alborz'un içinden nemli havanın geçişini engellemektedir. Tahran ilinin kuzeybatısındaki Kandovan ve Taleghan Dağları Alamut Nehri'nin Taleghan Nehri ile birleştiğine kadar uzanmakta ve büyük duvara benzer şekilde kuzey ve güney Alborz iklimleri birbirinden ayrılır. Kuzeydoğudaki bu rakımlar Firuzkuh ve Sevad Dağları boyunca Hableh Nehri'nin ana kolu olan Firuzkuh Nehri Vadisi'ne kadar uzanmaktadır. Yaylaların güney kısmının orta kısmına Lavasanat, Qara Dagh ve Damavand denebilir. Shemiranat rakımları, Toçal zirvesi 3933 metre yüksekliğinde ve Kahar dağlarında Tahran ilinin yaylaları arasındadır. Tahran'ın güneyi ve doğusunda Hasanabad, Bibi Shahrbano, El-Kadir ve Qasre Firoozeh dağları yer almakta olup diğer yükseklikleri ile birlikte Tahran ilinin iklimini etkilemektedir.

5.2.2 Enlem

İklim oluşumunu etkileyen bir diğer faktör, Tahran ilindeki enlem sınırlaması nedeniyle bu il iklimi üzerindeki etkisinin sınırlı olması ve enlem gibi iklimsel

parametrelerin ölçülmesi nedeniyle bir enlem faktörü bölgesidir. Güneşten gelen güneş radyasyon ve enerji Tahran ilinde önemli farklılıklar göstermemektedir.

5.2.3 Su kaynakları

Her bölgenin iklim oluşumunda su kaynakları da önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Tahran'ın su kaynakları yüzey suyu, yeraltı suyu ve barajlar olarak sınıflandırılmaktadır. Nehirler, eyaletin küçük ve orta ölçekli iklimindeki kapasiteleri ve büyüklükleri bakımından bu nem kaynaklarını etkileyen Jajrood, Hableh Rood, Karaj Nehri ve Shour Nehri olmak üzere ilin ilk bölümünde bulunur. İkinci kısım ilin iklimini değiştirmeye yardımcı olmak için kuyu, su kemeri ve kaynak olarak kullanılan yer altı suyu. İlin nem kaynaklarının üçüncü kısmı her biri eyaletin vejetasyonunda çevresindeki alanın büyük bir bölümünü sulayan ve dolayısıyla iklimselliği sulayan Latian Barajı, Kalan Barajı ve Lawarek Barajı olan barajlardır.

5.2.4 Meteorolojik sistemler

Yılın soğuk mevsimlerinde Tahran ili İran platosu üzerindeki etkileri sırasında Tahran ilini etkileyen kuzey, kuzeybatı, batı ve güneybatı sistemlerinden etkilenmektedir. Temel olarak kışlar soğuk ve kuraktır. Çölün yakınlığı aynı zamanda doğu ve güneydoğudaki sıcak kuru rüzgarlardan ve yazın da etkilenmesini sağlar. Yazları sıcak kurak ve tozludur geçer.

5.3 İklim Kaynaklı Genel Mimari Yapı Şekli

İklimin bitkiler ve hayvanlar dahil dünyanın tüm canlıları üzerindeki doğrudan etkisi yadsınamaz bir gerçektir; Çünkü yaşamayı ayarlamayı ve çevreye uyum sağlamayı gerektiriyor. Böylece ılıman ve nemli bölgelerde geniş yapraklı bitkilerde ve iğne yapraklı bitkilerin sıcak ve kuru ve soğuk bölgelerinde bu durum bitkileri sıcağa veya soğuğa karşı daha dengeli hale getirir. Bu nedenle binanın şekli dış veya iç kritik koşulların dengesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir ve iklim ve yapı koordinatörüdür. Her bölgenin ısı koşullarının (hava sıcaklığı ve güneş ışığı) o bölgedeki binaları şekillendirmedeki rolünü anlamak için bu faktörlerin her birinin önemini belirlemesi gerekir. Ancak genel olarak soğuk havanın binanın sıkışmasına ve güneş ışınlarının yoğunluğunun binanın

doğu-batı yönünde gerilmesine neden olduğu sonucuna varılabilir (Watson 2010). Tahran gibi sıcak ve kurak alanların kış koşullarına bakıldığında, binanın şekli doğu-batı eksenine uzatılabilir; Ancak yaz koşulları binanın kompaktlığını belirler ve kübik bir form gerektirir. Bununla birlikte küpün bir kısmı kesilerek ve gölgelendirme (duvar, ağaç ve sarmaşık) tarafından oluşturulan boşluğın doldurulması ve çim yüzeyinin, yaprakların, havuzların ve çeşmelerin yüzeyinin buharlaşmasıyla soğutulan havayla doldurularak nispeten uygun iklim koşulları elde edilebilir. Bu iç bahçenin etrafında, bina planı serbestçe kullanılabilir. Bu nedenle bu bölgelerdeki inşaat planları içe odaklanmıştır.

5.3.1 Genel tasarım önlemleri

Binaların iklim koşullarını koordine etmek ve uyarlamak için bu alanda alınması gereken önlemlerle ilgili Tahran iklimsel analizinin sonuçları şöyle özetlenebilir:

- Nispeten iç içe ve kompakt planlar,
- Büyük pencerelerden sakınma,
- Soğuk duvarlar veya binaların bir kısmında depolar gibi önemsiz alanlar,
- Yalıtkanlığı yüksek yapı malzemeleri,
- Bina dış yüzeyinde yansıtıcı ve opak renkler kullanımı,
- Bahçe ve her yöne sedir gibi yaprak dökmeyen bitkiler kullanımı,
- Binaların 25 derece ile 35 derece güneydoğu yönünde yerleşimi.

5.4 Tarihi, Dil ve Din

İran'ın başkenti unvanını taşıyan Tahran Alborz Dağları ve Merkez Çölü arasındadır. Tahran şehri eskiden İran'ın en zengin ve görkemli şehirlerinden biri olan Rey olarak adlandırılmıştı. Şehir Moğol döneminde tamamen tahrip edildi ve o zamandan beri Rey'ın kuzeyindeki küçük kasaba Tahran olarak adlandırıldı. Bu küçük kasaba Zandieh döneminde gelişmiştir ve şimdi Tahran'ın en kalabalık şehridir. Tahran halkının ana dili Farsçadır, ancak farklı dilleri olan çok sayıda insanın varlığı, konuşma türlerine farklı türden İran lehçeleri getirmiştir. Farsça dilin bir çok Arapça, Türkçe ve diğer bazı dillerin tanıtımıyla birleşmesi Tahran'da değiştirilmiş dilin biçimini göstermektedir. Tahran nüfusunun büyük

çoğunluğu Müslüman ancak ilde çok sayıda dini azınlık da yaşıyor. Müslümanlar arasında büyük çoğunluğu Şiiler oluşturmaktadır.

5.5 Alanın Potansiyeli

Alan, Andersgou Caddesi üzerinde Tahran Belediyesi yakınında bulunmaktadır. Bu bölgenin önemli bir özelliği arazinin dört bir yanından sokağa tam erişim ve şu anda boş ve kullanılmayan kültürel ve rekreasyon ana planında kullanılmasıdır. Aynı zamanda sitenin yeşilliğine katkıda bulunan birkaç eski ağaç gövdesi vardır. Daha sonra Tahran kentinin büyüklüğü ve her bir bölümündeki kültür ve iklim çeşitliliği göz önüne alındığında, öncelikle sitenin konumu ve sitenin kültürü ve ardından izleyicinin çeşitliliği incelenmiştir:

5.5.1 Bölgenin yeri

Tahran şehir bölgesinin özellikleri ve olanakları göz önüne alındığında, eğlence ve kültürel alanlara yatırım yapmanın ve mevcut alanları artırmanın oldukça haklı olduğu söylenebilir.

Bu sonucun sebeplerinden bazıları şöyle özetlenebilir:

- Yüksek rakım ve Tahran'ın kuzey ormanına yakınlığı ve çevre kirleticisi olmaması nedeniyle, Tahran'ın diğer bölgelerine göre daha iyi hava şartları,
- Dağlardan gelen su kaynaklarının yeşil alanların geliştirilmesinde ve parkların oluşturulmasında kullanılması,
- Tahran vatandaşları için bir rekreasyon alanı olarak tarihsel geçmişi,
- Bölge sakinlerinin okuryazarlık ve eğitim düzeyinin yüksekliği,
- Bölge sakinlerinin boş zamanlarını kullanma tercihinin yatırımı haklı çıkarması,
- Kentin diğer bölgelerine nispeten endüstriyel ve atölye uygulamalarının daha az olması.

5.5.2 Kültürel ve stratejik konum

Bu toprakların en önemli avantajı imtiyazlı konumudur. Tahran'ın ana merkezlerinden biri olan Şahid Andarzgoo Bulvarına bitişik olması ayrıcalıklı bir özelliktir. Bu mahalle tanımlanması ve tasarıma dahil edilmesi gereken arazi için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Örneğin bu caddenin kuzey tarafı ve en küçük tarafı yaya görünürlüğü ve girişi için potansiyele sahiptir. Bu bölge yaklaşık olarak güneye olumlu bir eğim ile bakan bir üçgendir. Bu toprak uygun bir kültürel ortama dönüştürebilen doğal yeşil alana sahiptir. Sitenin olumlu özellikleri kentin ana arterlerine erişim ve bölgedeki gençlerin büyük varlığı ve trafiğine erişimdir; bu da kültürel varlıklarını yeniden canlandırmak ve gençleri kullanmak için ticari bir kültürel alan yaratmayı gerekli kılar. Alan aynı zamanda nesiller boyunca bir araya gelmesi için potansiyel bir bağlantı olabilecek güneydeki bir okula bağlanmıştır. Sitede birkaç büyük ve antik ağacın yanı sıra sitenin etrafındaki yeşil duvarın varlığı çevrenin yenilenmesi kent üzerinde daha az görsel etki ve mekanın canlılığı açısından tehlikeye atılmaması gereken diğer avantajlarıdır. Ayrıca bölgenin üçgen şekli ziyaretçilerin yapıyı etraftan rahat farketmelerini sağlamakta ve süreklilik arz etmektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2: Arazi Görünümleri

Aşağıda saha görünümü, topografya, hakim olan rüzgar yönü, güneş ışığı açısı ve süvari erişimi gibi iklim özellikleri incelenmiştir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3: Tasarım Sahası Analizi

5.5.3 Ziyaretçi profili

İzleyici tasarım yaklaşımına göre, bu tür merkezlerin hepsi yaş grubudur. Ancak odak nokta olarak 20 ila 35 yaş grubu lise diplomasına sahip olmak için birinci önceliklidir. Çocukları ve ergenleri diğer programlardan ayırmak koleksiyonun kalitesini ve düzenini artırmaya yardımcı olacaktır. Toplumsal bir bakış açısına göre merkez yalnızca belirli bir grup avuç çekecek ve kendisini insanlardan uzaklaştıracak şekilde yönlendirilmemelidir. Ayrıca popüler programlara geçiş bir tür demagojiye yol açmamalıdır. Bu nedenle amaç yüksek seviyeli özel programlar sunarken aynı zamanda tüm insanları çekmek olmalıdır.

Her kültürde özellikle kültürel sektörde dinleyicilerin kompozisyonu çeşitliliği ve tercihi dikkate alınmalıdır. Örneğin kütüphane yalnızca sanatçılara ve politikacılara tahsis edilmemelidir. Bilimsel ve kültürel çalışmaların düşük olduğu öğrenciler veya insanlar için çok özel. Ancak aynı zamanda özel ve kaliteli kitaplardan yoksun kalmamalı. Bir çözüm planlaması uzman bireyler ve sanatçılar için özel bölümlerin yanı sıra halk için geniş bir okuma odası içerebilir.

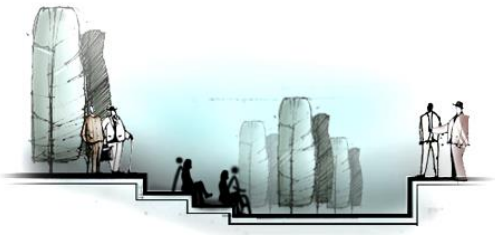
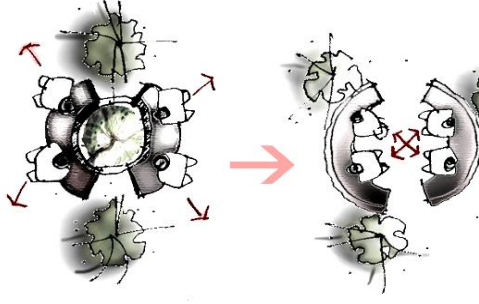
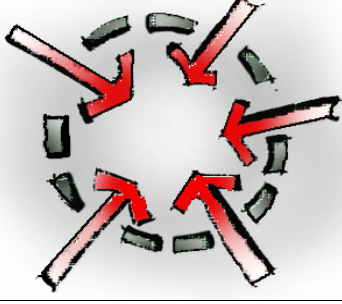

5.5.4 Alanın özellikleri ve sınırlamaları

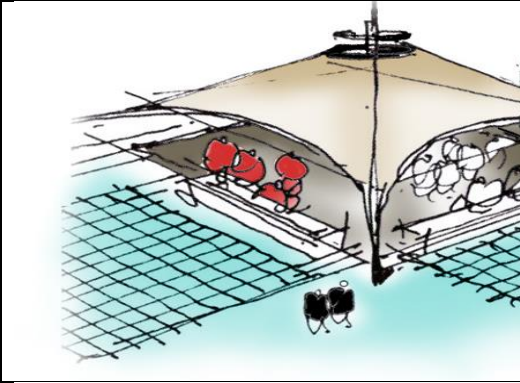
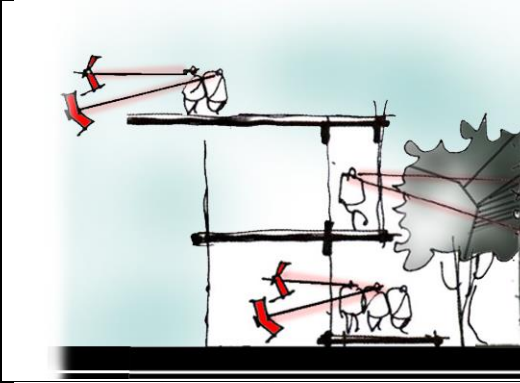

Projenin kültürel ve ticari konumu göz önüne alındığında sitenin ilgili tasarım görevini yerine getirmedeki sınırlamaları ve olanakları şimdi belirtilmelidir. Kuşkusuz projenin en önemli özelliklerinden biri Fermaneh, Deshibib ve Qaytariyah arasında yer alan bölgedir. Öte yandan bir dizi konut bağlamında ele alınmasının yanı sıra, ana kavşağa yakın olması ve alanın güney tarafındaki iki sıra meyve pazarına yakınlığı, Sepah kooperatifi, vatandaş ve yerel mağazalar da bölgeyi daha belirgin hale getirmiştir. Sınırlamalardan biri yeryüzünün üçgen şekli ve bazı eski ağaçların alana yayılmasıdır ki bu alana olumlu özellikler eklemiştir.

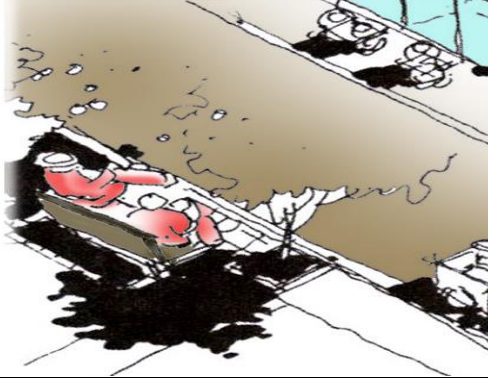
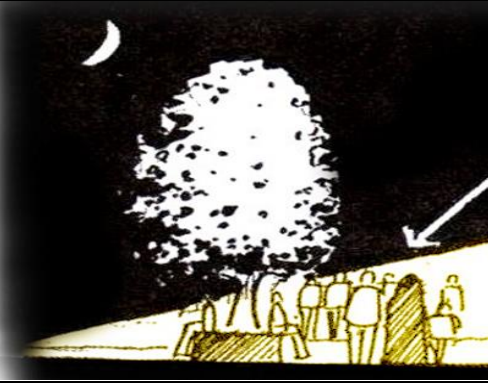

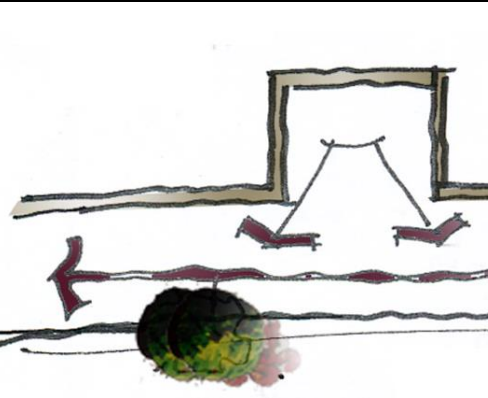
5.6 Mimari Öncesi Planlama

Bir planın kompleksin niteliğini kalitesi ve sanatsal özgünlüğü açısından dikkatle değerlendirmesi gereklidir. Örneğin bir kültür salonuna gelince önce birinci, ikinci ve üçüncü yerlerin ne tür programlara sahip olacağını bilmek gerekir. Bu nedenle tiyatrunun programlarını bilmek önemlidir. Amatör veya yarı profesyonel sanatçılar ya da tamamen profesyonel insanlar tarafından ekranlardan bu bilgilere ulaşılır. Bu temelde mimari özellikleri ve izleyicinin konumunu akustik özellikler ve salon tasarımının diğer yönleri ile dikkatlice değerlendirmek gerekir. Ayrıca ticari alanların neler olacağına, hangi amaç için kullanılacaklarına, ne tür mallar satılacağına, dükkan sayısına ve tahsis edilecek alan miktarına öncelik verilmelidir. Bu alanlarda tüm yaş grupları hedeflenir. Bu nedenle rekreasyon merkezlerinin mümkün olduğunca çok sayıda insanı çekmesi için önem kazanması gerekmektedir. Bir kültür merkezinin çocuklara, yaşlılara ve özellikle gençlere uygunsa kültürel kaynaklar sağlayabildiği tecrübesiyle kanıtlanmıştır. İncelediğimiz merkezler 15 bin metrekarelik alana sahip olup, Tahran şehrinin sakinleri için tasarlanmıştır. Söz konusu merkezlerin mekansal canlılıkları için alınan proje ve tasarım kriterleri göz önüne alındığında önerilen işlevselliklere aşağıdaki Çizelgelerde yer evrilmiştir.

Çizelge 5.1 Temel Yaşam Kriterlerine Göre Mimari Fikirlerin Tasarlanması

Genel şeması	Fikir / Çözüm	strateji	Mimari canlılık kriterleri Ortaklıklar ve sosyal etkileşimler	Şehirde canlılık kriterleri
	<p>Tiyatro ve sokak tiyatroları gibi gayri resmi mekanlar yaratmak</p>	<p>Gayri resmi sosyal etkileşimi güçlendirmek</p>		
	<p>Doğru mobilya tasarımı (merkezileştirme)</p>	<p>Yüz yüze iletişim yoluyla sosyal etkileşimi teşvik etmek</p>		insanların büyük varlığı
	<p>Kesitsel, mevsimsel ve ritüel faaliyetler için mekansal tahmin</p>	<p>Sosyo-kültürel ortaklıklar</p>	<p>hatıralar</p>	
	<p>Yaşlı, engelli ve çocuklar için alanların tasarlanması</p>	<p>Mekanın sosyal içermesi</p>	<p>Herkes için bir alan</p>	

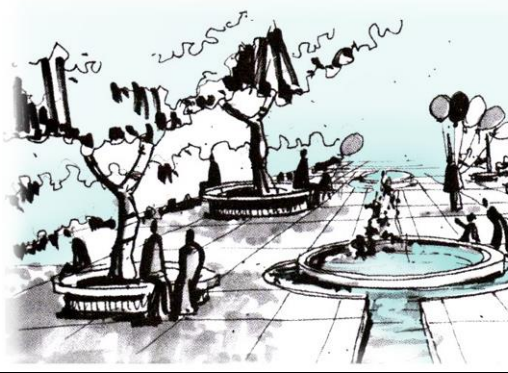
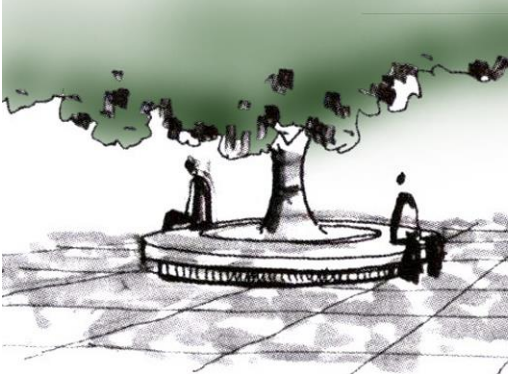
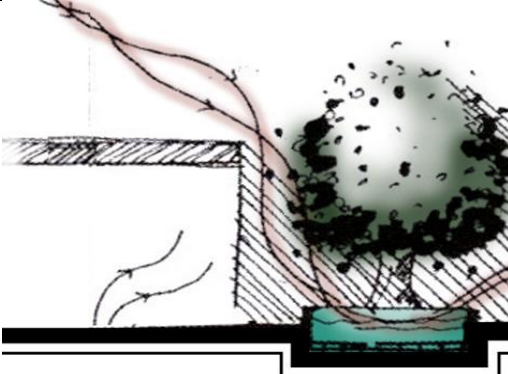
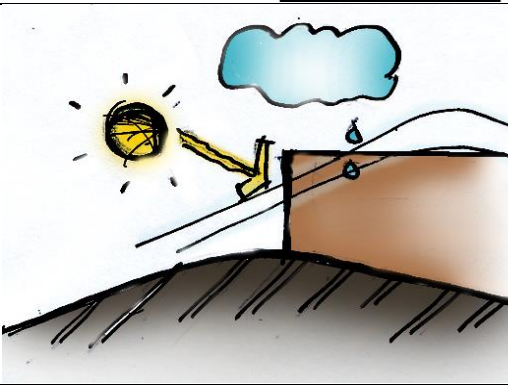
	<p>Doğru malzemeleri kullanarak, kaliteli döşeme ve ...</p>	<p>Oturduğu Bölgede konforlu hissetmek</p>	<p>Fiziksel konfor</p>		
	<p>Kütüphane Cafe ve Gallery Cafe gibi etkin mekanlar oluşturun</p>	<p>Her yaştan ve hayatın her kesiminden mekânsal çeşitlilik</p>	<p>Herkes için bir alan</p>	<p>Çeşitlilik ve çekicilik</p>	
	<p>Oturduğu Bölgede akışkanlığa göre görme değişimi</p>	<p>Tüm yaş gruplarına hitap edecek görsel çeşitlilik</p>			
	<p>Günün belirli saatlerinde film ve sanat gösterimi</p>	<p>Daha fazla insanın birlikte çalışması için boşluk kullanılması</p>	<p>Ortaklıklar ve sosyal etkileşimler</p>		

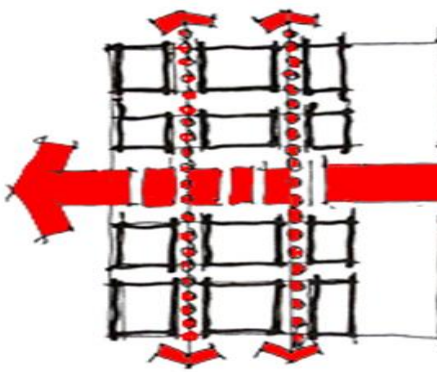
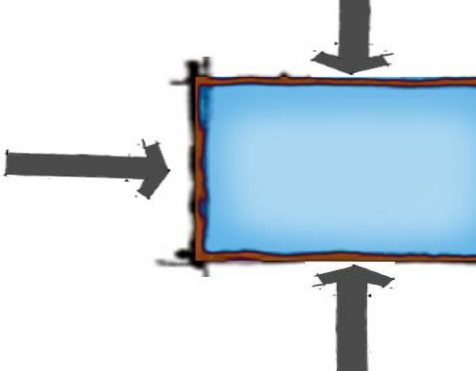
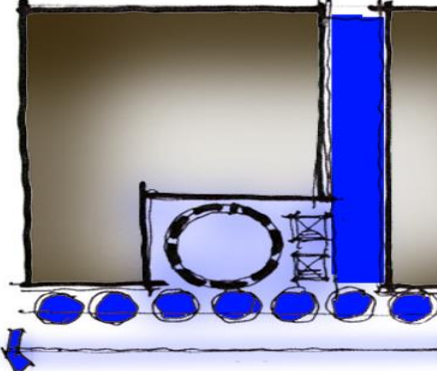

	<p>Sitenin kenarlarında restoranlar ve sergiler gibi işlevleri kullanma</p>	<p>Sessiz cisimleri en aza indirin</p>	<p>İşlevsel çeşitlilik</p>	
	<p>Uygun aydınlatma ile gece kullanımları yaratma</p>	<p>24 saat kullanım alanı</p>		
	<p>Sanat sergileriyle ülkenin gelenek ve sanatını tanıması</p>	<p>Kültürel ve kimlik çeşitliliği</p>	<p>kimlik</p>	
	<p>El işi atölyeleri oluşturmak ve bunları satmak (halkın gözüne)</p>			

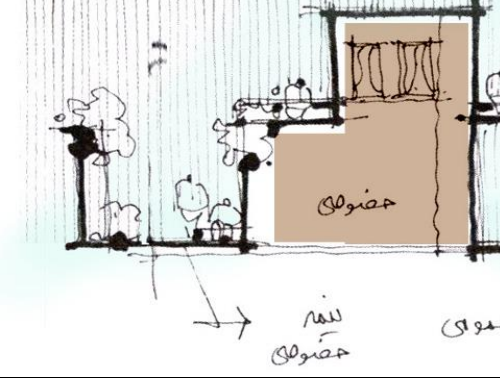
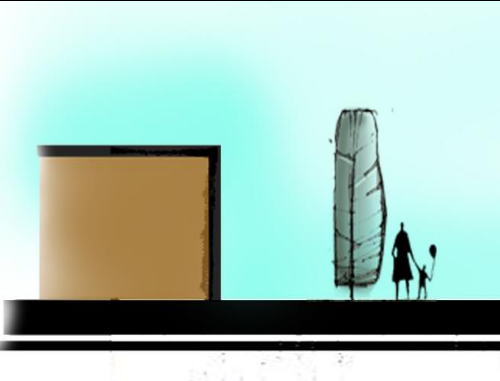
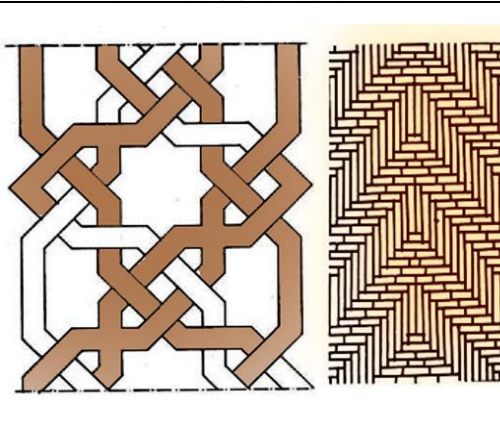
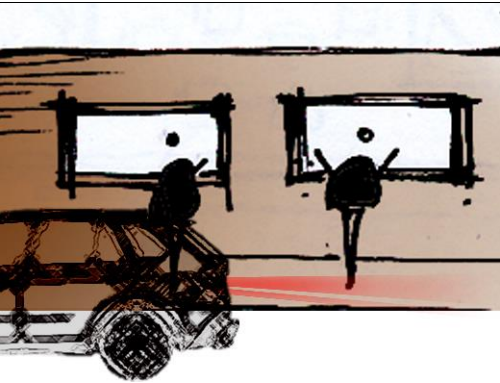
	<p>İleri ve geri görüş malzemeleri ve arka cam</p>	<p>Işık ve gölge oynayarak form detaylarında değişiklik</p>		
	<p>Cephede renk ve şekil açısından farklı yüzeyler kullanın.</p>	<p>Binayı oluşturan hacimler</p>	<p>Form çeşitliliği</p>	
	<p>Tek cilt olarak çıkarma</p>			
	<p>Bölgenin iç ve dış kısmında doğal bitkilerin kullanım</p>	<p>Otların kullanımı görsel rahatlama sağlar</p>	<p>Doğal elemanların uygulanması</p>	

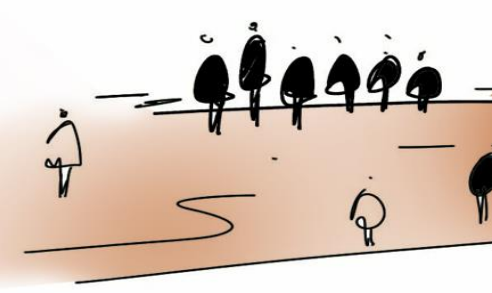
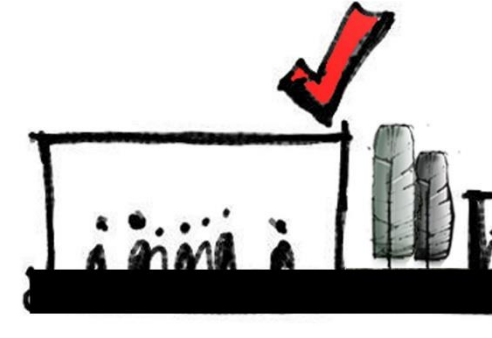
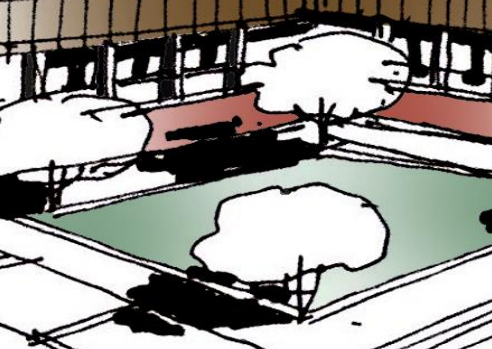
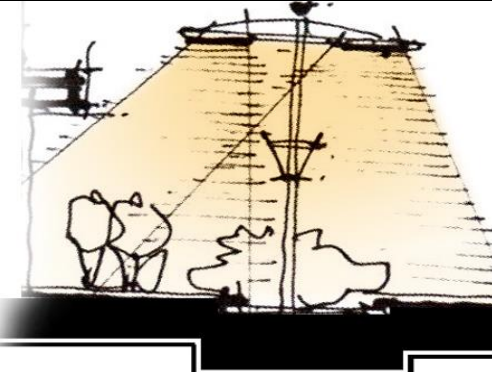
İklimsel konfor

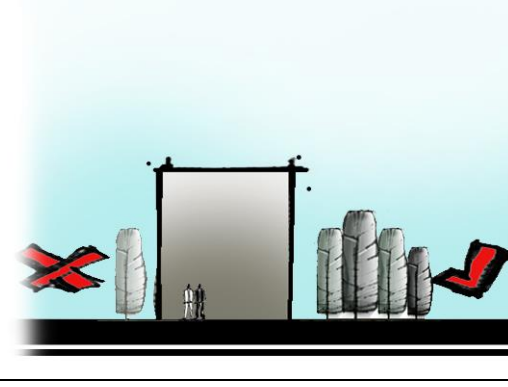
	<p>↓ Suyu kullanmak ve yerinde hareket ettirmek (su sesini arttırmak)</p>	<p>Suyun bölgede kullanımı huzur yaratır</p>		
	<p>Oturma alanında gölgeli alanlar yaratmak</p>	<p>Mekânın söz konusu kentin hava şartlarına göre tasarlanması (iklim rahatlığı yaratılması)</p>		
	<p>İklim tasarımı ilkelerini yerinde kullanma</p>		<p>Yerli olmak</p>	
	<p>Gerekli alanlarda taş, beton vb. Malzemeler kullanın.</p>	<p>Uygun malzemelerin kullanımı ve atmosferik maddelere karşı dayanıklı</p>		

	<p>Binada gözeneklilik ve geçirgen alanların yaratılması</p>	<p>Alanlara kolay erişim</p>	<p>Fiziksel konfor</p>	<p>Geçirgenlik</p>	
	<p>Binaya erişmek için farklı yollar oluşturma</p>	<p>Koleksiyon erişilebilirliği</p>	<p>ulaşılabilirlik</p>		
	<p>Sitenin içindeki ve çevresindeki kaldırım kullanımı</p>	<p>Mimarlığın kentteki etkisi</p>	<p>Hareket hiyerarşisi</p>		
	<p>Çıkarılabilir esnek mobilya tasarımı</p>	<p>Alanın sürekli Kullanımı</p>	<p>İşlevsel çeşitlilik</p>		<p>Esneklik</p>

	<p>Farklı mevsimlerde ve zamanlarda mevcuttur.</p>			
	<p>Net alanlarla görsel süreklilik yaratmak, dar ve güvensiz alanlar yaratmak</p>	<p>Daha fazla alan takibi</p>	<p>Herkes için bir alan</p>	
	<p>Caddeyle iletişime geç</p>			
	<p>Kamuya açık alanlarda ve kamusal alanlarda özel alanlarda erişilebilir</p>	<p>Özel alanların mahremiyetini koruyun</p>	<p>Mekansal hiyerarşi</p>	

	<p>Ayrı kamusal ve özel alanlar</p>	<p>Mekansal bir hiyerarşi oluşturun</p>	<p>hiyerarşi</p>	<p>Şeffaflık</p>
	<p>Özel prensiple re göre ağaç dikimi (yolun kapatılması ve güçlendirilmesi)</p>	<p>Bölgede kaybolmaktan kaçının</p>	<p>Fiziksel konfor</p>	<p>Okunabilirlik</p>
	<p>Bilinen mimari unsurları dekorasyonlarda ve detaylarda kullanın (tuğla, duvarlardaki döşeme tasarımları, vb.)</p>	<p>Alan kimliğinin teşviki</p>	<p>kimlik</p>	<p>Okunabilirlik</p>
	<p>Kimlik temalarıyla sokak sergileri oluşturma</p>			<p>Okunabilirlik</p>

	<p>Sokak tiyatrolarını ve filmlerini gruplar halinde izleyin ve ulusal kutlamalar yapın</p>	<p>İnsanlar için anılar yarat</p>	<p>unutulmaz</p>	
	<p>Alan boyutlarına göre yükseklik hiyerarşisi yaratın ve tıkanıklığı önleyin</p>	<p>Alan alanına göre farklı ölçekler oluşturma</p>	<p>Antroposentriklik ve oranlar</p>	<p>Güzellik</p>
	<p>Karanlık ve aydınlık alanlar yaratın</p>	<p>Çatışma ve karmaşıklık</p>		
	<p>Geceleri aydınlatma</p>	<p>İyi görsel görüş</p>		

	<p>Yükseklik, uzunluk ve genişlikte ayarlamalar.</p>	<p>Yükseklik hiyerarşisi</p>	<p>Antroposentriklik ve oranlar</p>
---	--	------------------------------	-------------------------------------

Özet

Tasarımcının aklındaer projenin tasarımında zaman içinde nesnelleşecek olan birçok fikir oluşturur ve nihai tasarım arayışında proje geliştirme sürecini ve tasarımcının atması gereken adımları gösteren birçok seçenek sunulur. Nihai tasarıma gitmek doğru tasarıma ulaşmada çok önemli bir rol oynar. Bu proje için ideal seçenekleri tasarlarken, insanların varlığı, işlevsel ve esnekliğin çeşitliliği, insanın uyum sağlama kabiliyetinin kullanılması geçirgenlik gibi en önemli prensiplerin yanı sıra kuvvetler gibi önemli konular da dahil olmak üzere canlılık kriterleri (Sitenin mahalleleri, iklim şartları ve şehirle etkileşim gibi) göz önünde bulundurulmuştur. Tasarım seçenekleri daha sonra ayrı ayrı analiz edilmiş ve ideal bir form elde etmek için her birinin güçlü ve zayıf yönleri incelenmiştir.

5.6.1 Birinci alternatif tasarım

Bu şekilde insan ölçeği ve sitenin çevresindeki caddelere bağlantısı nedeniyle sitedeki tüm alanların yayılması ve bunun sonucunda personelin değerlendirilmesine karar verilmiştir. Kullanıcılar için kullanıcı seçiminde hata olasılığı uygun farklılaşma olmaması ve alanların bütünlüğü nedeniyle büyük ölçüde azaltılmıştır.

5.6.2 İkinci alternatif tasarım

İkinci seçenekte hacim sitenin ortasına yerleştirilmiş ve birkaç kat yükseltilmiş ve manzara/seyir terasları yukarı çıkarılmıştır. Bu hacmin ortasındaki bir delik gibi açık bir alan oluşturulmuş, bu alana çeşitli bakış açıları getirilmiş bu seçeneğin en büyük dezavantajlarından biri sahaya uygun entegrasyonun olmaması ve insan ölçeğinin olmamasıdır.

Belirtilen dört seçenek ve canlılık kriterleri incelendiğinde, bu zayıf ve güçlü yönlerin her biri Çizelge 5.2’de özetlenmiştir (her seçeneğin seçeneklilik şeması bir ölçekte veya başka bir şekilde sunulmaktadır).

Çizelge 5.2: Tasarım seçeneklerinin güçlü ve zayıf yönleri

Tasarım Seçenekleri	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Şekil ve form ve ağır görsel yüksek hacim görünürlük eksikliği büyük bir kitle haline	Sitenin dört yönden Erişim, çeşitli bahçelerin kullanımı, alan yaratma yeteneği	
Sitenin belirli kısmında binaların yoğunluğu, açık ve kapalı alanların doğru kombinasyonu birbirinden ayırmak	farklı yönlere ve farklı yükseklikleri görüntüleyerek Uygun görsel çeşitlilik, alan yaratma yeteneği	
İçe dönük ve çevresi ile birlikte bir biçimde eksikliği, alan yaratma zaafı	Pahalı merkezi bölge yaratılması	
İki Bahçe'nin birbiriyle bağlantılı olmaması,	Çeşitli görsel alanlar Doğru kombinasyonu minimum ağırlık ve maksimum açık ve kapalı alan elde etmek Yaratmak toplumsal alanlarda alan yaratma yeteneği	

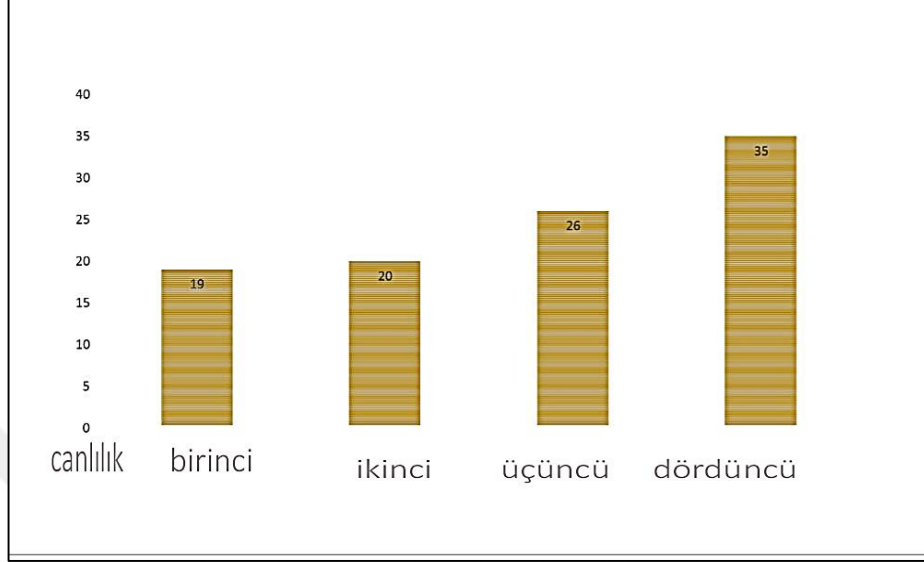
5.7 Optimizasyon Seçenekleri

Yukarıda verilen çizelgelerdeki örnekler tasarım kriterleri olarak kabul edilmiş ve bunlardan türetilen en uygun özelliklerin güçlü ve zayıf yönleri kullanılarak yeniden analiz edilmiştir. Analize göre, tasarımlarda geçirgenlik, halkın intibakı ve uyumu, aydınlatma alanları ve canlılık kriterleri gibi konuların farklı geçmişlere sahip insanların çeşitliliği ile önemli olduğu anlaşılmıştır.

Tasarım sürecinin en iyi durumunu belirlemek amacıyla dört seçeneğin de bulunduğu Çizelge 5.2’ye bakıldığında, dördüncü seçeneğin daha etkili ve hacim kavramındaki canlılık kriterlerinin diğer seçeneklerden daha iyi olduğu görülmektedir. Merkezi bir avlunun varlığı, mimarisinin yapıyı kente özgü kılması, site çevresinde merkeze yönelen yürüyüş yollarının oluşturulması gibi özelliklerin ziyaretçilerin bu kamusal alanı tercih etmelerinde son derece etkileri

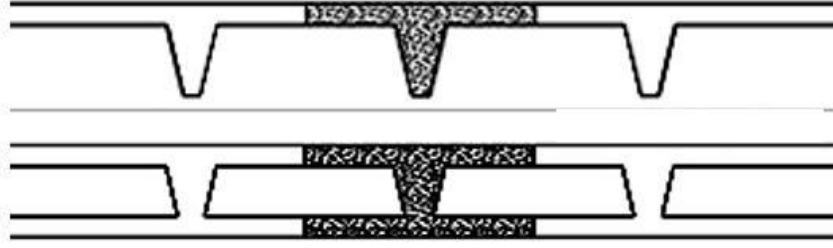
olduğu anlaşılmıştır. Bu seçeneklerin tasarıma başka bazı olumlu noktaları da dahil ettiği fark edilmiştir. Yapılar bu yönleriyle ziyaretçilerinin tüm beklentilerini karşılayabilmekte, hacim ve tasarım canlı hale getirmektedir (şekil 5.3).

şekil 5.4: Tasarım seçeneklerinin genel karşılaştırılması

5.8 Yapısal Gereksinimler

Yaşamın önemli kriterlerinden biri olan mekanların esnekliği ve geniş açıklıkların varlığından dolayı bu kompleks içerisinde iki taraflı levha (Ubot) kullanılmaktadır (Sobre Sofistike Ubot'un hesaplama tablolarına göre 20 metre yüksekliğinde en fazla 68cm açıklık ile). Bu sistemin avantajları, artmış sütun aralığı ve mimaride esnek alanların yaratılmasıdır ve aynı zamanda akustik performans ve ses kontrolü (ses yalıtımı) için benzerlerinde çok daha ucuzdur. T şeklindeki içi boş levhalar uzun zamandır İnan'da üniversiteler, konferans salonları, ofisler, köprüler ve kamu binalarında kullanılmıştır. I şeklindeki Ubot tavanı, yüksek ağırlık, performans sorunları ve benzeri zayıflıkları ortadan kaldıran gelişmiş bir T şekilli döşeme sistemidir (şekil 5.4).

Şekil 5.5: Konvansiyonel iki yönlü boşluk levhası ile Ubot sistemi arasındaki fark

5.9 Tasarımın Belgeleri ve Planları

Proje dokümantasyonu sonuç bölümünden sonra eklerde sunulmuştur.

5.10 Bölüm Özeti

Projenin tasarımı, canlılık standartlarına ve kültürel-iş merkezlerinin düzenleme ve ilkelerine uygun olarak tasarlandı ve tasarım kriterlerine göre "Ön Mimari Planlama" başlıklı bir tablo sunarak hedeflenen bir fiziksel program elde etmeye çalışıldı. Bu program önemli tasarım alanları tasarlamak için bir çözümdür. Sonuç olarak, önerilen küme, bilinen tüm ilkelere göre dizayn edilmiş ve çalışma alanından elde edilen canlılık kriterlerinin en önemlileri tasarımda canlı yerlerin yaratılmasında kilit olarak kullanılmıştır. Bu kilit detaylar, neşe ve canlılık yaratılarak insanları yeniden alana girmeye teşvik etmekte veya halka açık olmasının yanı sıra izleyicinin gizliliğini koruyan bir topluluk alanı oluşturmaktadır. Proje kapsamında İran'ın islami ve kültürel kimliği resmi ve kavramsal olarak ele alınmıştır. Canlılığın genellikle birkaç özelliğin bir birleşiminin sonucudur. Tüm birey, aile ve sosyal özellikler, ancak canlılık ve mutluluk duygusu her zaman hedefin bulunduğu alanın kalitesi ile ilişkilidir. Sonuç olarak, çalışmamızdan el ettiğimiz bulgular diğer kamusal alanların canlılık koşullarının iyileştirilmesine kılavuz olacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Canlılık mimari ve kent planlaması genel olarak bir alanın yaşam açısından uygunluğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada, Tahran/İran’da tesis edilmiş bazı ticaret ve kültür merkezlerinin kentsel kimlik ve canlılık bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmede konu hakkında var olan çalışmalar, uzman görüşleri ve evrensel mimari ve kentsel planlama kriterleri esas alınmıştır.

Teorisyenlerce çeşitlilik ve çekicilik, toplumsal ve ekonomik bakımdan canlı olmanın önemli faktörleri olarak ele alınmaktadır. Çeşitlilik ve canlılığı izleyen diğer iki önemli faktör ise geçirgenlik ve kişilerin merkezlere farklı sebeplerle olsa bile yüksek katılımı sağlamasıdır. Genel olarak, mimaride canlılık uygulaması istenirse, yapının bir kimliği olmasına, hareket hiyerarşisine, davet edici olmasına, kolay ulaşım olanağı taşımasına ve ortamın fiziki konfor ile rahatlık sağlamasına son derece özen gösterilmelidir.

Merkezleri ziyaret eden kişilerin farklı iletişim yolları oluşturmaları için tasarımda özen gösterilmesi gereken alanlar ve birimlerin standartları ile asgari gereklilikleri üzerinde durulmuştur. Bu gibi merkezlerin aynı zamanda kültürün gelişimindeki etkileri göz önüne alındığında, insan hayatının tüm yönlerini kapsayacak şekilde sanat, din, bilim ve diğer dalları mekân ve zamana göre şekillendirmesi önemlidir. Mimari bilgi alanında bu gibi kültürel unsurların fiziksel ve mekânsal kristalleşmesinde ticari ve kültürel merkezlerin çok önemli yeri olmuştur. Bu alanlar iletişim merkezleri olmuş ve kamusal canlılık artırıcı etkiler göstermiştir.

Çalışma kapsamında İran’ın kültürel kimliği resmi ve kavramsal olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmada kültürel kimlik ve canlılık bağlamında incelenen Tahran merkezli ticaret ve kültür merkezlerinde dikkat çeken en önemli niteliklerin çeşitlilik ve çekicilik oldukları görülmüştür. Bu sebeple, çalışmadan

elde edilen bulgular diğer kamusal alanların canlılık koşullarının iyileştirilmesinde bir örnek çalışma olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, Tahran'daki kamusal merkezlerin canlılık kriterleri açısından edinilen bulgulardan yola çıkılarak diğer ticaret ve kültürel kamusal alanların tasarımında özen gösterilmesi gereken mimari öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Kültürel ve ticari bina yapımı için gereken arazi seçiminde ulaşım ve otopark imkânları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Binaların etrafında yeşil alanlar için yeterli alan bırakılmalıdır.
- Bu gibi yapılar kentsel peyzaja katkıda bulunmalıdır.
- Giriş ve çıkış kontrolleri, hırsızlığı engellemek ve yangın gibi tehlikelere karşı gerekli güvenlik önlemleri düşünülmelidir.
- Nicel ve nitel alan ışığı açısından farklı mevsimlerde ve coğrafyalarda gün ışığı en iyi aydınlatma kaynağıdır. Merkezler, ışık kaynağını en iyi şekilde tasarlamalıdır.
- Özel ve kamu birimleri birlikte uyumlu şekilde çalışabilmelidir.
- Toplumda bir sembol olarak algılanacağı gerçeğinden yola çıkarak yapının görünümüne dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahmadi, M., Motamed, M., & Habibi, J.** (2003). Arian: A General Architecture for Advisable Agents. In *MLMTA* (pp. 17-23).
- Amirghofran, Z., Bahmani, M., Azadmehr, A., Ashouri, E., & Javidnia, K.** (2007). Antitumor activity and apoptosis induction in human cancer cell lines by *Dionysia termeana*. *Cancer investigation*, 25(7), 550-554.
- Asadollahzadeh, H., Noroozian, E., & Maghsoudi, S.** (2010). Solid-phase microextraction of phthalate esters from aqueous media by electrochemically deposited carbon nanotube/polypyrrole composite on a stainless steel fiber. *Analytica chimica acta*, 669(1-2), 32-38.
- Bahreini, H.** (1998). the process of urban design, publisher of Tehran University.
- Bahreini, H.** (1998). The process of urban design. *Tehran: Tehran University publication*.
- Benderska, N., Dittrich, A. L., Knaup, S., Rau, T. T., Neufert, C., Wach, S., ... & Srinivasan, S.** (2015). miRNA-26b overexpression in ulcerative colitis-associated carcinogenesis. *Inflammatory bowel diseases*, 21(9), 2039-2051.
- Bernays, E. A., & Chapman, R. F.** (2007). *Host-plant selection by phytophagous insects* (Vol. 2). Springer Science & Business Media.
- Bruno, Z.** (1957). Architecture as space: How to look at architecture
- Carmona, M.** (2010). Contemporary public space: Critique and classification, part one: Critique. *Journal of urban design*, 15(1), 123-148.
- Carmona, M., & Tiesdell, S.** (Eds.). (2007). *Urban design reader*. Routledge.
- Chang, Y. ve Golkar, L.** (2008). Safra atrezisinde şiddetli jeneralize pruritus tedavisinde naltrekson kullanımı: Olgu sunumu. *Pediatric dermatoloji* , 25 (3), 403-404.
- Dunston, Phillip S.** "Technology development needs for advancing augmented reality-based inspection." *Automation in Construction* 19, no. 2 (2010): 169-182.
- Eriksson, T. M., Golkar, A., Ekström, J. C., Svenningsson, P., & Ögren, S. O.** (2008). 5-HT7 receptor stimulation by 8-OH-DPAT counteracts the impairing effect of 5-HT1A receptor stimulation on contextual learning in mice. *European journal of pharmacology*, 596(1-3), 107-110.
- Gehl, J.** (2013). *Cities for people*. Island press.
- Golkar, L., Ding, XZ, Ujiki, MB, Salabat, MR, Kelly, DL, Scholtens, D., ... ve Adrian, TE** (2007). Resveratrol, makrofaj inhibitör sitokin-1'in transkripsiyonel indüksiyonu ile pankreas kanseri hücre proliferasyonunu inhibe eder. *Cerrahi Araştırma Dergisi* , 138 (2), 163-169.
- Golkar, M., Azadmanesh, K., Khalili, G., Khoshkholgh-Sima, B., Babaie, J., Mercier, C., ... ve Cesbron-Delauw, MF** (2008). Gebe kadınlarda, rekombinant yoğun granül GRA6 proteini ile enzime bağlı immünosorbent analizleri kullanılarak yakın zamanda edinilmiş *Toxoplasma gondii* enfeksiyonunun serodiagnozu. *Tanısal mikrobiyoloji ve bulaşıcı hastalık* , 61 (1), 31-39.

- Grutter, J. K.** (2004). Aesthetics in architecture. (J. Pakzad and A. Homayoun, Trans.). *Tehran: ShahidBeheshti University*.
- Hajizadeh, A., & Golkar, M. A.** (2009). Fuzzy neural control of a hybrid fuel cell/battery distributed power generation system. *IET Renewable Power Generation*, 3(4), 402-414.
- Horn, C.** (2014). *Nichtideale Normativität: Ein neuer Blick auf Kants politische Philosophie*. Suhrkamp Verlag.
- Jacobs, M.** (2003). *U.S. Patent Application No. 29/134,861*.
- Jalaladdini, S., & Oktay, D.** (2012). Urban public spaces and vitality: a socio-spatial analysis in the streets of Cypriot towns. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 664-674.
- Kamibayashi, T., Kobilka, B. K., Maghsoudi, K., & Maze, M.** (1998, September). Alignment of the transmembrane domains of the human alpha (2A) adrenoceptor (Hu alpha (2A) A). In *ANESTHESIOLOGY* (Vol. 89, No. 3 A, pp. U732-U732). 227 EAST WASHINGTON SQ, PHILADELPHIA, PA 19106 USA: LIPPINCOTT WILLIAMS & WILKINS.
- Karbaksh, M., Zandi, N. S., Rouzrokh, M., & Zarei, M. R.** (2009). Injury epidemiology in Kermanshah: the National Trauma Project in Islamic Republic of Iran.
- Krier, R.** (2005). *Stadtraum Urban space*. UMBAU-VERLAG Harald Püschel.
- Ksiltreider, S. A., & Newmen, S. A.** (1996). Prevention and management of complications associated with the hydroxyapatite implants. *Ophthal Plast Reconstr Surg*, 12(1), 18-31.
- Lary, R., Willard, R., Van Ingen, C., Thiel, D., Watson, W., Rubinson, B., ... & Boen, V.** (1995). *U.S. Patent No. 5,386,514*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Lynch, J., & van Beem, J. J.** (1993). Growth and architecture of seedling roots of common bean genotypes. *Crop Science*, 33(6), 1253-1257.
- Lynch, K.** (1984). *Good city form*. MIT press.
- Lynch, M. J.** (2013). Reflections on green criminology and its boundaries: Comparing environmental and criminal victimization and considering crime from an eco-city perspective. In *Routledge international handbook of green criminology* (pp. 59-73). Routledge.
- Madanipour, A.** (2013). *Knowledge economy and the city: Spaces of knowledge*. Routledge.
- Mobasher, K., Hendrix, E., Babaei, H., & Yin, Z.** (2002, October). Structural GIS Analyses of the Khoy Ophiolite Complex, Northwestern Iran. In *Denver Annual Meeting*.
- Montgomery, K. C.** (1955). The relation between fear induced by novel stimulation and exploratory drive. *Journal of comparative and physiological psychology*, 48(4), 254.
- Myers, D.G.** 2004. *Happiness*. Excerpted from psychology, 7th edition, New York, worth publisher.
- Neufert, E.** (2014). Building design. *M.: Architecture-C*.
- Nursi, B. S.** (2014). *Mesnevi-i Nuriye* (Vol. 7). Risale Press.
- Okayed, jalaladdin,s.** 2012. *Urban public spaces and vitality: A socio-spatial analysis in streets of Cypriot town prodedia social and behavioral sciences*, volume 35, 664-674.

- Ortinski, P. I., Dong, J., Mungenast, A., Yue, C., Takano, H., Watson, D. J., ... & Coulter, D. A.** (2010). Selective induction of astrocytic gliosis generates deficits in neuronal inhibition. *Nature neuroscience*, 13(5), 584.
- Pakzad, J.** (2005). Theoretical basis and urban design process.
- Pakzad, M. R., & Rivière, T.** (2003). Weak density of smooth maps for the Dirichlet energy between manifolds. *Geometric & Functional Analysis GAFA*, 13(1), 223-257.
- Pakzad, P., Fragouli, C., & Shokrollahi, A.** (2005). Coding schemes for line networks. In *Proceedings. International Symposium on Information Theory, 2005. ISIT 2005.* (pp. 1853-1857). IEEE.
- Poola, D., Salehi, M. A., Ramamohanarao, K., & Buyya, R.** (2017). A taxonomy and survey of fault-tolerant workflow management systems in cloud and distributed computing environments. In *Software Architecture for Big Data and the Cloud* (pp. 285-320). Morgan Kaufmann.
- Rowe, Colin & Robert Slutzky.** (1963). *Transparency: literal and phenomenal, percept.* *Architectural Education*, vol 56, issue 4, 45-54.
- Ryan, Richard .M & Christina Frederick.** (1997). on energy, personality, and health: subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of personality, vole 65, issue3*, 529-565.
- Tahbaz, M.** (2003). Beauty in Architecture.
- Tibbalds Planning & Urban Design.** (2008). Merton Rise. *URBAN DESIGN-NEW SERIES-*, 105, 36.
- Torkzadeh, Nakhmeh.** (1998). Kentsel alan-unsurlar ve kriterler. Mimarlık Üniversitesi ve şehirler şehri mezunudur.
- van Hal, M.** (2006). *Evaluation of co-management in national parks: the case of Retezat National Park, Romania.*
- Veenhoven R.** (2008). *healthy happiness: effects of happiness on physical health and the consequences for preventive health.* care happiness stud: 69-449.
- Wu, S. C., Yeung, J. C., Duan, Y., Ye, R., Szarka, S. J., Habibi, H. R., & Wong, S. L.** (2002). Functional production and characterization of a fibrin-specific single-chain antibody fragment from *Bacillus subtilis*: effects of molecular chaperones and a wall-bound protease on antibody fragment production. *Appl. Environ. Microbiol.*, 68(7), 3261-3269.
- Yesiltas, M.** (2013). Iran 2013. *Ortadogu Yilligi*, 49.
- Zanjani, S. A., Moradi, M., Zabihi, R., & Torkzadeh, P.** A Gain Flattened LNA by using Drain-Fully-Differential Active Inductive Gain-peaking.
- Zilla, P., Bezuidenhout, D., & Human, P.** (2007). Prosthetic vascular grafts: wrong models, wrong questions and no healing. *Biomaterials*, 28(34), 5009-5027.

İnternet kaynakları:

URL1: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/learner/liveable>

URL2: <http://www.vajehyab.com/?q=%D8%B3%D8%B1%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C>

URL3: <http://www.archdaily.com/541728/mecanoo-begins-work-on-three-cultural-centres-in-shenzhen>

URL4: <http://www.archdaily.com/484732/helensvale-branch-library-and-ccyc-complete-urban-lahznimmo-architects>

ÖZGEÇMİŞ

ADI - SOYADI: MAHSA Davand Barenji

DOĞUM TARİHİ VE YERİ : 10/07/1993 IRAN

E-POSTA : Mahsa.ddnd@gmail.com

Öğrenim Durumu:

Lisans :Tabriz Privet University